

SZÁMVETÉS

Szurmay Ernő írásairól

**Versegly Ferenc Megyei Könyvtár
Szolnok, 1998.**

Előszó:
Kovács Sándor Iván

Bibliográfia:
Rékasy Ildikó

Megjelenteti a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár
egykori igazgatója, Surmay Ernő tiszteletére,
75. születésnapja alkalmából.

További alkotó éveikhez sok sikert, jó egészséget kívánunk.

TARTALOM

Kovács Sándor Iván: „Külső-Szolnoknak” hú fia. (Szurmai Ernő köszöntése)
Szurmay Ernő bibliográfiája

I. KÖNYVTÁR, MŰVELŐDÉS, ISMERETTERJESZTÉS

A nyitott könyvtár
A könyvtár és a helyi rádió, sajtó kapcsolata
60 éves a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár
A II. Alföldi Néptánc Fesztivál Szolnokon
Színházi viták. A Szolnok megyei irodalmi szakosztály munkájából
Visszatekintés

II. KÖNYV ÉS SZÍNHÁZ

Olvasónaplómból. Tükör Szolnok megyéről
A János Vitéz a Szigligeti Színházban
A néma levante
Gorkij: Kispolgárok

III. PUBLICISZTIKA

Néhány szó a pedagógusok védelmében
Közművelődés - könyvtár - hazafiság

IV. OKTATÁS - NEVELÉS

Volt egyszer egy középiskola Besenyszögön
A tanárok is tanulnak
Egy pedagógiai folyóiratszemle margójára
A szolnoki konzultációs központ kilenc éve

V. IRODALOM

Verseggy Ferenc szolnoki utóélete
Sorsvállalás és sorsközösség. Vonzások és taszítások Batsányi és Verseggy pályaképében
Kazinczy Ferenc 1759-1831
A magányos virrasztó. Emlékezés Vajda Jánosra halálának 60. évfordulóján
A mezőtúri Móricz-szobor avatására
Ady Endre emlékezete
A Nagykunság és a régi Külső-Szolnok irodalmi emlékhelyei
Bányai Kornél kiadatlan versei
Zsigmond Ferenc utolsó írása
K. Tóth Lenke - a „tékozló” költő

„KÜLSŐ SZOLNOKNAK” HÚ FIA

SZURMAY ERNŐ KÖSZÖNTÉSE

„Hirdessék egyebek más városit ősi hazánknak,
(...)
Én kül-Szolnoknak sükeres térségeit áldom,
hol remegő szemeimbe az első
napragyogás ötlött. Itt hempelyeg enyves iszapján
a Tiszavíz; itt ömlik ölébe
Zagyvánk. Egybevegyült vizein a szőke folyónak
a szép híd: a szandai dombig
két sor fűzfa között izmos töltések; utánok
szöllők a varsányi határig.”

(Verseghy Ferenc: *Külső Szolnok*)

Negyven éve is elmúlt, hogy először találkoztam Szurmay Ernővel.

1955-ben történt. Akkor érettségiztem Mezőtúron. A XVI. századi alapítású egykori református főgimnáziumot már rég államosították, de még őrizte hagyományait, s kiváló tanári kara volt. Ezt a négyszáz esztendőt és ezt a nagy tudású tantestületet becsülhették meg azzal, hogy a megyeszékhelyről, Szolnokról kaptunk tekintélyes elnököt.

Szurmay Ernőnek hívták.

Nevét érettségi bizonyítványom, gesztusait emlékezetem őrzi. Titokzatos tapintattal elnökölt. A nyúlánk, jól öltözött fiatal férfit valami rejtély lengte körül. Nem tanügyi hivatalnoknak, hanem úriembernek látszott: udvarias volt és segítőkész, ritkán és halkán kérdezett, inkább örömmel helyeselt. Ha cigarettát vett elő, kiment a folyosóra vagy a tanárral egybenyitott iroda messzi sarkában ült le a kisasztal mellé, és oly elegánsan gyűjtött rá, mint egy spanyol diplomata.

Valamikor a 60-as évek végén futottunk össze ismét, immár Szolnokon, ahol valaminő barokk irodalmi előadást kellett tartanom, a szavalóművész Jancsó Adrienn közreműködésével. Megismertük egymást, nem tablóképi emlékek nyomán, hanem mert figyeltünk a másik munkáira.

Szurmay Ernő modora, habitusa, szerénysége, csendje most is „a spanyol diplomatát” idézte. Pedig már jól benne jártunk az úgynevezett konszolidációban, és nála több társadalmi megbízatást aligha viselt Szolnok megyei értelmiségi. Amikor később tanári, szerkesztői, könyvtárosi, közművelődési tettei és publikációi már országszerte ismertté tették, meglepetéssel olvastam „a diplomatáról”, hogy egy Zagyva menti gátórházban született, és ő volt a tisztes szegénységben élő család „kilencedik és utolsó gyermeke”.

Sorsszerű egybeesésnek vagyunk tanúi. Ennek a „Szolnok határában” épült gátórháznak a környezetét a város nagy szülötte, Verseghy Ferenc rajzolta meg látnoki pontossággal 1805-ben írt *Külső Szolnok* című versében. Amit e horatiusi mértékre és mintára készült városleíró versből mottóként idéztem, szinte szó szerint rászabható a Verseghy-örökség ébresztésében oly sok eredményt elért Szurmay Ernő legmeghatározóbb életrajzi-topográfiai tájélményére. Őneki persze nem „térkép e táj”, hanem felnevelő és visszavárázó menedék, aminek „sükeres”

földjét érintve erőre kap, mint Antheus. (Verseghynek ez a régies szava a búzaszem erejét adó „siker”-ben él máig, versbeli jelentése: „agyagos, tapadós talajú” vagy „lapályos térség” - amilyen egy vízparti gátórház környéke.)

A Szurmay-gátórház nem olyan volt, mint a többi: „a környező tanyák parasztjai számára afféle szellemi központ”-nak számított; „otthona” volt a könyveknek, újságoknak is. Ismerem az ilyen töltés szélére vetett mikrovilágot (a háború éveiben egy Mezőtúr melletti vasúti őrházban laktunk); ismerem, és tudom, hogy az Isten háta mögötti töltések mellől hosszú az út az egyetemig.

Szurmay Ernő a maga erejéből tette meg ezt az utat, és szerencsés volt, mert emlékezetre méltó évfolyamtársak és tanárok közé került. A pesti kollégiumban együtt lakott a költőnek s irodalomtörténet-írónak készülő Gerézdi Rabánnal, a Pázmány Péter Tudományegyetemen nagy professzorok: Horváth János, Pais Dezső, Zsirai Miklós és Keresztury Dezső óráit látogathatta.

Az egyetemről, ahol magyar-német szakos tanári diplomát szerzett, a besorozás elől már 1944-ben visszatért a szülőföldre: Besenyszögön szervezett háborús magániskolát, majd Szolnokon lett középiskolai tanár, később igazgató. 1970-ben kezdte meg tizenöt évig tartó megyei könyvtárigazgatói szolgálatát, és ezt a könyvtárat a Szolnok művelődési intézményei közül ma is fájdalmasan hiányzó felsőoktatási kutatóműhely rangjára igyekezett emelni. Mindeközben is aktív ismeretterjesztő, tudományművelő, társadalmi és politikai funkciók betöltője; fáradhatatlan kezdeményező és véghezvivő. Aligha van Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében és Szolnok városában olyan területe az oktatásnak és közművelődésnek, a sajtónak és az irodalomnak, a színháznak és a könyvtárügynek, ahol ne hagyta volna ott a cselekvő részvétel, a jobbítás jelét.

Ami pedig publikációinak szakmai hányadát és tudományszervezési vállalkozásait illeti, azokból határozott elképzelés és egymással összefüggő két téma iránti vonzalom rajzolódik ki.

Az egyik a szolnoki Verseghy-kutatások kezdeményezése és következetes gazdagítása. Már 1972 végére elkészült a megyei könyvtárban a latin Verseghy-nyelvtan, az *Analitycae...* magyar fordításának első kötete, majd sorra láttak napvilágot más Verseghy-kiadványok és szerveződtek a szolnoki Verseghy-konferenciák. Ezek előadás-anyagából négy gyűjtemény is megjelent.

Szurmay Ernő másik kedvelt kutatói foglalatossága a Szolnok megyei irodalmi hagyományok számbavétele. Ekképpen nemcsak Szolnok megyében leélt hetvenöt esztendejével, de százhetvenöttnél több saját munkájával is követte a *Külső Szolnok* költőjét; ő is a szülőföld és a szülőváros szeretetteljesen pontos, ihletett megörökítője.

A művelődés, az irodalom történése a maga módszerével dolgozik: összegyűjti és történeti rendbe állítja a tájirodalmi szövegeket, dokumentumokat. A Verseghy-életmű csak az epicentrum; ami előtte s utána történt, kevésbé ismert. Ezt a Verseghy körüli teljességet akarja megismertetni Szurmay Ernő. Javára szolgál, hogy a „külső-szolnoki” milióból hozott szociális és művészi érzékenységgel jól belátja a megye messzibb és apróbb zugait is: a *Kurjantásnyi Magyarország*-ot. Ezt a Serfőző Simontól kölcsönzött címet annak a biztos ízléssel, tömörségre törekvő szelekcióval szerkesztett antológiának adta Szurmay Ernő, amelyben mindössze huszonhét verset közöl „Szolnok tájáról” (1980). Eldobta tehát a dilettáns és sematikus szövegeket - és berajzoltatta mindenhová, ahol a versmérték és tájnyelvi ejtés miatt hosszú ékezetre volt szükség. Jobbára emlékezetes, maradandó versek! Petőfi, Verseghy, Vitkovics, Bányai Kornél, Szélpál Árpád, Szép Ernő, József Attila, Illyés, Erdélyi József, Kiss Tamás, Kertész Péter, Csukás István impressziói és emlékképei Mezőtúrról, Tiszaroffról,

Szolnokról, Karcagról, Kisújszállásról, a tiszai tájakról égetnek erős színeket „a kövér határra”. De nem Juhász Gyula ámuló szegedi impresszionizmusával, hanem drámaibb, sokfélebb, szikárabb módon. (Ha ünneprontás is, kötelességem megjegyezni, hogy az összevillázott Új Magyar Irodalmi Lexikonnak akkor is fel kellett volna vennie szócikkei közé Szurmay Ernőt, ha csak ezt az egy antológiát adja sajtó alá.)

Ahogy a Verseghy nyomában támadt sereglés tovább gazdagodik - vagy elfullad - más műfajokban, irodalom-gyökereztető kísérletekben, újrakezdésekben, annak adalékait megint csak Szurmay Ernő szedte össze. Tőle tudjuk, miként van jelen Szolnok megye a magyar irodalomban, és miként jelenlévő a táj irodalma s az irodalomszerveződés akarata a megye művelődéstörténetében. Verseghy Ferentől a Verseghy Irodalmi Körig, a Tinódi megénekelte szolnoki városromtól az útleíró Kiss Istvánig, az esztétika-fordító Szép Jánosig - sugallják a Szurmay-kutatások - létezik egy lappangó „megyei irodalomtörténet”.

Mióta tisztségviselője lehetek az 1911-ben alapított Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak, s megérhettük, hogy Szurmay Ernő elnökletével létrejött a Társaság Szolnok megyei Tagozata is, találkozásaink rendszeresebbé váltak. Örömmel értesülünk Szurmay Ernő és kollégái kezdeményezéseiről, hiszen „Szolnok egyik legnagyobb patriótája”, „a város művelődés-ügyének” ötven éve „alakítója” (az epithetonokat egyik méltatójától idézem) tekintélyt kölcsönöz a Tagozatnak, és észrevételeivel a mi munkánkat is segíti. Joggal nehezményezte például nemrég, hogy az V. Országos Magyartanári Konferencia időpontja szeptemberben egybeesett a szolnoki Verseghy-ülésszakkal, és hogy a Szolnok megyei Tagozat emblémáját régtől fogva csak tervezzük bekeretezni.

Szurmay Ernő iránti tisztelettel és szeretettel adom tudtára mindenkinek: a vízimadaras, oroszlanos, lovasvitézes szép, színes megyecímer immár méltó keretben, üveg alatt tündököl a Társaság bölcsészkar irodájának főfalán, a budapesti egyetemen.

Nekem mindig az ifjúságunk és a köztiszteletnek örvendő legszolnokibb magyar, Szurmay Ernő jut eszembe róla.

Budapest, 1997. november 29.

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN

SZURMAY ERNŐ BIBLIOGRÁFIÁJA

SAJÁT MUNKÁI

Önálló művek

- 1. 25 éve miénk az iskola. Dokumentumok az iskolák államosításának Szolnok megyei történetéből.** Összeáll. és jegyz. el. Antal Árpád, Győri Tibor, Szurmay Ernő. Bev. Szurmay Ernő. Kiad. a Szolnok Megyei Tanács. Szolnok, 1973. VFMK. 111 p.
Megjelent az iskolák államosításának 25. évfordulója alkalmából.
- 2. Az iskolák államosítása a helyi sajtó tükrében.** Összeáll. Notheisz Jánosné, Szurmay Ernő. Szolnok, 1973. VFMK. 18, /2/ p.
Bibliográfia.
- 3. Könyvünnepek Szolnok megyében. 1929-1978.** Szolnok, 1979. 43. p. Gépirat. A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése által meghirdetett jubileumi pályázaton első helyezést nyert tanulmány.
Vö. 119, 123, 128, 131.
- 4. Kurjantásnyi Magyarország. Versek Szolnok tájáról.** Szerk. és az előszót írta Szurmay Ernő. Szolnok, 1980. VFMK. 89 /3/ p.
- 5. Irodalmi Kurir és előzményei 1931-1932. I. évf. Reklám Kurir (1-2.sz.), Kurir (3.sz.), Irodalmi Kurir (1-7.sz.) Hasonmás lenyomat.** Szerk. és bev. Szurmay Ernő. Szolnok, 1982. VFMK. VIII., 162.p.
- 6. Könyvtári rendezvények, könyvtári propaganda.** Kiad. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. 1987. OSZK KMK. 65 p.
- 7. A Szolnok Megyei Néplap repertóriumai. 1987.** Szolnok, 1990. VFMK. 164 p. (Néplap repertóriumok.)

Gyűjteményes kötetekben, periodikákban megjelent írásai

- 8. Szurmay Ernő „Közoktatás Kiváló Dolgozója” érdeméremmel kitüntetett tanár köszönő szavai a Pedagógus Napon.** = SZMN 1953. jún.9. 3. p.
- 9. Ismeretterjesztő munkában a dolgozók között.** = SZMN 1953. aug. 30. 4. p. A TTIT előadójaként végzett munkája tapasztalatairól.
- 10. Újévi köszöntő.** = SZMN 1954. dec. 30. 1. p.
Hack Márton és Sz. E. köszöntője a Magyar Szovjet Társaság megyei vezetősége nevében.

11. **A művészet és az emberség filmje.** = SZMN 1955. jan. 6. 3. p.
A Verdi c. filmről.
12. **Ó, Tiszatáj... Magyar költők a Tiszáról.** = Jászkunság, 1955. febr. (1.sz.) 9-16. p.
13. **Gondolatok az orosz nyelvről. Az MSZT orosz nyelvtanfolyamainak megindulása előtt.**
= SZMN 1955. aug. 27. 2. p.
14. **Névadó ünnepélyen a kengyeli Petőfi termelőszövetkezetben.** = SZMN 1955. dec. 29.
3. p.
15. **Színházi viták.** = Természet és Társadalom, 1956. jan. (1.sz.) 56-57.p.
A TTIT Szolnok megyei szervezete Irodalmi szakosztályának rendezvényein.
16. **Orosz nyelvi továbbképzés Szolnokon.** = Köznevelés, 1956. 9. sz. 213. p.
17. **A barátság ünnepnapjai.** = SZMN 1956. márc. 4. 1. p.
Vezércikk.
18. **A tanárok is tanulnak.** = SZMN 1956. ápr. 6. 4. p.
Orosz szakos pedagógusok továbbképzéséről.
19. **Banó István: Az orosz ige és tanításának néhány kérdése.** = Köznevelés, 1956. 20. sz.
483. p.
Ismertetés a Közp. Ped. Továbbképző Int. kiadványáról. (Bp. 1955. Tankönyvkiadó.)
20. **A nevelés pártossága a tanítási órán.** = Kultúrával népünkért. 1956. jún. [1.sz.] 8-11. p.
21. **Kazinczy Ferenc 1759-1831.** = SZMN 1956. aug. 26. 5. p.
22. **Irodalmi esték a szolnoki értelmiségi klubban.** = SZMN 1956. szept. 8. 2. p.; szept. 9.
4. p.
23. **A János vitéz a Szigligeti Színházban.** = Tiszavidék, 1957. jan. 3. 2. p.
24. **A magányos virrasztó. Emlékezés Vajda Jánosra halálának 60. évfordulóján.** =
Tiszavidék, 1957. jan. 20. 5. p.
25. **Néhány szó a pedagógusok védelmében.** = Tiszavidék, 1957. febr. 16. 3. p.
26. **A néma levente. Heltai Jenő verses vígjátéka a Szigligeti Színházban.** = Tiszavidék,
1957. febr. 20. 3. p.
27. **A Szabin nők elrablása a Kamaraszínház előadásában.** = Tiszavidék, 1957. ápr. 3. 3. p.
28. **Gorkij: Kispolgárok. A Szigligeti Színház előadása.** = Tiszavidék, 1957. máj. 1. 2. p.
29. **Megyénk irodalmának helyzete és jövője.** = Tiszavidék, 1957. máj. 19. 4. p.
30. **Bánk bán a szolnoki Verseyhy Ferenc Gimnázium előadásában.** = Tiszavidék, 1957.
jún. 20. 3. p.
31. **Közelebb az élethez. A Szovjet Írószövetség vezetőségének májusi üléséről.** = Tiszavidék,
1957. jún. 30. 4. p.
32. **Mézeskalács. Szirmay Albert daljátéka a Szigligeti Színházban.** = Tiszavidék, 1957.
szept. 25. 5. p.

33. **Megyéni íróinak és Szolnok pedagógusainak találkozója. Irodalmi est a József Attila kultúrotthonban.** = *Tiszavidék*, 1957. nov 12. 2. p.
-Szy- betűjellel.
34. **Megyéni irodalmárai. Donkó László.** = *Tiszavidék*, 1957. dec. 1. 4. p.
35. **Szerelem. Bartha Lajos színművének bemutatója a Szigligeti Színházban.** = *Tiszavidék*, 1957. dec. 8. 3. p.
36. **Verseggy Ferenc. A Verseggy Könyvtár és a TTIT Szolnok megyei szervezetének kiadványáról.** = *SZMN* 1958. jan. 26. 5. p.
Ism. Szerk. Kisfaludi Sándor. Szolnok, 1957. Gyomai ny.
37. **Gogol Revizorának bemutatójára készül a szolnoki fiúgimnázium.** = *SZMN* 1958. máj. 15. 5. p.
38. **Az egyetértéstől a meggyőződésig. Nevelőink világnézetéről.** = *SZMN* 1958. szept. 24. 2. p.
39. **Megyéni irodalmi életének tükre. Megjelent a Tiszapart, a Szolnok megyei írók antológiája.** = *SZMN* 1958. okt. 23. 6. p.
Ism. Szerk. Hernádi Tibor, Nagy István. Szolnok, [1958.] A Szolnok megyei Néplap kiadása.
40. **Modern nyelvi továbbképzés Szolnok megyében.** = *Idegen Nyelvek Tanítása*, 1959. nov. (5. sz.) 148-151. p.
41. **Alekszandr Gerskovics: Tizenöt év múltán...** Ford. Szurmay Ernő. = *Jászkunság*, 1960. márc. (1. sz.) 1-4. p.
Prózarészlet.
42. **A VIII. kongresszus előtt.** = *Jászkunság*, 1962. szept. (3. sz.) 97-99. p.
Az MSZMP VIII. kongresszusának előkészítése és a TIT feladatai.
43. **A közgazdasági pályázat hatása iskolánk közösségi életének fejlődésére.** = *Az iskolai közösségi nevelés. Tapasztalatgyűjtemény.* Szerk. Bársony Jenő. Bp. 1964. Tankönyvkiadó. 205-223. p.
44. **A Szolnoki Kulturális Hetekről.** = *Jászkunság*, 1964. szept. (3.sz.) 97-102. p.
1964. április 3. - május 24.
45. **Gondolatok hazánk felszabadulásának 20. évfordulóján.** = *Jászkunság*, 1965. jan.-ápr. (1-2.sz.) 1-2. p.
46. **A II. Alföldi Néptánc Fesztivál Szolnokon.** = *Népművelés*, 1965. 7. sz. 2-32. p.
A szerző neve tévesen Szurmay Jenőnek írva.
47. **[Beszédészlet] = Verseggy Diáknapok. 1966. április 5-6. A Verseggy Ferenc Gimn. évkönyve.** 1965/1966. Szolnok, 1966. 3-16. p.
Verseggy új síremlékének felavatásán.
48. **Szabadidő - művelődés - jellemformálás.** = *Jászkunság*, 1966. márc. (1.sz.) 1-8. p.

49. **125 év a tudományos ismeretterjesztés szolgálatában.** = *Jászkunság*, 1966. jún. (2. sz.) 49-53. p.
A Magyar Természettudományi Társulat megalakulásának évfordulójára.
50. **Egy útszakasz nevet kapott...** = *Jászkunság*, 1966. jún. (2.sz.) 66-67. p.
Sebestyén Gyula orvosról (1887-1955).
51. **A Nagy Októberi Szocialista Forradalomra emlékezve.** = *Jászkunság*, 1967. okt. (3.sz.) 97-99. p.
52. **A magyar Tanácsköztársaság szociális és kulturális vívmányai Szolnok megyében.** = *Jubileumi ülés a Magyar Tanácsköztársaság győzelmének félévszázados évfordulóján. Szolnok, 1969. márc. 24-25-én. Rend. a Szolnok megyei Pártbiz. Okt. Ig., a Kilián György Rep. Műsz. Főisk. Pártbiz. Szerk. Ungor Tibor. Szolnok, 1969. Szolnok megyei Lapkiadó. 46-56. p.*
53. **A munkásmozgalom hagyományainak felhasználása az oktató-nevelő munkában.** = *Pedagógiai napok, 2. Szolnok, 1969. máj. 5-6. Szolnok, 1969. Városi Tanács VB. Műv. Oszt. (Damjanich Múz. soksz.) 10-41.p.*
54. **A Magyar Tanácsköztársaság szociális és kulturális vívmányai Szolnok megyében.** = *Jászkunság*, 1969. márc.-máj. (1-2.sz.) 51-58. p.
55. **Ady évfordulóján. Gondolatok egy kiállítás megnyitásán.** = *Jászkunság*, 1969. márc.-máj. (1-2.sz.) 61-66. p.
A Damjanich Múzeum „Ady versei és illusztrációi” c. kamarakiállításán. (Szolnok, jan. 26.)
56. **A munkásmozgalom haladó hagyományainak felhasználása az oktató-nevelő munkában.** = *Jászkunság*, 1969. szept. (3.sz.) 102-114. p.
57. **Ajánlás.** = *Együtt*. 1970. 1. sz. 1. p.
Az induló folyóirat elé. Aláírás: a szerkesztő.
58. **Írók, könyvtárosok, olvasók.** = *Együtt*, 1970. 1. sz. 45-49. p.
„Írók és könyvtárosok taborozása” Szolnokon. Rend. a Magyar Írók Szövetsége és a VFMK. Megnyitó beszéd.
59. **A falusi könyvtárak és a népművelés.** = *SZMN* 1970. ápr. 26. 6. p.
60. **A költészet napja.** = *Jászkunság*, 1970. márc.-jún. (1-2. sz.) 62-63. p.
Megnyitóbeszéd a Verseggy Könyvtárban ápr. 19-én.
61. **Szolnok megyei kiadványok 1969-ben.** = *Jászkunság*, 1970. márc.-jún. (1-2. sz.) 85-96. p.
Könyvszemle.
62. **Egy sikeres kezdeményezés.** = *Középfokú Szakoktatás*, 1970. szept. (7. sz.) 34-36. p.
A szolnoki Vásárhelyi Pál Közgazdasági Szakközépiskola államigazgatási szakkörének létesítéséről.

63. **„Nehéz szívvel kezdtem az 1970-es esztendőt” [...] = SZMN 1971. jan. 1. 5. p.**
Válasz a lap körkérdésére: „Az óévben személy szerint mi szerezte Önnek a legnagyobb örömet és mi okozta a legtöbb bosszúságot? Mit kíván önmagának 1971-re, az új esztendőre?” Arcképpel.
64. **A pezsdülés éve. = Együtt, 1971. 1. sz. 3. p.**
Az 1970-es esztendő. Aláírás nélkül, mint az 1971-es évf. bevezetője.
65. **Rendhagyó irodalomórák. = Együtt, 1971. 1. sz. 48-49. p.**
A VFMK-ban.
66. **Tervidőszak kezdetén. = Együtt, 1971. 2. sz. 3-4. p.**
A negyedik ötéves terv közművelődési programjáról.
67. **Tető alatt a tiszabői klubkönyvtár. = Együtt, 1971. 2. sz. 61-62. p.**
68. **Bányai Kornél két kiadatlan verse. = Jászkunság, 1971. márc.-jún. (1-2. sz.) 77-80. p.**
Kísértő alkonyat; Omszkban. Bányai Kornél három rajzának fotójával.
69. **Egy pedagógiai folyóiratszemle margójára. = Könyv és Nevelés, 1971. 3. sz. 29-31. p.**
A Rövid Úton c. folyóiratszemléhez csatolt kérdőív válaszainak feldolgozása. (A folyóirat fogadtatásáról.)
70. **Könyvtáros szemmel Romániában. 1. A román Alföldön. 2. Erdély délkeleti csücskében. = SZMN 1971. nov. 25. 4. p.; nov. 26. 4. p.**
71. **A közművelődés kialakulása és fejlődése Szolnok megyében. = Megyénk művelődésügye. Szolnok, [1972.] Szolnok megyei Lapkiadó. (Pártoktatási anyag 1972-73.) 17-32. p.**
72. **Barbárok. = SZMN 1972. jan. 19. 5. p.**
A könyvtári könyvrongálóról.
73. **Így készült a Szolnok megyei tanácsi könyvtárhálózat fejlesztési terve. = Könyvtáros, 1972. márc. (3. sz.) 139-143. p.**
Társszerző: Janó János.
74. **Egy felhívás ürügyén. = Együtt, 1972. 1-2. sz. 1-2. p.**
„Könyvet mindenkinek!” A Nemzetközi Könyvév felhívása.
75. **Tájak, intézmények, emberek. 10 nap Romániában. = Együtt, 1972. 1-2. sz. 3-19. p.**
Tanulmányúti beszámoló Románia könyvtárügyéről. Vö. 70.
76. **A tömegpolitikai munka formái és módszerei a könyvtárakban. = Együtt, 1972. 1-2. sz. 94-101. p.**
77. **Könyvtár és művelődés. = Együtt, 1972. 3. sz. 39-40. p.**
Ua. = Jászkunság, 1973. dec. (4.sz.) 191-192. p.
A Jászberényi Járási-Városi Könyvtár kiadványairól (a könyvtár értesítőjének 2. száma és a Székely Mihály emlékére rendezett kisgrafikai kiállítás katalógusa).
78. **Verseghy-Emlénapok Szolnokon (1972. dec. 14-15.) = Együtt, 1972. 3.sz. 41-42. p.**
Ua. Irodalomtörténeti Közlemények, 1973. 639-640. p.

- 79. [Beszédészlet az elnöki megnyitóból]** = *Jászkunság*, 1972. dec. (4. sz.) 187-188. p.
A teljes közlemény címe: A TIT Szolnok megyei Szervezete Szolnokon, 1972. szept. 24-én tartott küldöttközgyűlésének anyagából. (187-193. p.)
- 80. Példák, érvek Szolnok megyéből.** = *Népművelés*, 1973. 1. sz. 6-7. p.
Köpeczi Béla „Társadalom, műveltség, értelmiség” c. vitaindító cikkéhez (Népművelés, 1972. 12. sz. 3-6. p.).
- 81. Az olvasó népért mozgalom Szolnok megyei gondjai és eredményei.** = *Együtt*, 1973. 1-2. sz. 74-78. p.
Ua. = Az Olvasó Népért Mozgalom I. Országos Tanácskozása Nyíregyházán, 1973. Szerk. Kristó Nagy István. Bp. 1974. Hazafias Népfrent Orsz. Tanácsa. 45-50. p.
A tanácskozáson (1973. jún. 14-15.) elhangzott beszámoló szövege. Elhangzott a Kossuth Rádió jún. 20-i műsorában is (Hangképek az „Olvasó Népért” mozgalom tanácskozásáról).
- 82. A munkások olvasóvá nevelésének tapasztalatai. Folytatta munkáját a tájkonferencia.**
 = *SZMN* 1973. jún. 21. 5. p.
Munkásműveltségi tájkonferencia Szolnokon (1973. jún. 19-21). Sz.E. vitaindító előadásából. Teljes szöveg ld. 83.
- 83. A munkások olvasóvá nevelésének tapasztalatai és feladatai Szolnok megye közművelődési könyvtáraiban.** = *Könyvtáros*, 1973. okt. (10. sz.) 575-579. p.
 Vö. 82.
- 84. Előszó.** = *Együtt*, 1973. 3. sz. 3-4. p.
A késve (1974-ben) megjelent szám elé.
- 85. A közművelődési határozat után.** = *Együtt*, 1974. 1-2. sz. 5-7. p.
Az MSZMP KB 1974 márciusában „A közművelődés kérdéseiről” címen hozott határozata és a könyvtárak ehhez kapcsolódó feladatai.
- 86. Közművelődés - könyvtár - hazafiság.** = *Népszabadság*, 1974. nov. 24. 5. p.
A könyvtárak munkája a hazafias és internacionalista nevelés érdekében.
- 87. A szolnoki Megyei Könyvtár pedagógiai szolgálata és törekvései az ifjúság könyvtári ellátására.** = *Könyvtáros*, 1974. dec. (12. sz.) 715-717. p.
- 88. Évfordulók esztendeje elé.** = *Együtt*, 1974. 3. sz. 5-11. p.
- 89. Hat könyv három sorozatból. Olvasómozgalom a felszabadulás tiszteletére.** = *SZMN* 1975. jan. 17. 5. p.
A 30. évfordulóra meghirdetett olvasási programról.
- 90. Szocialista hazafiság - proletár internacionalizmus.** = *Könyvtáros*, 1975. febr. (2. sz.) 59-62. p.
Az MSZMP KB Kulturpolitikai Munkaközösségének állásfoglalása és a könyvtári feladatok időszerű kérdései.

91. **Az élő József Attila.** = SZMN 1975. ápr. 13. 6. p.
A költő születésének 70. évfordulója alkalmából a Versegly Könyvtárban és a Jászberényi Járási-Városi Könyvtárban végzett olvasási felmérés tapasztalatairól.
92. **A lakosság 21 százaléka tagja a tanácsi könyvtáraknak.** = Közalkalmazott, 1975. júl. 10.
Szolnok megyében.
93. **Munkásolvasók - könyvtárak - felnőttoktatás.** = *A felnőttoktatás feladatai a munkásműveltség emelésében. (A Szolnok megyei Pedagógiai Napok felnőttoktatási tanácskozásának anyaga.) Szerk. Román Béla. Szolnok, 1976. Szolnok megyei Tanács VB Pedagógus Továbbképző Int. 27-38. p.*
A borítón a könyv címe: Társadalom és iskola. Szolnok megyei Pedagógiai Napok 1975. ápr. 23-26.
94. **A könyvtár és környezete. Kapcsolatszervezés állami, politikai, társadalmi intézményekkel.** = Együtt, 1976. 1-2. sz. 5-19. p.
95. **Egy megyei könyvtár a permanens művelődés szolgálatában.** = Együtt, 1976. 1-2. sz. 20-33. p.
Társszerző: Janó János.
96. **Ünnepi könyvhét '76.** = Együtt, 1976. 1-2. sz. 51-55. p.
97. **A mezőtúri Móricz-szobor avatására.** = Együtt, 1976. 1-2. sz. 63-68. p.
98. **Könyvtár és közművelődés.** = SZMN 1976. dec. 25. 7. p.
Szolnok megye közművelődési könyvtárainak szolgáltatásairól, rendezvényeiről és kiadványairól.
99. **A könyvtár és a helyi rádió, sajtó kapcsolata.** = Könyvtáros, 1977. máj. (5. sz.) 288-289. p.
100. **Egymillió forintos forgalom. Csaknem ötven író-olvasó találkozó.** = SZMN 1977. jún. 28. 5. p.
Ua. Együtt, 1977. 1-2. sz. 5-7. p.
Az ünnepi könyvhét mérlege a megyében.
101. **[Felszólalás.]** = *A TIT VII. országos küldöttgyűlésének dokumentumai. Bp. 1977. TIT soksz. 2. köt. 127-129. p.*
Budapesten, 1977. júl 2-3-án.
102. **A TIT VII. országos küldöttgyűlése.** = Könyvtáros, 1977. szept. (9. sz.) 544-545. p.
Vö. 101.
103. **Szakfelüyeleti eredmények - szakfelüyeleti gondok.** = Könyvtáros, 1977. okt. (10. sz.) 571-576. p.
A könyvtári szakfelüyelet országos tapasztalatai 1974-ből.
104. **Előszó.** = Együtt, 1977. 3. sz. 5. p.
Aláírás: „A szerk.”

105. **Ady Endre emlékezete.** = Együtt, 1977. 3. sz. 37-43. p.
A Szolnokon rendezett Ady-hangverseny bevezető előadásának szövege.
106. **Együttműködési megállapodás a munkásság könyvtári ellátásának javításáért.** = Együtt, 1977. 3. sz. 84-87. p.
Társszerző: Dénes Pál.
A hálózati központok: a VFMK és az SZMT Központi Könyvtára megállapodásának szövege.
107. **A könyv kopogtat, nyiss ajtót neki!** = Szövetség, 1978. ápr. 7. 7. p.
Ünnepi Könyvhét, 1978.
108. **Új köntösben.** = Együtt, 1978. 1-2. sz. 3-4. p.
Aláírás: a szerkesztő.
109. **A Szolnok megyei könyvtárak együttműködési köre.** = Együtt, 1978. 1-2. sz. 5-8. p.
110. **A közművelődési könyvtár együttműködése más kulturális intézményekkel.** = Együtt, 1978. 1-2. sz. 9-23. p.
111. **Együtt s nem egymás nélkül. Bistey András könyvéről.** = SZMN 1978. júl. 16. 7. p.
Összeláncolva. Elbeszélések. Bp. 1978. Magvető. (Új termés.)
112. **Néhány szó az olvasóhoz.** = Együtt, 1978. 3. sz. 3. p.
Szerkesztői előszó.
113. **Ünnepi Könyvhét 1978.** = Együtt, 1978. 3. sz. 10-13. p.
Társszerző: Pápay Lászlóné.
114. **[Felszólalás.]** = A helyismereti munka kérdései. Helyismereti tanácskozások. Összeáll. és szerk. Vajda Kornél. Bp. 1979. NPI. 71. p.
A Kecskeméten 1977. szept. 27-28-án rendezett tanácskozáson.
115. **A könyvtárosképzésről.** = Magyar Nemzet, 1979. jan. 19. 9. p.
Kovács Judit cikkéhez (Magyar Nemzet, 1979. jan. 14.).
116. **Jubileumi ünnepi könyvhét 1979.** = Együtt, 1979. 1. sz. 3-7. p.
117. **A szövetkezetektől a színházig. Egy megye közművelődési könyvtárainak együttműködése más kulturális intézményekkel.** = Könyvtáros, 1979. aug. (8.sz.) 451-455. p.
118. **Általános felügyelet - szakfelügyelet - módszertan.** = Együtt, 1979. 2-3. sz. 3-6. p.
119. **Könyvünnep Szolnok megyében 1929-1978. 1. r.** = Együtt, 1979. 2-3.sz. 70-85. p.
Ld. még: 123, 128, 131. Vö. 3.
120. **A közművelődési könyvtárak szolgáltatásainak fejlődése.** = A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Évkönyve. 1980. Szerk. Kovács Dezső. Bp. 1980. NPI. 48-53. p.
Az MKE 12. vándorgyűlésének 1. szekcióján elhangzott előadás szövege. (Szombathely, aug. 14-16.)

121. **Emlékező falu. (1979. Kossuth K.) = Jászkunság, 1980. márc. (1-2. sz.) 95-96. p.**
Ism. Szerk. Hargitai György.
122. **Kongresszusi gondolatok. = Együtt, 1980. 1. sz. 3-5. p.**
Az MSZMP XI. kongresszusa alkalmából a VFMK által meghirdetett munkaversenyéről.
123. **Könyvünnepek Szolnok megyében. 1929-1978. 2. r. Első lépések a kulturális forradalom útján. = Együtt, 1980. 1. sz. 39-43. p.**
Ld. még 119, 128, 131. Vö. 3.
124. **Rekviem a népművelő-könyvtáros képzésért. = Együtt, 1980. 2. sz. 3-5. p.**
125. **A csehszlovák könyvtárak világában. [1.r.] = Együtt, 1980. 2. sz. 9-14. p.**
Tanulmányút tapasztalatai.
Ld. még: 135.
126. **A közművelődési könyvtár a tanulók permanens művelődéséért. = Együtt, 1980. 2. sz. 15-21. p.**
A VFMK és a Varga Katalin Gimnázium együttműködése.
127. **Ünnepi könyvhét Szolnokon. 1980. = Együtt, 1980. 2. sz. 39-42. p.**
128. **Könyvünnepek Szolnok megyében. 1979-1978. (3.r.) Az ellenforradalom utáni konszolidáció. = Együtt, 1980. 2. sz. 50-55. p.**
Ld. még 119, 123, 131. Vö. 3.
129. **Tények és adatok a közművelődési könyvtárak helyzetéről, szolgáltatásaik fejlődéséről. = Könyvtáros, 1980. okt. (10. sz.) 589. p.**
Szemelvények a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 12. vándorgyűlésén elhangzott előadásból. (Szombathely, 1980. aug. 14-15.)
130. **Bemutatjuk a 450 éves mezőtúri középiskola könyvtárát. = Könyvtáros, 1980. okt. (10. sz.) 613-615. p.**
Dózsa György Mezőgazdasági Szakközépiskola.
131. **Könyvünnepek Szolnok megyében. 1929-1978. [4.r.] = Együtt, 1980. 3. sz. 49-57. p.**
Ld. még. 119, 123, 128. Vö. 3.
132. **A könyvtárak közötti együttműködés (hálózaton belüli és hálózatok közötti kapcsolatok). = A községi könyvtárak módszertani segítése. Szerk. Csapó Edit. Kiad. az OSZK KMK. Bp. 1981. MTI. 68-75. p.**
133. **A könyvtár társadalmi kapcsolatai. = A községi könyvtárak módszertani segítése. Szerk. Csapó Edit. Kiad. az OSZK KMK. Bp. 1981. MTI. 100-106. p.**
134. **A IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia után. = Együtt, 1981. 1-2.sz. 3-4. p.**
135. **A Csehszlovákiai könyvtárak világában. [2. r.] = Együtt, 1981. 1-2.sz. 5-15. p.**
Ld. még: 125.
136. **A könyv ünnepei Szolnok megyében. = Együtt, 1981. 3. sz. 64-68. p.**
1981-ben. Társszerző: Veresegyházi Károlyné.

137. **Kísérlet egy megye szakképzett könyvtárosainak szervezett továbbképzésére.** = *Könyvtáros*, 1982. jan. (1. sz.) 24-24. p.
138. **Ipari munkások a könyvtárban.** *Együtt*, 1982. 1-2.sz. 15-21. p.
Olvasásvizsgálat reprezentatív mintavétel alapján a megye városi és járási könyvtáraiban 1980-ban.
139. **A második esztendő. Könyvtárosaink szakmai továbbképzéséről.** = *Együtt*, 1982. 3. sz. 51-53. p.
Felsőfokú végzettségű könyvtárosok hároméves továbbképzése a megyei könyvtárban.
140. **Verseghy Ferenc szolnoki utóélete.** = *In memoriam Verseghy Ferenc 2. Szolnok*, 1983. 69-81. p.
Vö.273.
141. **Az Olvasó Népert mozgalom harmadik konferenciája.** = *Együtt*, 1983. 1-2. sz. 3-8. p.
142. **A közművelődési könyvtárak és társadalmi környezetük kapcsolata. E kapcsolatok továbbfejlesztése.** = *Együtt*, 1983. 3. sz. 21-38. p.
143. **Kell a jó könyv! Új olvasópályázat felszabadulásunk 40. évfordulójára.** = *SZMN* 1984. jan. 11. 5. p.
144. **Olvasónaplómból. Tükör Szolnok megyéről.** = *SZMN* 1984. febr.5. 5. p.
Szolnok. Bp. 1984. Kossuth K. (Magyarország megyéi 5.)
145. **Olvasónaplómból. Múlt és jelen a mai észt prózában.** = *SZMN* 1984. febr. 26. 5. p.
Jaan Kross: A cár örültje. (Bp. 1983. Európa.)
Matti Unt: Őszi kavargás. (Bp. 1983. Európa.)
146. **Olvasónaplómból. Jurij Trifonov: Hely és idő.** = *SZMN* 1984. márc. 25. 5. p.
Bp. 1983. Magvető.
147. **Olvasónaplómból. Mai szovjet, ukrán elbeszélések.** = *SZMN* 1984. szept. 16. 5. p.
Napraforgók. (Bp. 1982. Európa.)
148. **Olvasónaplómból. Tükörképek '84.** = *SZMN* 1984. dec. 29. 5. p.
A Szolnok megyei Fiatal Alkotók Klubja (FAK) tagjainak munkáiból készült antológiáról. (Szolnok, 1984.)
149. **A Verseghy Könyvtár helye a megye művelődési életében.** = *Együtt*, 1985. 1. sz. 33-42. p.
Elhangzott a szolnoki múzeum és könyvtár alapításának 50. évfordulóján 1983-ban. Fotóval.
150. **Olvasónaplómból. Deme Zoltán két újabb kötetéről.** = *Jászkunság*, 1985. szept. (3. sz.) 41-42. p.
Arpeggio (Bp. 1984.); Mikrokozmosz (Bp. 1984.)

151. **Szolnok város közművelődésének története a megyeszékhellyé válástól az első világháborúig.** = Zounok. *A Szolnok Megyei Levéltár évkönyve. 2. Szerk. Botka János. Szolnok, 1987. Szolnoki Ny.113-132.p.*
Német nyelvű összefoglalóval. Lektor: László Gyula
Ld. még: 158.
152. **Teremtett és ápoltt hagyományok. A névadó életműve kötelez.** = SZMN 1987. május 30. 9. p.
A Verseggy Ferenc Megyei Könyvtárban.
153. **Régi könyvhetek tavaszi zsongása.** = Együtt, 1987. 1-2. sz. 69-74. p.
Elhangzott az 1987-es könyvhét megnyitóján.
154. **Egy szolnoki a Szolnoki Közéletéről.** = Szolnoki Közélet, 1987. dec. (4. sz.) 23-24.p.
155. **A szolnoki konzultációs központ kilenc éve.** = Zétényi Imre: *Népművelő-könyvtáros szakos képzés a Debreceni Tanítóképzőben. (Jubileumi emlékkönyv.) Debrecen, 1988. Debreceni Tanítóképző Főisk. Alföldi ny. 32-[34]. p.*
156. **Újabb adatok Verseggy szolnoki utóéletéhez.** = *In memoriam Verseggy Ferenc 3. Szolnok, 1988. 137-143. p.*
Vö.283.
157. **A Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár kiadványozási politikájának 25 éve.** = Együtt, 1988. 3. sz. 3-8. p.
158. **Szolnok közművelődésének története az első világháborútól a város felszabadulásáig 1914-1944.** = Zounok. *A Szolnok Megyei Levéltár évkönyve. 4. Szerk. Botka János. Szolnok, 1989. Verseggy Ny. 91-128. p.*
Német nyelvű összefoglalóval. Lektor: László Gyula.
Ld. még: 151.
159. **Zsigmond Ferenc utolsó írása.** = Jászkunság, 1989. febr. (1.sz.) 52-55.p.
Az 1948-ból származó gépiratos szöveg közlésével.
160. **Húsz esztendő az irodalmi műveltség szolgálatában. A szolnoki Verseggy Ferenc Irodalmi Kör története.** = Jászkunság, 1989. júl. (3.sz.). 18-26. p.
„Az indulás. - Középpontban a névadó kultusza”.
Ld. még: 166.
161. **Szubjektív gondolatok a Szolnok megye természeti értékei c. könyvről.** = Szolnoki Közélet, 1989. szept. (3. sz.) 13. p.
162. **Nota bene!** = Új Néplap, 1989. okt. 21. 7. p.
Győri Gyula latin szólásokat magyarázó könyvét ismerteti. (Bp. 1989. Tankönyvkiadó. Ariadne könyvek.)
163. **Lélektől - lélekig.** = Jászkun kalendárium az 1990-es évre. Szerk. Tiszai Lajos. 1. évf. Szolnok, 1989. Jászkun Lap- és Könyvkiadó. 28-29. p.

164. *Az 1987. évi Szolnok Megyei Néplap repertóriumára elé.* = *Együtt*, 1989. 1-3. sz. 51-52. p.
A repertórium bevezetőjének szövegváltozata.
165. „... a legmagasabb akaratnyilvánítás szerint keresztvasban vannak bezárva...”. *Emlékezés a polgári demokrácia első magyar mártírjaira.* = *Új Néplap*, 1990. máj. 15. 5. p.
A Martinovics-per elítélteivel való bánásmódról jellemző Németh János királyi jogüggyigazgató felterjesztése József főherceg helytartóhoz. A német nyelvű irat ismertetése és egy részének szöveghű fordítása.
166. *A szolnoki Verseggy Ferenc Irodalmi Kör története.* = *Jászkunság*, 1990. aug. (4.sz.) 85-95. p.
„A kör tartalmi és szervezeti élete. - A testvértársaságok vonzásában. - Újjászületés és agónia.”
Ld. még: 160.
167. *Verseggy és a magyar nyelv.* = *Új Néplap*, 1991. ápr. 23. 5. p.
168. *A Nagy-kunság és a régi Külső-Szolnok irodalmi emlékei.* = *Irodalomismeret*, 1993. 1-2. sz. 111-116. p.
Előadás az Irodalomtörténeti Társaság JNSZ megyei tagozatának megalakulása alkalmából. (Szolnok, 1993. márc. 5-6.)
169. *Gertrud Fink: Csillagpor. II. Növekvő fény.* Ford. Szurmay Ernő. = *Új Néplap*, 1993. máj. 15. 12. p.
Regényrészlet.
170. *Helyi szerzők Verseggy-képe.* = *In memoriam Verseggy Ferenc 4.* Szolnok, 1994. 73-77. p.
Vö. 288.
171. *Korom, köröm és környezetem.* = *Könyvtári Levelező/lap*, 1994. 6. sz. 4. p.
Nyugdíjba vonulása óta eltelt tíz évről. Arcképpel.
172. *Visszatekintés.* = *Jászkunság*, 1994. aug.-szept. (4. sz.) 3-4. p.
A *Jászkunság* c. folyóirat története 1953-tól 1975-ig.
173. *Sorsvállalás és sorsközösség. Vonások és taszítások Batsányi és Verseggy pályaképeiben.* = *Jászkunság*, 1994. aug.-szept. (4. sz.) 28-32. p.
174. *Szana Tamás irodalomkritikai és irodalomtörténeti munkássága.* = *Jászkunság*, 1994. okt.-nov. (5. sz.) 21-25. p.
Előadás. Elhangzott 1994. febr. 15-én, a Tiszafüreden rendezett emlékülésen.
175. *60 éves a szolnoki könyvtár.* = *Kaptár*, 1994. 11. sz. 1. p.
176. *Tagozati beszámoló - Szolnok.* = *Irodalomismeret*, 1994. dec. (4. sz.) 104. p.
Az MTA Irodalomtörténeti Társaság JNSZ Megyei Tagozatának beszámolója.

177. **„A múlt csak példa legyen most!” 60 éves a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár.** = Jászkunság, 1994. dec.-1995. jan. (6.sz.) 30-32. p.
178. **Méltó folytatás. Megjelent a teljes Verseggy-bibliográfia.** = Új Néplap, 1995. febr. 16. 6. p.
Rékasy Ildikó: Verseggy Ferenc-bibliográfia. Szolnok, 1994. VFMK.
179. **Volt egyszer egy középiskola Besenyszögön.** = Új Néplap, 1995. júl. 17. 5. p.
Visszaemlékezés. A háborús körülmények miatt 1945-ben otthon rekedt szolnoki ill. jászapáti diákok felkészítése magánvizsgára.
180. **Szolnok és a szolnoki táj prózában és versben.** = Múzeumi levelek 75. [sz.] Szerk. T. Bereczky Ibolya, Gulyás Katalin. Szolnok, 1996. Damjanich Múzeum. 2. k. 499-513. p.
181. **Jász-Nagykun-Szolnok.** = Irodalomismeret, 1996. máj. (1-2.sz.) 125-126. p.
A teljes közlemény címe: Tagozati beszámolók 1994. november - 1995. december. (117-130. p.) Az MTA Irodalomtörténeti Társaság JNSz Megyei Tagozatáról.
182. **Egy asszony és a Mai lányok. Szolnoki tollforgatók a két világháború között.** = Jászkun Krónika, 1996. aug. 31. 5. p.
Bodnár Andrásné Ligeti Erzsébet.
183. **Szalmakoszorú. Szolnoki tollforgatók a két világháború között.** = Jászkun Krónika, 1996. szept. 18. 5. p.
Tabán Gyula.
184. **Hullámjáték a Tisza partján. Szolnoki tollforgatók a két világháború között.** = Jászkun Krónika, 1996. okt. 11. 9. p.
Lill András.
185. **A nagy háború poétalelkű krónikása. Szolnoki tollforgatók a két világháború között.** = Jászkun Krónika, 1996. nov. 2. 13. p.
Pataky Joachim.
186. **A legszolnokibb költő.** = Jászkun Krónika, 1997. jan. 3. 9. p.
Kiss Gábor.
187. **Egy polihisztor Szolnokon.** = Jászkun Krónika, 1997. jan. 14. 9. p.
Dr. Varga Sándor Frigyes.
188. **K.Tóth Lenke - a „tékozló” költő.** = Jászkun Krónika, 1997. márc. 6. 5. p.

Interjúk, riportok, róla szóló írások

189. **Érettségizők. - Tanárjuk.** = SZMN 1953. jún. 2. 2. p.
Riport Sz. E.-vel, a Közgazdasági Gimnázium tanárával és diákjaival.

190. **Szívünk minden melegével köszöntjük megyénk pedagógusait, ifjúságunk nevelőit.** = SZMN 1953. jún. 7. 3. p.
Kitüntetett pedagógusok fényképes bemutatása. Sz. E. a Közoktatás Kiváló Dolgozója kitüntetését kapta.
191. **A megye irodalmi megújulásáért.** = SZMN 1959. jan. 14. 5. p.
A megye íróinak találkozájáról a TTIT irodalmi szakosztályának tagjaival. Sz. E. megnyitó előadásának gondolataiból.
192. **Szolnoki Kulturális hetek 1964.** = SZMN 1964. febr. 2. 1-2. p.
Sz. E. vb-elnökhelyettes válaszol az ápr. 4. és május 24. között megrendezésre kerülő kulturális eseményekkel kapcsolatos kérdésekre.
193. **V.: Szurmay Ernő tájékoztatója a Magyar Sajtó Házában.** = SZMN 1964. márc. 26. 1. p.
*A Szolnoki Kulturális Hetek (ápr. 4. - máj. 24.) programjáról.
 Vö. 192.*
194. **„Együtt”.** = SZMN 1970. nov. 17. 5. p.
*A folyóirat indulásáról. Sz.E. szerkesztői előszavának gondolataiból.
 Vö. 234.*
195. **Tóth Sándorné - Drégely Istvánné: Hozzászólás Szurmay Ernő: A tömegpolitikai munka formái és módszerei a könyvtárakban. c. cikkéhez.** = Könyvtári Híradó. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Közlönye. 1972. 6. sz. 12-13. p.
Vö. 76.
196. **B.I.: „Olvasásra nevelő hely”. Összefoglaló az Olvasó Népert Mozgalom kétnapos tanácskozásáról.** = Magyar Nemzet, 1973. jún. 17. 12. p.
Sz. E. felszólalásának összefoglalásával.
197. **Az Olvasó népert mozgalom I. országos tanácskozása.** = Könyvtáros, 1973. aug. (8. sz.) 443-459. p.
*Nyíregyházán, 1973. jún. 14-15-én. Sz.E. felszólalásának gondolatmenete: 452-453. p.
 Vö. 81.*
198. **Varga József: Egységes világlép. A korszerű műveltség tartalma.** = SZMN 1974. dec. 1. 7. p.
Reflexiók Sz. E. a Népszabadságban megjelent cikkére. („Közművelődés-könyvtár-hazafiság”. Vö. 86.)
199. **[Simon Béla] S. B.: A közművelődésért. Diák koromban kezdődött.** = SZMN 1975. aug. 14. 5. p.
Fényképes interjú Sz. E.-vel.
200. **Kitüntetések az alkotmány ünnepén. A fővárosban és Szolnokon.** = SZMN 1975. aug. 19. 3. p.
Sz. E.-t a Szolnok Megyei Tanács Közművelődési Díjával tüntették ki. Hír.

- 201. Államvizsga és tanévnyitó. Több népművelő és könyvtáros Szolnokról.** = SZMN 1975. aug. 28. 5. p.
Riport Sz. E.-vel, a Debreceni Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szaká Szolnoki Konzultációs Központjának vezetőjével.
- 202. Minden eddiginél nagyobb létszám. Tanévkezdés a szolnoki konzultációs központban.** = SZMN 1976. szept. 14. 5. p.
Sz. E. ünnepi beszédének gondolatmenete.
Vö. 201.
- 203. „A jubileumi könyvünnep alkalmából a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése pályázatot hirdetett a könyvhetek történetének feldolgozására. A bíráló bizottság az első díjjal Szurmay Ernőnek, a Szolnok megyei könyvtár igazgatójának pályamunkáját jutalmazta.”** = Könyvtáros, 1979. szept. (9. sz.) 539. p.
Hír.
Vö. 3.
- 204. A művelődő közösségek helyzete. Országos tapasztalatcsere értekezlet a népfrontban.** = Olvasó Népert, 1980. júl. 11-33. p.
Az Olvasó Népert mozgalom kisközösségekkel foglalkozó megyei munkacsoportjainak országos találkozója (1980. febr. 11.). Sz. E. felszólalásának összefoglalása: „A könyvtárak alkalmassága”. 16. p.
- 205. Átadták a megyei tanács díjait. Társadalmi munkások kitüntetése.** = SZMN 1981. aug. 19. 3. p.
Sz. E.-t a megyei tanács nagydíjával tüntették ki. Hír.
- 206. [Tál Gizella] T.G.: A megyei tanács díjasai. Saját hazájában is „próféta”.** = SZMN 1981. aug. 20. 7. p.
Portré Sz. E.-ről kitüntetése alkalmából. Arcképpel.
Vö. 205.
- 207. A megyei tanácsok által adományozott kulturális díjak kitüntetettjei [...]** = Könyvtáros, 1981. okt. (10. sz.) 608. p.
Hír.
Vö. 205.
- 208. Kecskeméti Gábor: Gondolatok a könyvtárban.** = Diák Toll, 1981/1982. 1. sz. 11-15. p.
Beszélgetés Sz. E.-vel, aki diákéveire emlékezik. A Megyei Műv. és Ifj. Közp. pályázatán első díjat nyert munka.
- 209. Szép vagy Alföld. Ma este a Kossuth adón versenyben Szolnok és Baja.** = SZMN 1982. jan. 5. 5. p.
Rádiós vetélkedő. Riport Sz. E.-vel, a szolnoki csapat kapitányával.
- 210. TIT-aktivisták kitüntetése.** = Magyar Hírlap, 1982. jún. 26. 11. p.
Sz. E.-t az Elnöki Tanács a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki.
Hír.

211. **Szurmay Ernőt [...] a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki az Elnöki Tanács.** = Könyvtáros, 1982. aug. (8.sz.) 472. p.
Hír.
Vö. 210.
212. **Beszámoló az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának 1983. október 28-i üléséről, a „Közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatairól” c. napirendről.** = Szolnok Megyei Politikai Szemle, 1983. 2. sz. 5-23. p.
Sz. E. felszólalásának gondolatmenete: 18-19. p.
213. **Török Erzsébet: Könyvek a megyéből, a megyéről. Nagykunsági krónika, Néprajzi atlasz II., Pesty Frigyes helységnévtára.** = SZMN 1983. máj. 7. 7. p.
Beszélgetés Nánási Mihállyal, Tóth Lászlóval, Sz. E.-vel.
214. **A megyeszékhelyen Pro Urbe díjat adtak ki.** = SZMN. 1983.nov.4. 3.p.
Bartha Sándornénak és Sz. E.-nek.
Hír.
215. **Köszöntjük a város új „Pro Urbe Szolnok” díjasait.** = Szolnoki Közélet 1983. dec. (4. sz.) 11-12. p.
Arcképpel.
Vö. 214.
216. **Híradószerkesztők tanácskozása.** = Könyvtáros, 1984. jan. (1. sz.) 14-18. p.
Tatabányán, 1983. szept. 13-án. Sz. E. felszólalásának gondolatmenete: 16. p.
217. **[Lazányi Józsefné] L. J.: Új könyvtárat avattak Újszászon. Gyermekrészleg - 30 ezer könyv a polcokon.** = SZMN 1984. márc. 16. 3. p.
Sz. E. avatóbeszédének gondolatmenete.
218. **Könyvekkel a városért.** = Együtt, 1984. 1-2. sz. 3-9. p.
Beszélgetés Sz. E.-vel nyugdíjba vonulása előtt. Riporter: Pálréti Ágoston. Elhangzott 1984. márc. 16-án a Szolnoki Rádióban.
219. **Ecseki Jánosné: [Búcsúztató beszéd Surmay Ernő igazgató nyugdíjba vonulása alkalmából.]** = Együtt, 1984. 1-2. sz. 10-13. p.
Elhangzott a VFMK-ban április 2-án.
220. **Kiváló népművészek és népművelők kitüntetése.** = Népszabadság, 1984. aug. 16. 7. p.
Ua. SZMN 1984. aug. 16. 3. p. Sz. E.-t Szabó Ervin-émmel tüntették ki.
Hír.
221. **Páldy Róbert: Pedagóguslélekkel a könyvtár élén. Beszélgetés Surmay Ernővel, a szolnoki Versey Ferenc Megyei Könyvtár ny. igazgatójával.** = Könyvtáros, 1984. okt. (10. sz.) 580-587. p.
Nyugdíjba vonulása alkalmából.

222. **Szabó Ervin-díjas könyvtárosok, 1984.** = *Könyvtáros, 1984. dec. (12.sz.) 728-731. p.*
Sz. E.: 730-731. p. Arcképpel.
Vö. 220.
223. **Kitüntetések, elismerések augusztus 20. alkalmából.** = *Néplap, 1989. aug. 19. 3. p.*
Sz. E.-t TIT munkájáért Április negyedike érdemrenddel tüntették ki.
Hír.
224. **Tál Gizella: Egy tartalmas, gazdag életút jelentősebb állomásai. Születésnap-i beszélgetés Szurmay Ernővel.** = *Új Néplap, 1993. febr. 4. 8. p.*
Arcképpel.
225. **Seprősi-Czárán [György]: Vénusz helye az irodalomtörténetben.** = *Telegráf, 1993. márc. 5. (8. sz.) 3. p.*
Beszélgetés Sz. E.-vel a Magyar Irodalomtörténeti Társaság JNSz Megyei Tagozatának megalakulása előtt. Arcképpel.
226. **Z. Horváth Ida: Újjáalakult a Verseghy Kör. Beszélgetés Szurmay Ernővel.** = *Jászkun Krónika, 1994. jan. 6. 9. p.*
Arcképpel.
227. **[Seprősi-Czárán György] S-Cz. Gy.: Költők és koruk.** = *Telegráf, 1994. ápr. 15. (15. sz.) 9. p.*
A két világháború között élő és alkotó helyi írók munkáiból rendeztek költészet napi műsort Szolnokon. Beszélgetés az est szervezőjével, Sz. E.-vel.
228. **[Tál Gizella] T. G.: Ezüstös pelikánok.** = *Jászkun Krónika, 1996. dec. 31. 3. p.*
Dec. 30-án Sz. E. és Gacsári Kiss Sándor ezüst Pelikán Díjat kapott.
229. **Díjakat adtak át a szolnoki városházán.** = *Új Néplap, 1996. dec. 31. 3.p.*
Vö. 228.
230. **[Tál Gizella] T. G.: Ezüst Pelikán egy gazdag életműért.** = *Jászkun Krónika, 1997. jan. 3. 5. p.*
Arcképpel.
Vö. 228.
231. **A Verseghy kör életre keltője.** = *Új Néplap, 1997. ápr. 2. 7. p.*
Simon Béla interjúja Sz. E.-vel.
Arcképpel.

Szerkesztői, közreműködői tevékenysége

(A közreműködés mibenlétét a címfelvételeből kiemelve, a leírás utáni megjegyzésben tüntettük fel.)

Periodikák

232. Jászkunság. 1954. - A TIT Szolnok megyei Szervezetének közlönye. 1955-től: A TTIT Szolnok megyei Szervezetének kiadványa. 1956-tól: A TTIT Szolnok megyei Szervezetének folyóirata. 1975/4. sz.-tól: Irodalmi, társadalmi, művészeti és kritikai folyóirat. A Szolnok megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztályának folyóirata. Kiad. a Szolnok megyei Néplap Lapkiadó Váll. 1973/2. sz.-tól: a Szolnok megyei Lapkiadó Váll. Indult: 1954. aug. Nem jelent meg: 1957. jan. - 1958. szept.-dec. 1-2.sz-ig. Kéthavi. 1958-tól: negyedévi. Szolnok.

Felelős szerk.: 1958. szept.-dec., 1-2. sz.-tól 1961. szept.-dec., 3-4. sz-ig. A szerk.biz.elnöke: 1962. márc., 1. sz.-tól 1975. márc.-jún. 1-2.sz.-ig.

233. Kultúrával népünkért. 1956. jún. [1. sz.] A Szolnok Megyei Tanács VB. Oktatási és Népművelési Osztályának kiadványa. Szerk. Hack Márton. Szolnoki Ny.

A szerk. biz. tagja. Egyetlen szám jelent meg!

234. Együtt. 1970-1984/3. A Szolnok Megyei Könyvtári Bizottság tájékoztatója. 1978/1-2. sz.-tól: A Szolnok megyei Könyvtárak együttműködési körének tájékoztatója. Megj.: évente háromszor. Szolnok, VFMK.

Szerk. az 1970/1.sz.-tól az 1983/3. sz.-ig. A szerk. munkatársa az 1978/1-2. sz.-tól: Varga Istvánné, az 1979/2-3.sz.-tól: Nagy Lászlóné.

235. Rövid Úton. 1970-1988/4. Pedagógiai folyóiratszemle. 1981/1.sz.-tól: A Pedagógus Továbbképző Intézet és Filmtár, valamint a Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár kiadványa. Megj.: évente kétszer, 1975-től: évente háromszor, 1978-tól kéthavonta. Szolnok, VFMK.

Szerk. az 1970/1.sz.-tól az 1983/5-6. sz.-ig. Társszerkesztők (az 1983/5-6.sz.-ig váltakozva): Zsolnai József, Notheisz Jánosné, Lauritz Miklósné, Óri Zoltánné, Esztó Péterné, Varjú Irén.

236. Könyvtári Figyelő. 1959. - Külföldi lapszemle. Kiad. az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani Osztálya. 1959-től: Külföldi szemle. Kiad. az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ. 1969-től: Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata. Kiad. az NPI. Évi 10 alkalommal. 1963-tól: kéthavi. 1969-1971 között negyedévi. Bp.

A szerk. biz. tagja: az 1972. 5. sz.-tól az 1978. 1. sz.-ig.

Könyvek, műsorfüzetek, sajtóközlemények

237. Szolnoki Kulturális Hetek. [1.] 1964. ápr. 4 - máj. 24. Szolnok, 1964. Szolnoki ny. [12] p.

Bev. Műsorfüzet.

238. **Szolnoki Kulturális Hetek.** [2.] 1965. ápr. 7. - máj. 30. Szolnok, 1965. Szolnoki ny. [10] p.
Bev. Műsorfüzet.
239. **Verseghy Diáknapok. Szolnok, 1966. ápr. 3-5.** Rend. a Szolnok Városi Tanács VB. Műv. Oszt., a Verseghy Gimn. stb. Szolnok, 1966. Szolnoki Ny. [18] p.
Bev. Műsorfüzet.
240. **Értünk éltek. A munkásmozgalom kiemelkedő, elhunyt Szolnok megyei harcosainak életrajzkötete.** Szerk. Selmeczi László. Kiad. az MSZMP Szolnok megyei Biz. Archívuma, Prop. és Műv. Oszt. [Szolnok, 1969.] Alföldi Ny., Debrecen. 120 p. 16 t.
Az életrajzokat írták: Császtvay István, Cseppentő Miklós, Győri Tibor, Hegedűs Kálmán, Kocsis László, Selmeczi László, Szurmay Ernő, Tari Kálmán, Tiszai Lajos.
Vö. 245.
241. **Néprajzi dolgozatok Szolnok megyéből. (Állattartás, gazdálkodás, táplálkozás, kismesterségek.)** A szolnoki Vásárhelyi Pál Szakközépiskola pályamunkáiból. Összeáll. Szabó László. Szerk. Kaposvári Gyula. Szolnok, 1970. Damjanich Múz. 6, 122 p. 30 t. (Szolnok megyei múzeumi adattár 17-18.)
Bev.
242. **Verseghy Ferenc: A magyar nyelv törvényeinek elemzése. Analiticae institutionum linguae hungaricae.** Ford. Bartha Lászlóné, Borók Imre, Győri Gyula, Imre István, Lukácsi Hubáné, Száz Kázmér, Lektorálta: Szörényi László. Szolnok, 1972-1979. VFMK. 12 db.
Szerk. Előszó: 1. rész 1,2 füz., 3. rész 2, 3, 4. füz. Utószó: 3. rész 7. füz.
A címlap az eredeti kiadás, a borító a fordítás megjelenési adatait tünteti fel. A borító füzetszámozása: 1-2. rész: [1.] sztlan, 2-5. füz., 3. rész: [1.] sztlan, 2-7. füz. Az egyes füzetek nem az eredeti kiadás beosztásának sorrendjében jelentek meg!
243. **In memoriam Verseghy Ferenc. Emlékkönyv a Szolnokon 1972. december 14-15-én tartott ülészak anyagából.** Lektorálta: Tarnay Andor. Szolnok, 1973. VFMK. 154, [1] p.
Szerk. és előszó.
244. **Bálintné Hegyesi Júlia: Szolnok helyismereti bibliográfiája 1.**
Szolnok, 1974. VFMK. [2], 310 p. (A Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái.)
Lektorálta (Fogarassy Miklóssal) és bev.
245. **Értünk éltek. A forradalmi munkásmozgalom kiemelkedő, elhunyt Szolnok megyei harcosainak életrajz-gyűjteménye.** 2. bőv., jav. kiad. Szerk. Gecsényi Lajos, Selmeczi László. [Kiad. az] MSZMP Szolnok Megyei Biz. Szolnok, 1974. Szolnok megyei Lapkiadó Váll. 201,[2] p. 16 t.
Az életrajzokat írták: Gecsényi Lajos, Győri Tibor, Selmeczi László, Szerényi Imre, Szurmay Ernő, Tiszai Lajos.
Vö. 240.

246. **[Rékasy Ildikó] Szathmáry Györgyné: Szép Ernő (1884-1953).** Bibliográfia. Szolnok, 1974. VFMK. 51 p. 7 t.
Bev.
247. **„Túl a Tiszán a szendrei határban...”** (Népballadák és históriás énekek Szolnok megyéből.) Vál. és a tanulmányt írta: Gulyás Éva, Szabó László. Szolnok, 1975. VFMK. 159, [2] p.
Előszó.
248. **Vörösmartyné Tajti Erzsébet - Pál Ágnes - Veregyházi Béla: Szolnok, a Közép-Tiszavidék tájszervező centruma.** Kiad. a Szolnok Városi Tanács - VFMK. Szolnok, 1975. VFMK. 299 p.
Szerk. és bev.
249. **Láthatáron az ezredforduló. Milyen lesz az élet 2000-ben?** = Jászkunság, 1975. [3]-4. sz. 45-50. p.
Beszélgetés az 1975. évi ünnepi könyvhét közönség-tudósok találkozásán Szolnokon. Riporter: Sylvester András. Résztvevők: Csikós-Nagy Béla, Gergely István, Kovács Géza, László Gyula, Major Máté. Összeáll. Sz. E.
250. **Arató Antal - Szász Andrásné: a Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. 1868-1972.** A mutatókat összeáll. Bálintné Hegyesi Júlia, Braun Ágostonné, Kovordányi Györgyné. Szolnok, 1976. VFMK. 235, XXVI p.
Szerk. és bev.
251. **Bálintné Hegyesi Júlia - Selmecziné Püski Anikó: A Jászkunság repertórium. 1954-1974.** Szolnok, 1976. VFMK. 2, XVIII, 3-157. p.
Szerk. (Kaposvári Gyulával).
252. **Gémes László: Szolnok város kereskedelmének és vendéglátásának története.** Kiad. a Szolnok Városi Jubileumi Intéző Biz. Kereskedelmi Szakbizottságának támogatásával a VFMK. Szolnok, 1976. VFMK. 146 p.
Előszó. (A „kiadó” aláírással.)
253. **Bálintné Hegyesi Júlia: Chiovini Ferenc bibliográfiája. 50 év a Szolnoki Művésztelepen 1926-** [Szolnok, 1977.] VFMK. 81 p. XI t. (A Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái.)
Lektorálta és az előszót írta.
254. **Rékasy Ildikó: Györffy István munkássága.** Bibliográfia. Lektor: Péter László. Előszó: Bellon Tibor. Szolnok, 1977. VFMK. 155 p. (A Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái.)
Szerk.
255. **Beköszöntő, melyben a kiadók megmagyarázzák bizonyítványukat.** = Edward Albee: Nem félünk a farkastól. Rendezőpéldány. Szolnok, 1978. VFMK. (A Szolnoki Szigligeti Színház műsora 1978-79/I.)
Előszó. Társszerző: Kerényi Imre.

- 256. Hírlapok és folyóiratok Szolnok megyei lelőhelyjegyzéke.** Összeáll. Hegedűs Sándor. Szolnok, 1978. VFMK. 220 p. (A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár kiadványai.) 2. átd. bőv. kiad. Szolnok, 1979. VFMK. 2 db.
Bev.
- 257. Újabb politikai műveinkből. 4.** Összeáll. Nagy Ibolya. Szolnok, 1978. VFMK. 34 p. (A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár ajánló bibliográfiái.)
Bev.
- 258. Bálintné Hegyesi Júlia: Szolnok helyismereti bibliográfiája 2.** Szolnok, 1979. VFMK. 164 p. (A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái.)
Lektorálta.
- 259. Iluh István: Szélsárcány. Ill.** Bokros László. Szolnok, 1979. VFMK, Szolnoki ny. 45 p.
Gyermekversek.
Szerk.
- 260. Móricz Zsigmond és Szolnok megye.** Összeáll. Bálintné Hegyesi Júlia, Kiss Sándorné, Kőnig Istvánné, Hegedűs Annamária. Szolnok, 1979. VFMK. 59 p. (A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái.)
Lektorálta, szerk. és bev.
- 261. Pedagógiai látóker 1977-78.** Szerk. Balázs Mihály, Karlovitz János. Bp. 1979. Tankönyvkiadó. 301 p.
A kivonatokat és a bibliográfiát összeáll.: Orbán Éva, Óry Zoltánné, Szurmay Ernő.
- 262. Adatok Szolnok megye történetéből.** A szerk. biz. vezetője Tóth Tibor. Kiad. a Szolnok Megyei Levéltár. Szolnok, Szolnoki Ny.
1. köt. 1980. 671 p.
2. köt. 1989. 887. p.
A szerk. biz. tagja.
- 263. Bálintné Hegyesi Júlia: Baranyó Sándor festőművész bibliográfiája.** Szolnok, 1980. VFMK. 56 p. 2 t. (A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái.)
Bev.
- 264. Könyv és könyvtárhasználati játékok, vetélkedők forgatókönyvei. (Példatár foglalkoztatásvezetőknek.)** Vál. és lektorálta: Orosz Józsefné, Pelejtej Tibor + A XX. század irodalma filmen. (Filmográfia.) Összeáll. Kósa Károly. Kiad. az OSZK KMK -VFMK. Bp. - Szolnok, 1980. VFMK. 124, XXVII p.
2. jav. bőv. kiad. + Irodalmi hanglemezek 1975-1980. 1. (Diszkográfia.) Összeáll. Pócsiné Munkácsi Gabriella. 1981. 198 p.
3. jav., bőv. kiad. + Irodalmi hanglemezek. 1982. (Diszkográfia.) Összeáll. Pócsiné Munkácsi Gabriella. 1984. 241 p.
Szerk.

265. **Pedagógiai látókör 2. 1978-79.** Szerk. Balázs Mihály, Karlovitz János. Bp. 1980. Tankönyvkiadó. 301, [2] p.
A szerk.biz. tagja.
266. **Bálintné Hegyesi Júlia: Bokros László festőművész bibliográfiája.** Szolnok, 1981. VFMK. 77 p. 6 t. (A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái. Képzőművészeti sorozat 3.)
Bev.
267. **A Magyar Képzőművészek Szövetsége Középmagyarországi Területi Szervezete Szolnok megyei téli tárlata. 1981.** Damjanich János Múzeum, Szolnok. A katalógust szerk. Kaposvári Gyula. Szolnok, 1981. M. Képző- és Iparműv.Szöv. Szolnoki Ny. 36 p.
Előszó.
268. **Rékasy Ildikó: A Szolnok megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája.** Kiegészítés. (1973-1979.) Lektorálta: Arató Antal. Szolnok, 1981. VFMK. 137 p.
Szerk.
269. **Bálintné Hegyesi Júlia: Simon Ferenc szobrászművész bibliográfiája. 25 év a szolnoki művésztelepen.** Szolnok, 1982. VFMK. 96 p. [14] t. (A Versegly Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiái. Képzőművészeti sorozat 4.)
Előszó.
270. **Mit tehet a könyvtár? Cikkgyűjtemény egy városi-járásai könyvtár tíz évéről.** Vál. és a jegyz.-et írta Arató Antal. [Kiad. az] OSZK KMK - VFMK. Szolnok, 1982. VFMK. 185 p.
Szerk.
271. **Versegly Ferenc kiadatlan írásai.** A szöveggondozás, a szövegkritika, a jegyz. Deme Zoltán munkája. Szolnok, 1982. VFMK.
1. köt. 265, [2] p.
2. köt. 248, [1] p.
Szerk. és az előszót írta.
272. **Bariczné Rózsa Mária: Hanglemezek a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárában.** Analitikus katalógus I. Szolnok, 1983. VFMK. 181 p.
Bev.
273. **In memoriam Versegly Ferenc 2. Emlékkönyv a Szolnokon 1982. december 3-án tartott tudományos ülésanyagából.** Szolnok, 1983. VFMK. 86, [2] p.
Szerk. és előszó.
274. **Tabán Gyula: Csend, muzsika, ünnep. Versek.** Szolnok, 1983. VFMK. 55, III p.
Előszó.
A Szegeden 1932-ben megjelent első kiadás betűhív utánnomása.
275. **Fehér Ilona: Hanglemezek a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárában.** Analitikus katalógus 2. Szolnok, 1984. VFMK. 151 p.
Előszó.

276. **Bálintné Hegyesi Júlia: Fazekas Magdolna festőművész bibliográfiája.** Szolnok, 1985. VFMK. XI, 56 p. [8] t. (A Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár bibliográfiája. Képzőművészeti sorozat 6.)
Előszó.
277. **Kis Margit: Zsigmond Ferencre emlékezem.** Kiad. a Kunhegyesi Nagyközségi Tcs. Kunhegyes, 1985. Nagyközs. Tcs., Szolnok, VFMK Ny. 148 p.
Sajtó alá rend. és szerk.
278. **Lukácsi Lászlóné-Lukácsi László-Rusvay Lajos: Jászalsószentgyörgy krónikája.** Kiad. a Jászalsószentgyörgyi Községi Tanács. [Jászalsószentgyörgy, 1986.] Nagyközs. Tcs., Szolnok, VFMK Ny.
1.k.: A kezdetektől 1944-ig.
2.k.: A felszabadulástól 1984-ig.
Kiadásra előkészítette.
279. **A szolnoki Vásárhelyi Pál Közgazdasági és Postaforgalmi Szakközépiskola jubileumi évkönyve. 1911/1986.** Szolnok, 1986. V.P. Közgazd. és Postaforg. Szakközépisk., Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Váll. Ny. 80 p.
Szerk.
280. **Levelek és vitairatok. Verseggy Ferenc és kortársai a Káldi-féle bibliafordítás új, javított kiadásáról.** Az anyagot gyűjt. Szörényi László. Ford. Borók Imre, Győri Gyula, Imre István. Lektorálta: Szörényi László. Az előszót írta: Horváth Károly. Szolnok, 1987. VFMK. IV, 89 p.
Szerk. és bev.
281. **Verseggy Ferenc: Értekezés a szentírás magyar fordításáról, amelyhez a helyes és a Vulgáthoz igazított fordításnak mintái csatlakoznak azokkal a javításokat alátámasztó exegetikai, filológiai érvekkel együtt, amelyeket a Káldi-féle fordításban kell végrehajtani.** Ford. Bartha Lászlóné, Borók Imre, Győri Gyula. Lektorálta [és az előszót írta]: Szörényi László. A héber szövegelemeket gondozta: Turán Tamás. Bev. Horváth Károly. Szolnok, 1987. VFMK. XII, [1], 389 p.
Szerk.
A címlap az eredeti latin nyelvű kiadás megjelenési adatait tünteti fel!
282. **Verseggy Ferenc kiadatlan írásai. 3. köt.** Vál., s.a.r., a bevezetést és a jegyz.-et írta Fried István. A latin szövegeket magyarra ford. Győri Gyula, Imre István. Lektorálta: Margócsy István. Szolnok, 1987. VFMK. 101 p.
Szerk.
283. **In memoriam Verseggy Ferenc 3. Emlékkönyv a Szolnokon 1987. március 27-28-án lezajlott anyanyelv heti országos megnyitó és Verseggy-tudományos ülészak anyagából.** Lektorálta: Győri Gyula. Előszó: Horváth Károly. Szolnok, 1988. VFMK. 157, [3] p.
Szerk.

- 284. Kiss József: Földreform és agrárfejlődés Jászfényszarun. 1945-1948. Jászfényszarui telepések Dunántúlon 1946-1950. Kiad. a Jászfényszarui Nagyközségi Közös Tanács VB. Szolnok, 1989. VFMK.**
Szerk.
- 285. Tanulmányok a 700 éves Kunhegyesről. Lektorálta: Benda Kálmán. Kiad. a Kunhegyesi Nagyközségi Tanács. Kunhegyes, 1989. Nagyközs. Tcs., [Szolnok] VFMK. Ny. 98 p.**
Szerk. és bev.
- 286. Vidor Győző: Borús évek - derűs képek. Szolnok város múltjából. Szolnok, 1990. VFMK. 63 p.**
Szerk. és előszó.
- 287. Benda Kálmán: A magyar jakobinusok és a hazai polgárosodás kezdetei. = In memoriam Verseghy Ferenc 4. Szolnok, 1994. VFMK. 7-12. p.**
Sajtó alá rendezte.
Vö. 288.
- 288. In memoriam Verseghy Ferenc 4. Emlékkönyv a Szolnokon 1993. november 12-13-án rendezett tudományos ülészak anyagából. Szolnok, 1994. VFMK. 81, [2] p.**
Szerk. és bev.
- 289. Jász-Nagykun-Szolnok megyei téli tárlat. 1996. december 22-től 1997. január 26-ig. Rend. Zsolnay László. A katalógust tervezte, összeáll. Szabó András. Szolnok, [1996.] Városi Műv. Közp.**
A fedőlapon a cím: Téli tárlat 96.
Előszó.

Személynévmutató

Az aláhúzott tételszámok a személyekről szóló közleményekre utalnak

Ady Endre 55, 105
Albee, Edward 255
Antal Árpád 1
Arató Antal 250, 270
B. I. 196
Balázs Mihály 261, 265
Bálintné Hegyesi Júlia 244, 250, 251, 253, 258, 260, 263, 266, 269, 276
Banó István 19
Bányai Kornél 68
Baranyó Sándor 263
Bariczné Rózsa Mária 272
Bársony Jenő 43
Bartha Lajos 35
Bartha Lászlóné 242, 281
Bartha Sándorné 214, 215
Batsányi János 173
Bellon Tibor 254
Benda Kálmán 285, 287
Bistey András 111
Bodnár Andrásné ld. Ligeti Erzsébet
Bokros László 259, 266
Borók Imre 242, 280, 281
Botka János 151, 158
Braun Ágostonné 250
Chiovini Ferenc 253
Csapó Edit 132, 133
Császtvay István 240
Cseppentő Miklós 240
Csikós-Nagy Béla 249
Deme Zoltán 150, 271
Dénes Pál 106
Donkó László 34
Drégely Istvánné 195
Ecseki Jánosné 219
Esztó Péterné 235
Fazekas Magdolna 276
Fehér Ilona 275
Fink, Gertrud 169
Fogarassy Miklós 244
Fried István 282
Gacsári Kiss Sándor 228
Gecsenyi Lajos 245
Gémes László 252
Gergely István 249
Gerskovics, Alekszandr 41
Gogol, Nyikolaj 37
Gorkij, Makszim 28
Gulyás Éva 247

Gulyás Katalin 180
Györfly István 254
Györi Gyula 162, 242, 280-283.
Györi Tibor 1, 240, 245
Hack Márton 10, 233
Hargitai György 121
Hegedűs Annamária 260
Hegedűs Kálmán 240
Hegedűs Sándor 256
Heltai Jenő 26
Hernádi Tibor 39
Z.Horváth Ida 226
Horváth Károly 280-281, 283
Iluh István 259
Imre István 242, 280, 282
Janó János 73, 95
József Attila 91
Káldi György 281
Kaposvári Gyula 241, 251, 267
Karlovitz János 261, 265
Katona József 30
Kazinczy Ferenc 21
Kecskeméti Gábor 208
Kerényi Imre 255
Kis Margit 277
Kisfaludi Sándor 36
Kiss Gábor 186
Kiss József 284
Kiss Sándorné 260
Kocsis László 240
Kósa Károly 264
Kovács Géza 249
Kovács Judit 115
Kovács Dezső 120
Kovordányi Györgyné 250
König Istvánné 260
Köpeczi Béla 80
Kristó Nagy István 81
Kross, Jaan 145
L. J. Id. Lazányi Józsefné
László Gyula 151, 158, 249
Lauritz Miklósné 235
Lazányi Józsefné 21
Ligeti Erzsébet 182
Lill András 184
Lukácsi Hubáné 242
Lukácsi László 278
Lukácsi Lászlóné 278
Major Máté 249
Margócsy István 282
Móricz Zsigmond 97, 260
Nagy Ibolya 257
Nagy István 39

Nagy Lászlóné 234
Nánási Mihály 213
Németh János 165
Notheisz Jánosné 2, 235
Orbán Éva 261
Orosz Józsefné 264
Öry Zoltánné 235, 261
Pál Ágnes 248
Páldy Róbert 221
Pálréti Ágoston 218
Pápay Lászlóné 113
Pataky Joachim 185
Pelejtei Tibor 264
Péter László 254
Pesty Frigyes 213
Petőfi Sándor 14, 23
Pócsiné Munkácsi Gabriella 264
Rékasy Ildikó 178, 246, 254, 268
Román Béla 93
Rusvay Lajos 278
S. B. ld. Simon Béla
S-Cz. Gy. ld. Seprősi-Czárán György
Sebestyén Gyula 50
Selmeczi László 240, 245
Selmecziné Püski Anikó 251
Seprősi-Czárán György 225, 227
Simon Béla 199, 231
Simon Ferenc 269
Sylvester András 249
Szabó András 289
Szabó László 241, 247
Szana Tamás 174
Szathmáry Györgyné ld. Rékasy Ildikó
Szász Andrásné 250
Száz Kázmér 242
Székely Mihály 77
Szép Ernő 246
Szerényi Imre 245
Szirmay Albert 32
Szörényi László 242, 280, 281
T. G. ld. Tál Gizella
Tabán Gyula 183, 274
Tál Gizella 206, 224, 228, 230
Tálas László 213
Tari Kálmán 240
Tarnay Andor 243
Tiszai Lajos 163, 240
K. Tóth Lenke 188
Tóth Sándorné 195
Tóth Tibor 262
Török Erzsébet 213
Tiszai Lajos 240, 245
Trifonov, Jurij 146

Turán Tamás 281
Ungor Tibor 52
Unt, Matti 145
Vajda János 24
Vajda Kornél 114
Varga Istvánné 234
Varga József 198
Varga Sándor Frigyes 187
Varjú Irén 235
Verdi, Guiseppe 11
Veresegyházi Béla 248
Veresegyházi Károlyné 136
Verseghy Ferenc 36, 47, 78, 140, 156, 165-167, 170, 173, 178, 242, 243, 273, 280-282, 283, 287, 288
Vidor Győző 286
Vörösmartyné Tajti Erzsébet 248
Zétényi Imre 155
Zsigmond Ferenc 277
Zsolnai József 235
Zsolnay László 289

Rövidítések

átd. = átdolgozott
bev. = bevezetés; bevezette
biz. = bizottság
böv. = bővített
c. = című
évf. = évfolyam
ford. = fordította
főisk. = főiskola
füz. = füzet
gimn. = gimnázium
ill. = illusztrálta
int. = intézet(e)
ism. = ismertetés, ismertette
jav. = javított
jegyz. = jegyzet(ek)
jegyz.ell. = jegyzetekkel ellátta
J-N-Sz = Jász-Nagykun-Szolnok
K = Kiadó
kiad. = kiadta, kiadja
Közp. Ped. Továbbképző Int. = Központi Pedagógiai Továbbképző Intézet
ld. = lásd
M.Képző- és Iparműv. Szöv. = Magyar Képző- és Iparművészeti Szövetség
megj. = megjelenik, megjelent
MKE = Magyar Könyvtárosok Egyesülete
MSZMP = Magyar Szocialista Munkáspárt
MSZT = Magyar Szovjet Társaság
MTA = Magyar Tudományos Akadémia
MTI = Magyar Távírási Iroda
Múz. = Múzeum

Műv. és Ifj. Közp. = Művelődési és Ifjúsági Központ
Műv. Oszt. = Művelődési osztály
Nagyközs. Tcs. = Nagyközségi Tanács
NPI = Népművelési és Propaganda Iroda
ny. = nyomda
okt.ig. = oktatási igazgatóság
orsz. = országos
OSZK KMK = Országos Széchenyi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ
összeáll. = összeállította
p. = pagina (lap)
pártbiz. = pártbizottság
Prop. és Műv. Oszt. = Propaganda és Művelődési Osztály
r. = rész
rend. = rendezte
Rep. Műsz. Főisk. = Repülő Műszaki Főiskola
s.a.r. = sajtó alá rendezte
soksz. = sokszorosítás, sokszorosította
sz. = szám
Sz. E. = Szurmay Ernő
szerk. = szerkesztette, szerkesztő
SZMN = Szolnok Megyei Néplap
szerk.biz. = szerkesztő bizottság
SZMT = Szakszervezetek Megyei Tanácsa
sztlan = számozatlan
tcs = tanács
t. = tábla
TIT = Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
TTIT = Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat
ua. = ugyanaz
vál. = válogatta
Váll. = Vállalat
vb = végrehajtó bizottság
VFMK = Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár
vö. = vesd össze

I. KÖNYVTÁR, MŰVELŐDÉS, ISMERETTERJESZTÉS

A NYITOTT KÖNYVTÁR

/Részlet/

Aligha kell bizonygatni, hogy a korszerű könyvtár fogalmához szervesen kapcsolódik a nyitottság mint ismérv, illetve követelmény. A nyitottság nemcsak abban az értelemben, hogy a könyvtár szolgáltatásai gyakorlatilag mindenki számára hozzáférhetőek, s hogy az intézmény nyitva áll a szűkebb és a tágabb környezet változásaiból fakadó új igények előtt, hanem abban az értelemben is, hogy használói körét a rendelkezésére álló eszközökkel tudatosan tágítani igyekszik. Ebben a tevékenységében támaszkodik a kapcsolatszervezésnek a könyvtár számára is használható eszközeire - ide értve mind a belső kapcsolatokról adódó lehetőségeket, mind a külső kapcsolatrendszerét -. Ami a belső kapcsolatokat illeti, a nyitott könyvtár megköveteli minden munkatársától a könyvtár dolgaiban való kellő tájékozottságot, amihez nélkülözhetetlen az információk szabad és folyamatos áramlása lefelé és felfelé egyaránt. Ha ehhez hozzávesszük a minden könyvtári dolgozótól megkövetelhető olyan tulajdonságokat, mint az ügyszeretet, a hozzáértés és a szolgálatkész könyvtárosi magatartás, akkor a könyvtárról kialakított kedvező kép személyi tényezői adva vannak. Mindez természetesen kevés volna az adott könyvtártól elvárható megfelelő tárgyi feltételek nélkül. Nyilván légtüres térben mozogna még a legtájékozottabb, legudvariasabb, feladatkörét például ellátni törekvő könyvtáros is a kellő nagyságú, folyamatosan és tervszerűen gyarapított könyv- és folyóirat-állomány, valamint az egyéb dokumentumok hiányában. Mint ahogyan az is vitathatatlan, hogy a jól kezelt és kifogástalan állomány hatásfokát is nagyon lerontják a kirívóan rossz működési feltételek.

Feltételezve a szubjektív és az objektív feltételeknek legalább kielégítő mértékű meglétét, igazán nyitottá csak a külső kapcsolatok megteremtésével, illetve folyamatos ápolásával és erősítésével válhat a könyvtár. Így érheti el hatókörének bővülését éppen úgy, mint az erősebb és sokoldalúbb könyvtárhasználatot. E célok szolgálatába állítható a könyvtárpropaganda minden lehetősége a különféle írásos anyagoktól kezdve egészen az ún. nagyrendezvényekig. Tekintettel arra, hogy a kapcsolatszervezés témakörében megjelent szakirodalom - főleg Pelejtej Tibor könyve (Közönségkapcsolatok. A könyvtári alkalmazás módszerei. NPI, 1979.) részletesen taglalja a könyvtárpropaganda írásos és szóbeli eszköztárát, itt csupán az ún. könyvtári rendezvényekkel, azok előkészítésének, lebonyolításának módszereivel kívánunk foglalkozni, vállalván természetesen az esetleges ismétlés ódiáját is. E területek közül is kívül marad azonban tárgyalási körünkön a gyermekekkel való foglalkozás, valamint az olvasótábor, amelynek egyrészt viszonylag rövid múltja ellenére is már kiskönyvtárnyi irodalma van, másrészt a könyvtárpropagandához való kapcsolódása a többi lehetőséghez viszonyítva jóval közvetettebb. Meg kell azonban jegyezni, hogy az olvasótábor számos más rendezvény- és foglalkozási formát is magában olvaszt, illetve felhasznál. Választott témakörünkben egyébként nehéz merőben újat mondani. Célunk éppen ezért elsősorban is ismeretek rendszerezése, saját és mások tapasztalatainak közreadása, a bevált eljárások népszerűsítése.

Mielőtt a téma lényegére térnénk, egyetlen elvi kérdésről még szólni kell. Még mindig él ugyanis az a szemlélet, amely szerint a különféle rendezvények szervezése, lebonyolítása nem könyvtárosi feladat. E felfogás szerint a sok energiát lekötő munka a népművelők tevékenységi körébe tartozik. Ha a könyvtár ilyesmivel foglalkozik, csak szerepátvállalásról, hovatovább funkciózavarról, esetleg a fenntartói elvárásokhoz való elvtelen alkalmazkodásról van szó.

E felfogással szemben olcsó dolog volna a közművelődési törvényre hivatkozni, amely mind a művelődési házak, mint a könyvtárak tennivalói közé sorol bizonyos közművelődési feladatokat, mondván: „A művelődési otthonok és a könyvtárak... szervezik az amatőrmoz-

galmat, a szakkörök, önművelő körök, tanfolyamok, művelődési és ifjúsági klubok munkáját, ösztönzik azok létrejöttét (23. paragrafus 3. bek.). Végül tehát a törvény szellemében cselekszik az a könyvtár, amelyik nem tartja idegennek az olyan munkaformákat sem, amelyeket pedig a köztudat tipikusan művelődési otthoni tennivalónak ítél. Gondolunk itt a különféle előadásokra, műsoros estekre, sorozatokra, kiállításokra, a művelődő kisközösségek foglalkozásaira, fórumokra, találkozókra stb.

A hangsúly azonban - mint általában - most sem a formán van, hanem a felsoroltak tartalmán, és nem utolsó sorban célján. A könyvtár által alkalmazott formák - legyenek azok bármennyire is művelődési otthoni arculatúak - egy dologban határozottan különböznek a művelődési házak által szervezettektől. Abban ugyanis, hogy a könyvtári rendezvények egyike sem cél, hanem eszköz: a könyv- és könyvtárpropaganda eszköze. Ez így van még akkor is, ha a leglátványosabb vagy legérdekesebb könyvtári rendezvény után sem feltétlenül rohanja meg a könyvtárat az eseménytől fellelkesedett, új információkra éhes közönség. A jól sikerült, valamilyen maradandó élményt nyújtó alkalom azonban mindenképpen hozzájárul a rendező könyvtárról kialakított kedvező képhez. És ha e maradandó élmény történetesen a fenntartó szerv illetékesének a könyvtárról kialakított véleményét jó irányban befolyásolja, ezzel is csak nyer a könyvtár, amint Arató Antal is utal rá egyik tanulmányában. „... a fenntartóknak és a beszámolóra kötelezett társadalmi szervezeteknek fontos érdekük fűződik a könyvtáros népművelői tevékenységhez, s ezért értékítéletükben hangsúlyozottabb szerepet kaphat, mint könyvtárosi munkája.”¹ A könyvtár szakmai teljesítményét mindenképpen az első hely illeti meg, felesleges és káros arisztokratizmus volna azonban az esetenként valóban tapasztalható hangsúlyeltolódás miatt általában is lemondani erről a tevékenységről. A mit, meddig és mikor kérdésekre persze csak a józan könyvtárosi ítélőképesség adhatja meg a helyes választ. Valahogyan úgy, ahogyan ezt Martonosi Pál Állami-díjas könyvtárigazgató a vele készített interjúban megfogalmazta: „Most, hogy már szakmai mércével is mérhető könyvtárunk van, fokozott jelentőségét érzem annak, hogy ne csak könyvtári eszközökkel, hanem nyilvános akcióinkkal is részt vegyünk a város életében... Szakmai körben többször megkérdezték már tőlem, nem megy-e a könyvtári munka rovására a sok rendezvény szervezése. Mintha az orvostól kérdeznék, hogy nem megy-e a gyógyító munka rovására, ha beszélget a betegével. A rendezvényeket nem a könyvtári munka helyett, hanem amellel, a könyvtári szolgáltatások népszerűsítéséért szervezzük.”²

A félreértések elkerülése végett azt is le kell szögeznünk a bevezető végén, hogy a jól és lelkiismeretesen végzett hagyományos könyvtári munkát is a szerzeményezéstől a feltáráson át a tájékoztatásig a legnemesebb értelemben vett közművelődési tevékenységnek tekintjük. Itt és a következőkben azonban a sok csatornás közművelődés csupán egyetlen területének módszertani vonatkozásait törekszünk vizsgálni, annál is inkább, mivel valljuk, hogy a könyvtár egész miliója sugallja a közösségi művelődés különféle, kreatív jellegű lehetőségeinek kibontakozását.³

/Könyvtári rendezvények, könyvtári propaganda. Kiad. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Bp. 1987. OSZK KMK 65 p./

A KÖNYVTÁR ÉS A HELYI RÁDIÓ, SAJTÓ KAPCSOLATA

A könyvtárnak fel kell használnia minden rendelkezésére álló eszközt arra, hogy minél több szállal kötődjék társadalmi környezetéhez, mert csak a környezete iránt minden szempontból nyitott könyvtár tudja hivatását igazán teljesíteni. Ezért tekinti könyvtárunk, a szolnoki Megyei Könyvtár is állandó feladatának tömegkapcsolatainak erősítését, a kapcsolatszervezés formáinak, módszereinek állandó finomítását.

A megyei sajtó és a könyvtár

E rövid cikk keretében a könyvtárnak a helyi sajtóval és rádióval kialakult és a napi munkában fejlődő kapcsolatairól szólnunk, mivel az említett kommunikációs eszközöket éppen tömeghatásuk révén a könyvtári munka legfontosabb segítőitársaiként tartjuk számon. Nem becsülve le más intézményekhez, szervezetekhez fűződő s az ügy szempontjából nagyon is lényeges kapcsolatainkat, rájuk illik legjobban az a megállapítás, hogy őket gazdagítva mi is gazdagodunk általuk.

Kapcsolataink a Szolnok megyei Néplappal - ez természetes - nem mai keletűek. A fennállásának 25. évfordulójához közeledő lap szinte léte első pillanatától kezdve figyelemmel kísérte a megye könyvtárügyének fejlődését, s tegyük hozzá, problémáit is. Az utóbbi években ezek a kapcsolatok tovább erősödtek. A vezető szerkesztőkkel, a kulturális rovat munkatársaival közvetlen, személyes kapcsolatot alakítottunk ki. Szívesen fogadják és közlik munkatársaink cikkeit. Hívásunkra vagy saját kezdeményezésükre is gyakran felkeresnek bennünket, s gondjainkat megértve, átérezve írnak könyvtárunkról. Írásaiknak közvéleményformáló jelentősége aligha vitatható. Egyetlen, de nyomós példaként hadd említsük csupán a tiszaroffi könyvtár tarthatatlan helyzetét szenvedélyes hangon feltáró s az országos sajtóban is visszhangot keltő cikket. E cikknek nem kis része volt abban, hogy a megjelenését követő második esztendőben Fekete Sándor író már egy korszerű, minden igényt kielégítő „C”-típusú könyvtárat avathatott fel a községben.

Szokássá vált nálunk, hogy a könyv nagyobb ünnepei előtt sajtótájékoztató keretében ismertetjük a részletes programot, amelyre mind a Néplap, mint az üzemi lapok, továbbá az MTI és a helyi rádióstúdió munkatársait is meghívjuk. Így érzük el, hogy rendezvényeink nem múlnak el visszhangtalanul, hiszen a helyi tömegtájékoztató szervek munkatársai jelen vannak azokon, s tudósítanak is róluk.

A Szolnok megyei Néplap egyike azoknak a megyei újságoknak, amelyek a legbővebb tájékoztatást adták például az utóbbi négy esztendőben rendezett ünnepi könyvhetek eseményeiről. Fontosabb könyvtári kiadványaink megjelenéséről a lap hasábjairól is tájékozódhatnak az olvasók.

Ezekre a szilárd alapokra építve tekintettük végig a lap vezetőivel együttműködésünk további útjait. Munkatársaik részére is hasznos segédeszköz lesz a Szolnok megyei Néplap repertórium, mely ez év márciusától folyamatosan fog megjelenni a könyvtár kiadásában. Ezért is vállalta szívesen a lap főszerkesztője az első füzet előszavának megírását. A Néplap rendszeresen közli azt a jegyzéket, melyet a könyvtár állít össze az országos lapokban, folyóiratokban Szolnok megyéről megjelent fontosabb cikkekről, tanulmányokról.

Arra is jut a lapban havonta két hasáb, hogy a könyvtár munkatársainak a megelőző időszakban megjelent néhány kiemelkedő társadalomtudományi műről írt recenziója megjelenhessen. Esetenként pedig a megye könyvtárhálózatának a szélesebb olvasóközönséget is érdeklő kérdései is helyet kapnak majd a lapban.

Természetesen a könyvtár is lehetővé teszi, hogy a lap munkatársai soron kívül hozzájussanak a szükséges könyvekhez és folyóiratokhoz. A megyei könyvtár cserében hétről hétre díjtalanul megkapja helyismereti képgyűjteménye számára a lapban megjelent képek fotókópiáit.

Együttműködés a helyi rádióstúdióval

Igen gyümölcsözőek kapcsolataink a Magyar Rádió szolnoki stúdiójával is. Riporterei ott vannak rendezvényeinken, s minden fontosabb eseményről interjú formájában vagy híryanag közlésével számolnak be. Közös rendezvényeink a rádió segítségével elvileg 310000 hallgatóhoz jutnak el. Így volt ez a legutóbbi könyvhéten a kül- és belpolitikai kérdésekről „Olvasók fóruma” címmel rendezett műsor esetében is. Ennek a nyilvános, egyenes adásnak a keretében Andrikó Miklós, az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának első titkára, dr. Hegedűs Lajos, a Szolnok megyei Tanács elnöke, valamint a meghívott újságírók, szerkesztők, Pálffy József, P.Szabó József, Bajnok Zsolt, Fábíán Péter válaszoltak az olvasók kérdéseire.

Immár hagyomány, hogy Rapcsányi László, az ismert tv- és rádióriporter vezeti a szolnoki Galériában a Szolnokról elszármazott művészekkel ugyancsak a könyvhetek alkalmából rendszeresen megrendezésre kerülő találkozót. E találkozók hanganyagát a szolnoki stúdió későbbi adásaiban is felhasználja.

Együttműködésünk gazdagítása érdekében megállapodtunk abban, hogy az eddigi bevált formákon kívül a szolnoki stúdió heti három percben közvetíti munkatársainknak a Szolnok és a szomszéd megyék helyismereti-helytörténeti kiadványairól készített recenzióit. A könyvtári kiadványok megjelenéséről, a fontosabb könyvtári eseményekről pedig a hírek között tudósít. Megegyezés született arról is, hogy a könyvtár könyv-, folyóirat-, hang- és egyéb dokumentum-anyagának felhasználására a stúdiónak soron kívüliséget ad. A rádió munkatársainak gyorstájékoztatását pedig a lehető leghamarább igyekszik megoldani. A stúdió viszont a hangtárából esetenként kért anyagot átjátszásra a könyvtár rendelkezésére bocsátja.

Bár nem túlozzuk el a fentiekben vázolt kapcsolatok jelentőségét, szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy e kapcsolatok folyamatos ápolása, időnkénti átgondolása s a változott körülményekhez való igazítása elengedhetetlenül szükséges. A hangsúly tehát nem a formális, aláírásokkal, pecsétekkel többszörösen hitelesített szerződéseken, megállapodásokon van, hanem a munka tartalmosságán és kölcsönösségén.

/Könyvtáros, 1977. máj. (5. sz.) 288-289.p./

„A múlt csak példa legyen most!”
60 ÉVES A VERSEGHY FERENC MEGYEI KÖNYVTÁR

A megyeszékhellyé válástól 1934. november 11-ig, a városi könyvtár és múzeum hivatalos megnyitójáig csak üzemi, intézményi, testületi vagy egyesületi, illetőleg felekezeti könyvtárak látták el a város lakosságának egy-egy rétegét vagy csoportját. Ezeknek az ún. korlátozottan nyilvános könyvtáraknak a fenntartása, állományának gyarapítása általában közadakozásból történt.

A városi könyvtár megteremtésére először 1912-ben történt kísérlet. Az Alföldi Magyar Kulturális Egyesület által kezdeményezett és Szolnok város tanácsa által támogatott terv szerint a Baross és Csokonai utca találkozásánál épült volna fel egy, a közgyűjteményeknek is méltó helyet adó kultúrpalota. A terv megvalósulását azonban az első világháború megakadályozta.

Végül a városi könyvtár létrejöttéhez egy „szent szándékú” ember, egy elfogadható mennyiségű és minőségű könyvállomány és egy, a kultúra kérdései iránt nem közömbös városvezetés „összejött”, szerencsés találkozása teremtette meg a lehetőséget. Az elsőt dr. Balogh Béla gimnáziumi tanár, a neves antropológus, régész - mondhatni polihisztor -, a másodikat Kautz Károly, egykori jómódú, majd teljesen elszegényedetten a város által eltartott szolnoki polgár 1000 kötetes könyvhagyatéka és további közadakozás, a harmadikat dr. Tóth Tamás polgármester, a Versegly Ferenc Irodalmi Kör és a frissen alakult Szolnoki Múzeum és Könyvtáregyesület akkori elnöke jelentette. Mivel Balogh Béla és a város által megszerzett Hild-hagyaték jóvoltából ekkorra már jelentős mennyiségű múzeumi, főleg régészeti anyag is összegyűlt, a város pedig bérházának alagsorában helyet is adott a két gyűjteménynek, a nyilvános működést gátló akadályok elhárultak. Így kerülhetett sor az ünnepélyes megnyitóra - immár 5700 kötettel a polcokon. Idézésre érdemesek dr. Balogh Béla megnyitón elhangzott szavai: „Ez a kis könyvtár kifogyhatatlan szellemi kincsek háza, bonyolult és egyszerű értékek piaca... Azt kívánjuk, hogy a város minden polgára szerezze meg azt a valutát, azt az értékmérőt, amellyel ezt a szellemi vagyont meg tudja mérni, értékelni tudja.”

A kezdetleges működési feltételek és a szolgáltatások iránt egyre növekvő igény korszerűbb elhelyezést sürgetett. Több szép szándék született, de a helyzet, a könyvtár elhelyezése maradt a régiben.

Csak 1950-ben került sor az akkor már 10 ezer kötetes állománnyal rendelkező körzeti könyvtárnak a városháza Kossuth téri frontján kialakított helyiségekbe való költözésére. Két évre rá, a városi múzeum és könyvtár szétválását követően a városi könyvtár anyagával bővült könyvtár megyei könyvtár elnevezést kapott. A feladatbővülés elodázhatalanná tette a nagyobb mozgástér megteremtését. Komoly formában felvetődött, de ismét csak terv maradt egy megyei és városi összefogással létesülő új könyvtár építése.

Végül - a 60-as évek elején - a Cipőipari KTSZ székházának megépülésével a mai épület egy részét vehette birtokba, pontosabban bérletbe a megyei könyvtár. Előbb a munkaszobák, majd az olvasó- és raktárterek kialakítása, a gyermekkönyvtári részlegnek az egykori kaszinó, akkor úttörőház - ma Technika Háza - épületébe történő elhelyezése következett, hogy aztán a 60-as évekre kialakuljon nagyjából a maihoz hasonló kép.

A felgyorsult állománygyarapodás, a megyei feladatok, benne az állományvédelem elkerülhetetlen kibővítése - amint ez várható volt - a 70-es évek elejére kezdte szétfeszíteni a szűkös kereteket. Előbb az addig egyetlen kis szobában, elavult technikával, egy-két munkatárssal

dolgozó kötettség Tófenék utcai elhelyezése történt meg egy raktárhelyiséggel bővülve, majd a Városi Tanács VB egyetértésével sorra sajátítottuk ki az elnéptelenedett tanyasi iskolákat a Rékasi úttól Piroskáig, sőt az egykori Thököly úti iskolát is. Mindez persze szükségmegoldás volt. Mindannyian vártuk a Megyei Pártbizottság 1970. december 3-i, majd a Megyei Tanács VB többszöri, az új megyei könyvtár megépítésének szükségességét hangsúlyozó határozatainak a gyakorlatba történő átültetését. A megoldás belátható közelbe kerültnek tűnt, amikor a Megyei Tanács által meghirdetett országos pályázatra húsznál több, az ország legnevesebb építészei által a Tiszai Hajósok terére megálmodott könyvtárterv érkezett. Az 50. évfordulót ennek a megvalósulás küszöbére érkezett, a város művelődni vágyó mindenkori közönsége által nyolc évtizede dédelgetett álom okozta eufória jegyében ünnepeltük. A történelem azonban - mint eddig mindig - most is közbeszólt. A sok erőfeszítésnek, könyvtárosi és fenntartói nekigyürkőzésnek annyi eredménye mégis született, hogy legalább az ellehetetlenült helyzetbe került gyermekkönyvtár és zenei részleg megfelelő elhelyezést nyert a régi munkásörbázis átalakításával a Tisza Antal utcában.

Gazda

Az államosítás után a fenntartó tanácsok - mint gazdák - feladata lett az állománygyarapítás költségvetési biztosítása. Bizony jó néhány esztendő eltelt, amíg Szolnokon tisztázódott a városi feladatokat is ellátó, de megyei fenntartású könyvtár szerzeményezésének biztosítása. A város a 60-as évektől 1973-ig szerény, de állandó összeggel járult ehhez. Ennek fejében a Megyei Könyvtár ellátta a város különböző pontjain, nagyon rossz működési feltételekkel dolgozó fiókkönyvtárakat. Ennek a gyakori vitákat, kölcsönös elégedetlenséget szító helyzetnek vetett véget a Városi Tanács VB 1973 februári határozata az önálló Városi Könyvtár létrehozásával. A központi városi könyvtár előbb a Városmajor úti, majd a Mátyás király úti toronyházban kapott meglehetősen szűkös, inkább csak az adminisztratív feladatok ellátására alkalmas elhelyezést. A Széchenyi lakótelep teljes kiépülésével ez a kérdés is megoldódott, és a Városi Könyvtár fenntartója jóvoltából végre kedvező körülmények között dolgozhat és dolgozik ma is, nem is akárhogyan.

Mindkét fenntartó általában ciklusonként legalább egyszer napirendre tűzte könyvtárának tevékenységét, és hozott megfelelő határozatokat. Ezeknek szakági része többé, fenntartói része kevésbé meg is valósult. E határozatok tartalmukban természetesen tükrözték „a kulturális forradalom” éppen időszerű szempontjait is. Mindent összevetve, a fenntartó gazdák és a fenntartott intézmények közötti, s általában a szakigazgatási szerv közreműködésével funkcionáló kapcsolatot nagyobb konfliktusoktól mentesnek, a közös érdekeket korrektül szolgálóknak ítélem.

A „gazda” kérdéséről szólva még két dolgot tartok szükségesnek megemlíteni. Egyrészt az adott kor szellemét tükröző, de a könyvtári tevékenység valamilyen formában történő segítésére létrehozott, jobbára kérészetű társadalmi tömörüléseket említem. Így pl. a 60-as évek második felében működő könyvbarát bizottságokra, a 70-es évek elején életre hívott, az Olvasó Néperért mozgalom Szolnok megyei társadalmi elnökségére gondolok.

Másrészt illendőnek tartom, hogy legalább nevüket idézzem azoknak a „kis gazdáknak”, akik kezdetben hűen teljesítendő feladatuknak, majd élethivatásuknak tekintették a városi körzeti, majd a megyei könyvtár irányítását. Kezdem a sort Kiss Gáborral, a Versegly Ferenc Irodalmi Kör titkárával, később elnökével, dr. Balogh Béla gimnáziumi tanárral, majd egyetemi magántanárral, Kaposvári Gyulával, Thoroczkay Rudolfnéval, akik a városi könyvtár vezetését jórészt társadalmi munkában látták el. Folytatom Illek Józseffel, a körzeti könyvtár vezetőjével, majd a megyei könyvtárrá lett intézmény első igazgatójával, a széles látókörű, nagyra hivatott,

de korán távozott Kisfaludi Sándorral, az őt követő, azóta szintén elhunyt, agilis dr. Nagy Jánossal, a nagyon fiatalon örökre elment tudós könyvtáros Imre Lajossal, dr. Nyitrai Lajossal, a kiváló könyvtáros adottságú megbízott igazgatóval, akitől én vettem át e nehéz, de szép feladatot, s zárjam utódom nevével, a szép reményekre jogosító, de fájdalmasan korán bekövetkezett halála miatt torzóban maradt pályát befutó dr. Horváth Károllyal. Méltó és igazságos dolog lenne - de ez lehetetlen - a régi szolnoki járás igazgatójának, a szintén korán elhunyt dr. Cseh Istvánnak említésén kívül idéznem azoknak a könyvtárosoknak, adminisztratív és technikai dolgozóknak a nevét is, akik a maguk részterületének gazdáiként szintén hozzájárultak a nagy egész eredményeihez.

Irány

A természetes fejlődés folyamánya, hogy a szolnoki könyvtárpolitika irányítói minden időben igyekeztek megtalálni azt a főirányt, amely felé haladva - a napi rutintendők lelkiismeretes elvégzése mellett - előbbre vihetik, magasabb szintre emelhetik a könyvtárügyet.

Az alapítást követő évtizedben a nagyon szerény működési körülmények közepette mást nem tehetett a múzeummal közös könyvtár, minthogy a tanulóifjúságot és a helyi értelmiség érdeklődő tagjait beszoktassa, jó szak- és szépirodalommal lássa el. Ezt szolgálták a Verseghy Kör tagjainak közreműködésével rendezett, az irodalmi érdeklődés felkeltését célzó előadások.

A háború befejezése után az újjáépítést, a veszteségek pótlását követően már kiállítások, propagandakiadványok összeállítására is futotta a könyvtár gondjait felvállalók erejéből.

A megyei könyvtárrá válással együtt járt az új követelményeknek megfelelő szervezet kialakítása, a szolgáltatások bővítése. Hadd említsem meg a kor újításai közül a külön olvasótermi állomány elválasztását, a könyvtárközi kölcsönzés elindítását, a folyóirat-állomány intenzív növelését, a szabadpolcos rendszer bevezetését, az önálló gyermekrészleg megteremtését, a művelődési autó útra indítását, s nem utolsósorban a későbbi, sokrétű katalógusrendszer alapjainak megvetését.

A 60-as évek főiránya - a fenntartói határozat szellemében - a hatókör bővítése lett főleg a szövetkezeti parasztság irányában. Ennek megfelelően szaporodott a művelődési autók állomáshelyeinek száma, bővült jelentősen - ha nem is a legjobb irodalommal - az állomány, s nagy energiával nekilendült a sokszor erőltetett direkt könyvtárpropaganda.

A 60-as évek közepére kifulladt és megmerevedett a központi akaratot tűzön-vízen át érvényesítő, sok külsődleges elemet tartalmazó irányítás. Így a 60-as évek második felét már a belső könyvtári munka felerősödése jellemezte. Megindult a Széchényi Könyvtártól átengedett, és a papírgyári zúzdából kimentett ún. ömlesztett anyag feldolgozása, a könyvtárközi kölcsönzés helyi kielégítésére irányuló belső raktár kiépítése, új gyermekkönyvtári osztály és raktári rend kialakítása. A központi figyelem az ifjúság megnyerésére irányult. Könyvtári ifjúsági klubok szerveződtek, ifjúsági polcok létesültek, neves művészek, könyvillusztrátorok kiállításai nyíltak, stb.

A belső munkarend megszilárdítása után a 70-es évek könyvtári tevékenységének főiránya a hálózati központi szerepkörből fakadó feladatok teljesítése, azzal együtt a központi szolgáltatások kiterjesztése, a személyi és tárgyi feltételek mérhető javítása, a hálózati központ tudományos igényű műhelyé alakítása, a könyvtár társadalmi megbecsülésének, a szolgáltatások színvonalának emelésén alapuló erősítése lett.

Csupán néhány tényt sorolok a most mondottak igazolására. Már 1971-ben működni kezdett a Debreceni Tanítóképző Intézet, majd Főiskola szolnoki konzultációs központja. Működésének 9 éve alatt közel 300 diplomás könyvtárost és népművelőt adott Szolnok, Nógrád és Pest megyéknek. Az „Otthont a könyvnek, otthont a művelődésnek” mozgalomnak, a helyi tanácsokkal kiépülő jó kapcsolatoknak az eredményeként három és félezer m²-rel nőtt könyvtáraink alapterülete egy évtized alatt. Kézműszakossá fejlesztett kötészetiünk, sokszorosító műhelyünk nemcsak saját és a hálózat jelentős mértékű állományvédelmét, hanem hálózati alközpontjaink aktív tájékoztatásának, kiadói tevékenységének ugrásszerű növekedését is eredményezte.

Kiadó

Jól felszerelt, kitűnő szakemberekkel ellátott kötészetiünk és nyomdánk birtokában tudatos kiadói tevékenység kezdődött. Ennek fővonulatai: sokoldalú könyvtárosi és olvasói tájékoztatás célzott bibliográfiai sorozatokkal, ill. időszaki kiadványokkal, helytörténeti szempontból fontos anyagok reprint kiadása; szerkesztett önálló kötetek megjelentetése. Útjára indult a másfél évtizedet megélt könyvtári híradó, az Együtt, a pedagógusok szakirodalmi tájékozódását segítő Rövid Úton, a Kerényi Imre szolnoki igazgatósága alatt megszületett Szigligeti Színház bemutatóinak szöveggönyvsorozata. Az aktív tájékoztatást szolgáló tartalmas bibliográfiák felsorolásáról le kell mondanom, de annyit mégis meg kell jegyezni, hogy helyismereti, helytörténeti kutatás ma már elképzelhetetlen a megyei sajtóbibliográfia, a Jászkunság, a Múzeumi levelek, a Szolnok megyei Néplap, a Szigligeti Színház, a Szolnoki Művésztelép alkotói, bibliográfiái, ill. repertóriumai nélkül.

A 80-as években lényegében e főirányokban való haladás jellemezte a megyei könyvtár munkáját, azzal a különbséggel, hogy a könyvtárosképzés a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola körébe került, majd miután hivatását betöltötte - elődeihez hasonlóan elhalt.

Kapocs

Már jóval előbb utaltam az egykori városi könyvtár és múzeum, valamint a Verseggy Ferenc Irodalmi Kör gyümölcsöző kapcsolatára, amelynek révén a város alkotó értelmiségének s a középiskolás fiatalságnak java a könyvtárhoz kötődött.

Az újjáépítési szakaszban nem lehetett nélkülözni az ifjúság, főleg a cserkészek társadalmi munkáját, s még sokáig szükség volt a szolnoki társadalom segítő kezére.

Az ötvenes évek elején beszűkült társadalmi kapcsolatok csak az évtized derekán kezdtek bővülni. Megindult az első olvasómozgalom József Attila nevével zászlaján. Ünnepi könyvheteken már országos hírű íróvendégek is megjelentek. Csak érdekességként említem, hogy Tamási Áron hosszú esztendőök szilenciuma után 1956 könyvheti megnyitóján először Szolnokon lépett a nyilvánosság elé.

A 60-as években a megye társadalmi és tömegszervezeteivel épült ki szorosabb kapcsolat - főleg a könyvbarát mozgalom révén. A könyvtárak mellett sok helyen társadalmi tanácsok alakultak, önkéntes aktívák tevékenykedtek az olvasószervezés érdekében. Közvetlen és folyamatos kapcsolat alakult ki a Magyar Írók Szövetségével, és a könyv ünnepnapjain a kortárs irodalom legnevesebb alakjai találkoztak a szolnoki közönséggel. Ez a kapcsolat azonban a 60-as évek közepén drasztikus hirtelenséggel megszakadt, s csak az évtized vége felé indult újra fejlődésnek, hogy aztán a 70-es években teljessédjék ki.

Erősödött a különböző fenntartókhoz tartozó könyvtárak együttműködése. A központi híradó, az Együtt, rendszeresen beszámolt a társkönyvtárak tevékenységéről, fontosabb híreiről is.

A könyvünnepek egyre inkább a városok egész társadalmának ünnepévé váltak, mozgósítva olyan erőket is, amelyekkel eddig kevés kapcsolata volt a könyvtárnak. Gondolok itt a könyvterjesztő vállalatokra, a Szigligeti Színház művészeire stb. A kifáradás jelei a 70-es évek második felére kezdtek jelentkezni, erősödött viszont az együttműködés a TIT-tel, a Megyei Múzeumi Szervezettel, a Megyei Művelődési Központtal, a Megyei Levéltárral. A Hazafias Népfront pedig megyeszerte pártfogásba vette az olvasómozgalmat, egyáltalán a könyvtárak társadalmi támogatását.

Kultusz

Nem lenne teljes a felvázolt kép, ha nagyon röviden nem szólnék a könyvtár és névadója kapcsolatáról. 1954-ben, bő negyven esztendeje vette fel a Megyei Könyvtár Verseghy Ferenc nevét. Kuriózumként említem, hogy az országban elsőként a szolnoki megyei könyvtár kapott nevet.

Már 1957-ben önálló kiadvánnyal tisztelgett a könyvtár 200 éve született névadója előtt. Jeles történészek, irodalomárok méltatták benne a sokoldalú „bolygó pap” tehetségét.

Folyamatos feltáró, tudományos munka azonban csak 1972-ben indult meg, s hála a mindenkori könyvtárvezetés ezirányú hivatástudatának, a mai napig is tart. Rendszeressé vált az ötévenként ismétlődő Verseghy tudományos ülésszak. Egymást követően jelentek s jelennek meg az ülésszakon elhangzott előadások anyagát tartalmazó In memoriam... kötetek. 1973 óta tíznél több, nyomtatásban addig meg nem jelent vagy csak latin nyelven ismert Verseghy-művet szerkesztett meg s adott ki a megyei könyvtár, ezzel is segítve az irodalomtörténeti kutatást.

Csak elismeréssel szólhatok arról, hogy a mai könyvtárvezetés szorgalmazására és hathatós támogatásával befejezés előtt áll egy teljes Verseghy-bibliográfia, Rékasy Ildikó munkája, amelynek a múlt évi ülésszakon bemutatott részlete minden Verseghy-kutató elismerését kivívta.

E dolgozat címéül azért választottam Kisfaludy Károly sokat, talán túl sokat is idézett szavait, mert meggyőződésem, hogy a múlt eredményei és hibái egyaránt szolgálhatnak példaként. Amazok követésre, emezek elkerülésre serkentenek bennünket. Még akkor is így van ez, ha ama 60 esztendő előtti induláshoz képest szinte világok, de mindenképpen rendszerek változása és velük együtt könyvtárpolitikai és könyvtártechnikai változások egész sora követte egymást.

/Jászkunság, 1994. dec.- 1995. jan. (6.sz.) 30-32. p./

A II. ALFÖLDI NÉPTÁNC FESZTIVÁL SZOLNOKON

A másodízben megrendezett Alföldi Néptánc Fesztivál a résztvevő együttesek számát és földrajzi helyzetét tekintve, tavaly is, most is szinte országos jellegűvé vált. De országos jelentőségre emelkedett az Alföldi Néptánc Fesztivál kiírása azáltal is, hogy mindkét alkalommal középpontba állította az új, korszerű, de a néptánc hagyományaira épülő koreográfia értékelését. Ezért jutalmazta a zsüri a múlt és az idei évben is a legjobb koreográfust.

De a pályázati felhívásban kiírt tíz-, hat- és négyezer forintos díjak odaítélésében is döntő jelentőségű volt mind a folklór, mind a cselekményes tánc kategóriájában a legmagasabb színvonalú művek legjobb betanításban történő bemutatása. A zsüri határozata értelmében a 10 000 Ft-os nagydíjjal jutalmazott csoport koreográfusa a külön koreográfiai díjat nem kaphatta meg, mivel a nagydíjban ez bennefoglaltatik.

A résztvevő együttesek tehát egy folklór- és egy olyan tematikus kompozícióval léptek fel, amely a felszabadulás eszméjét tükrözi, művészi megfogalmazásban. A bemutatott művek közül csak azok jöhettek számításba, amelyek 1964/65-ben készültek.

A Szigligeti Színházat zsúfolásig megtöltő közönség felfokozott várakozással tekintett az idei II. Alföldi Néptánc Fesztivál elé. A bemutató - bár összhatásában némileg elmaradt a tavalyi mögött - nem okozott csalódást. A résztvevő együttesek száma - nyilván a megnehezült anyagi körülmények miatt - alacsonyabb volt az 1964. évinél.

A két kategóriában nyújtott összteljesítmény alapján ismét a tavalyi győztes, a HVDSZ Bihari Táncegyüttese (koreográfus Novák Ferenc) kapta a 10 000 Ft-os nagydíjat, s továbbra is birtokosa maradt a fesztivál vándorserlegének. A folklór kategóriában Draskóczi-Novák: Erdélyi táncok c. számát adták elő. Az együttes most is csillogtatta ismert erényeit: a kísérőzenével való tökéletes összhangot, a gondos kidolgozást, a biztos kivitel, a jó térkihasználást. Különösen a frisses részletekben volt sodró erejű az előadás. Mégis az volt a néző benyomása, hogy az előadás főleg átélés dolgában nem érte el a tavaly látott „Tiszaháti csárdás” szintjét. Vitathatatlanul jogos első helyezését nem is ezzel, hanem a Sánta-Daróczi-Bárdos-Novák: Várj reám c. tematikus kompozíciójával vívta ki.

A cselekményes táncok között ez volt az a kompozíció, amely minden vonatkozásban azt nyújtotta, amit a versenykiírás igényelt. Magas kultúrájú ének-, zene-, s népi motívumokból felépített, korszerű táncmozgás tökéletes ötvözetét adta a Szimonov ismert versére komponált mű.

Éppen folklór kompozíciójával került az előkelő második helyre a Nemzetiségi Központi Táncegyüttes (koreográfus: Kricskovics Antal). A Filipoviczy zenéjére komponált „Szkoplye 63” döbbenetes erejű ballada benyomását keltette. A szkoplyei tragédia táncban elbeszélve - merész hang- és mozgáseffektusaival - minden szemlélőben osztatlan együttérzést váltott ki. A kompozíció helyét nehéz lenne meghatározni a folklór és a cselekményes tánc között, mégis az előbbihez kapcsolja a néptánc elemeinek merész, de tudatos alkalmazása. Ezért a koreográfiaért kapta meg Kricskovics Antal a Megyei Tanács különdíját.

A tematikus táncban (Vas-Bodnár-Kricskovics: Látomás) is érvényesült a tökéletes zenei összhang, a mozdulatok esztétikuma, de már jóval erősebben eltolódva a balett, s helyenként az akrobatika irányába. Mondanivalója így is szinte szuggerálta a nézőben a „Ne legyen többé háború!” gondolatát.

Nehezebb helyzetben volt a zsüri a harmadik díj odaítélésekor. Végül is megosztva adta ki a Közgazdaságtudományi Egyetem, illetve a szolnoki Tisza Táncgyüttesnek. Mindkét együttes a folklór kategóriában nyújtott teljesítményéért kapta a díjat. Az egyetemisták Gulyás-Náfrádi: Széki Muzsikáját, ill. Vuicsics-Náfrádi: Pásztor rapszódiját adták elő. Előadásukat jó zenei aláfestés, kitűnő szólótánc, a lassú és frisses részek harmóniája és a produkció végéig emelkedő tendencia, jó betanítás és magas mozgáskultúra jellemezte.

A Tisza Táncgyüttes Halkovics-Várhelyi: Jászkun szvitjével szerepelt. A fantáziadús koreográfia, a tömeget mozgató, látványos előadás felvonultatta a hagyományos néptáncfigurák gazdag változatait. Bár az előadásmódban adódott bizonyos elfogultságból fakadó apróbb egyenetlenség, s a zenekari kíséret sem volt egyenrangú a kompozícióval, jó helyezésük még így indokolt.

Tematikus táncaik (Daróczi-Náfrádi: Ekevasat a kardokból, ill. Stravinszki-Várhelyi: Rács és árnyék) koreográfiája jóval alatta maradtak az első két helyezettének. A nyomasztóan komor, szűk mozgásanyagú kompozíciók még inkább ki nem érlelt kísérletek hatását keltették.

A zsüri dicséretben részesítette a BM kaposvári táncgyüttesét és a FMSZ túrkevei táncsoportját, szintén a folklór táncokban nyújtott teljesítményükért. A túrkeveieknek főleg a pontos betanítás, a kaposváriak táncában pedig az ízzel, csínnal, tűzzel előadott Székely legényes érdemelte meg a kiemelést.

A fesztiválon szereplő többi együttes -, ha nem is kerülhetett a díjazottak közé -, joggal érdemelte ki teljesítményével a néptánc-szerető szolnoki közönség tetszését.

/Népművelés, 1965. 7. sz. 2-32. p./

SZÍNHÁZI VITÁK

A Szolnok megyei Irodalmi Szakosztály munkájából

Mindig nagy érdeklődésre tartanak számát klubestjeink sorában a szolnoki Szigligeti Színház előadásaiival kapcsolatos irodalmi és színházi viták. Ezek a vitaestek az értelmiség legkülönbözőbb rétegeit mozgatják meg, s készítetik a drámai irodalom és színházművészet kérdéseinek öntevékeny boncolására s ezen keresztül irodalmi ízlésének, kritikai készségének csiszolására, de szorosabbra fűzik a színház és a közönség viszonyát is, elmélyedőbb munkára ösztönzik a művészt, s hozzá segítik a szerep tudatosabb átéléséhez.

Az első színházi ankét - a Bánk bán előadás vitája - közel két évvel ezelőtt zajlott le. A szakosztály újszerű, tartalmában és célkitűzésében egyaránt értékes kezdeményezése nagy érdeklődést váltott ki.

Csiky Gergely: Mukányi című darabjának vitája előtt megjelent a Néplapban a darab irodalmi elemzése, majd az előadás kritikája. A vitában főként a társadalmi vígjáték problémájáról, a haladó drámai hagyományokról, a színház műsorpolitikájáról és a darab átdolgozásának lehetőségeiről folyt igen élénk eszmecsere.

1955-ben két Jókai-átdolgozást vitattunk meg. Az év elején „Az aranyember”, október hónapban pedig „A kőszívű ember fiai” szerepelt a színház műsorában. A színház kérésére még a bemutató előtt a rendező és a szereplő művészek számára az irodalmi szakosztály elnöke előadás keretében ismertette az említett regények helyét az író életművében, a művek megírásának körülményeit, eszmei mondanivalóját. Részletesen foglalkozott a regényalakok jellemzésével is. Az előadást mindkét esetben élénk szakmai vita követte. Különösen termékeny volt A kőszívű ember fiai-nak bemutatóját megelőző vita. A színészek hasznos tanácsokat kaptak Ridegvárynak, Plankenhorst Antoinettenek és Alphonsinenak alakításához. Tudatosodott bennük, hogy Ridegváry hongyülőlete korántsem coriolánusi mértékkel mérhető gyűlölet, csupán a szó eredeti értelmében vett honárulás.

A szélesebbkörű vita a bemutatót követő hetekben zajlott le. Míg előző vitáink során a szereplő színészek aránylag ritkán mondták el saját véleményüket, - többnyire a rendező mondta el elképzeléseit - addig a Jókai darabok vitaestjein sok színész is hozzászólt. „Az aranyember” vitájánál még többnyire mások játékaról mondtak véleményt, de a legutolsó vita alkalmával igen komoly elemzést adtak saját játékfelfogásukról, felkészülésükről. Nagy érdeklődéssel hallgatta pl. a közönség Velenczey István fejtegetését arról, milyen küzdelmet kell vívnia önmagával, hogy hangjában, testtartásában és mozdulataiban elhíhetővé tudja tenni a nálánál jóval idősebb Rideghváry alakját. Vargha D. József, Jenő szerepének alakítója arról beszélt, milyen nagy feladatot jelentett neki a közönség előítéletének leküzdése. (A közönség ugyanis őt komikus szerepkörben ismerte meg.) Beszélt arról is, hogy mennyit nevelődött ennek a szerepnek az átélésével. Paál László Tallérosy Zebulon szerepét játszotta. Helyes értékelést adott az általa megformált alak humorának jelentőségéről a dráma egy-egy tragikus képében.

Sok szó esett a fentiekén kívül a tömegjelenetek rendezői megoldásáról, a díszletek stílusáról, de szóba került a többi szereplők helyes vagy kevésbé helyes játékfelfogása is.

Ki kell emelnem azt is, hogy ezen az estén új hozzászólók jelentkeztek. Pártfunkcionárius és festőművész, jogász és irodalmár egyforma érdeklődést és jószándékú segíteni akarást sugárzó szavakban mondotta el véleményét.

A szakosztály, mint minden rendezvényéből, ebből is igyekszik levonni a tanulságokat. A tények azt bizonyítják, hogy egyik vitaestünk sem volt öncélú, ellenkezőleg az irodalmi ismeretterjesztés eredeti formája ez. Nevelő a közönséget az irodalmi, első sorban a drámai művek megértésére, elemzésére, emeli az átlagos színházlátogató lényeglátó és értékelő képességét. A színházi viták növelik a klub s ezzel a szervezet népszerűségét, egészséges erjedést hoznak Szolnok kulturális életébe.

A viták során a helyi sajtóban irodalmi elemzések, egyre igényesebb kritikák látnak napvilágot, a színház műsorfüzetében pedig irodalmi ismeretterjesztő cikkek is helyet kapnak.

Persze arról is szólnunk kell, hogy helyesebb lesz a továbbiak során a bemutatót megelőző irodalmi elemzést is nyilvánosabbá, szélesebb körűvé tenni, s a második vitán csak az előadást, a megvalósítás mikéntjét kell megvitatni. Ezért további tervünk az, hogy vitáinkat a nagyobb nyilvánosság előtt rendezzük meg. Így legközelebbi vitánkat a nagyszámú színházbérlettel rendelkező Járműjavítóban szeretnénk megtartani.

Véleményünk szerint szakosztályunk helyes úton jár, amikor az irodalmi ismeretterjesztés gyakorlati munkáját összekapcsolja a szolnoki közönség irodalmi ízlésének csiszolásával és szeretett színházunk művészi és nevelő tevékenységének értékelésével.

/Természet és Társadalom, 1956. jan. (1.sz.) 56-57. p./

VISSZATEKINTÉS

Az akkori Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat, benne a Szolnok megyei szervezet megalakulását a politikai életben 1953-ban bekövetkezett viszonylagos enyhülés tette lehetővé. A közel fél évtizedes zsibbadtságból eszmélő magyar értelmiség a Társulatban találta meg azt a közösséget, amelynek keretében alapvető értelmiségi feladatainak: a tudományos munkának, az önművelésnek és a tudományos eredmények népszerűsítésének egyidejűleg tehet eleget.

Amikor 1953 szeptemberében megyénkben is zászlót bontott a TTIT, a megyeszékhely és a megye legtevékenyebb, a maguk szakterületén legelismertebb értelmiségiek sorakoztak fel alatta. Alig telt el néhány hónap a szervezet megalakulása után, egyre nagyobb igény mutatkozott egy olyan időszak kiadvány iránt, amely egyrészt biztosítaná a tagság hiteles tájékoztatását a megyei szervezet életéről, tevékenységéről, másrészt teret adna a tudományágak szerinti szakosztályokba tömörült tagság tudományos, illetve kutatómunkájának eredményeit tükröző vagy az előadók felkészülését segítő ismeretterjesztő jellegű írásainak.

A találkozások, baráti beszélgetések során felmerült ösztönös igény boldogult barátom, Kisfaludi Sándor révén öltött testet. Az 1953-54-es tanévben a Megyei Tanács Oktatási Osztályán működött egy úgynevezett továbbképzési csoport, amelynek

Sándor volt a vezetője, jómagam pedig a csoport tagja. Így közvetlen tanúja lehettem a folyóirat születésének, a cím és tartalom formálódásának. A rotaprint eljárással készült, A/4-es formátumú, 800 példányban az olvasók elé kerülő Jászkunságot a Magyar Nemzeti Múzeum és a Történeti Múzeum nyomdájában nyomták. A szerkesztés munkája Kisfaludi Sándor, Kaposvári Gyula és dr. Selmeczi László vállán nyugodott. A szerkesztő bizottságba bevonták Péteri István újságíró és értelemszerűen Vida Bélát, a megyei szervezet titkárát, hiszen a folyóirat a TTIT megyei szervezetének közlönyeként jelent meg.

Ugyanez a szerkesztő bizottság gondozta az 1955-ben már a szolnoki nyomdában készült, új köntösben, 48 oldalon, kéthavonként, árazva megjelent folyóiratot. Ezzel a Jászkunság a szélesebb nyilvánosság elé is került, s elindult a maga húsz éves pályáján. Talán nem érdektelen megjegyezni, hogy már ekkor felvetődött a folyóirat irodalmibbá tétele. A szerkesztő bizottság azonban határozottan állást foglalt a lap ismeretterjesztő jellege mellett, s eme állásfoglalás mellett kitartott mindaddig, amíg a társulat folyóirataként jelent meg, tehát 1974-ig.

Az MDP Megyei Bizottsága jogot formált arra, hogy a szerkesztő bizottságban helyet kapjon a Megyei Bizottság illetékes osztályának munkatársa. Így a Kisfaludi Sándor felelős szerkesztő által irányított szerkesztő bizottság a II. évfolyam 4. számától Dencső Istvánnal bővült.

Az egyre gazdagabb ismeretanyagot hordozó folyóirat már 1955-56-ban rendkívüli népszerűségnek örvendett nem csupán a TTIT tagok, hanem a megye csaknem egész értelmisége körében. A Jászkunság szépen ívelő pályáját az 1956. évi forradalmat követő időszak törte meg - szerencsére csak időlegesen -, így a folyóirat 1956. évi 5. száma, amely október közepén már nyomdakész állapotban volt, nem jelenhetett meg. A szerkesztők, akiknek száma a sajnálatosan korán, 44 éves korában elhunyt dr. Selmeczi Lászlóval megfogyatkozott, kénytelenek voltak az eredeti kéziratanyagot bővítve, az 5-6. számot kettős számként közreadni. Joggal kérdezhetné bárki, milyen jogon szólok a Jászkunság idézett korszakáról, hiszen akkor még nem voltam a szerkesztő bizottság tagja. Ez így igaz, de mint az irodalmi szakosztály elnöke, állandó munkakapcsolatban voltam a szerkesztő bizottsággal. Egy-egy

írással, szerzők felkérésével, lektorálással segítettem a folyóirat szerkesztőit. Így folyamatos áttekintésem volt az ott folyó igen komoly, gyakorlatilag társadalmi munkáról.

A forradalom leverését követő hónapokban az értelmiség iránt megnyilvánuló általános bizalmatlanság, a TTIT szaktitkárának indokolatlan perbe fogása és elítélése, jó néhány tagtársunk meghurcolása, a Közlekedés Műszaki Egyetem Szolnokról való eltávolítása (az egyetem rektora volt a TTIT megyei szervezetének elnöke) súlyosan érintette magát a TTIT-et, s hatása alól a Jász-kunság sem vonhatta ki magát. Így esett ki formálisan a folyóirat életéből az 1957-es esztendő. Azért hangsúlyozom a formalitást, mert a folyóirat tematikus számának tervezett, és Verseghy Ferenc születésének 200. évfordulójára neves szerzők által írt Verseghy-tanulmányok Kisfaludi Sándor volt felelős szerkesztő szerkesztésében, a Megyei Könyvtár kiadásában önálló kötetben láttak napvilágot. Többek között a Mód Aladár részvételével folyó, hosszú, egyeztető tárgyalások után 1958-ban sikerült a Jász-kunságot újra útjára bocsátani.

A TTIT megyei elnöksége engem bízott meg a felelős szerkesztői teendők ellátásával. E megtiszteltetést nyilván annak köszönhettem, hogy sem a megyei értelmiség, sem a Megyei Pártbizottság bizalma nem rendült meg irántam. A forradalom heteit ugyanis a Szovjetunióban töltöttem egy pedagógus delegáció tagjaként, s az 1957-es helyi megtorló akciók idején írásban is kiálltam az ártatlanul meghurcolt értelmiségiek védelmében. A szerkesztő bizottság tagja maradt Kisfaludi Sándor. A kialakult gyakorlatnak megfelelően helyet kapott benne a Megyei Pártbizottság képviselője, Császtvay István, a TIT akkori titkára, Lévai István. Új tagként Mészáros Ferenc és Cservényák Emil kapcsolódott be a munkába.

A IV. évfolyam 1-2 összevont számaként megjelent Jász-kunságban újra rögzítettük a folyóirat ismeretterjesztő jellegét. Meghatároztuk, hogy benne helyi szerzők munkái mellett szívesen látjuk az ország bármely területéről való szerzők Szolnok megyéhez kapcsolódó tanulmányait is.

Az 1959. évi 3. számtól a szerkesztő bizottság Barna Gáborral, Szolnok város akkori főmérnökével és Soós Istvánnal, a Megyei Tanács osztályvezetőjével bővült, viszont Császtvay István távozott. Megnövekedett teendőim miatt - megtartva a felelős szerkesztőséget - a szerkesztés napi munkáját Kisfaludi Sándor vette át. Ebben az összetételben dolgoztunk 1960-61-ben annyi különbséggel, hogy a bizottság munkájába bevontuk Sári Mihály újságírót is.

Már ekkor jelentkeztek a terjesztés gondjai. Hiába tartottuk a folyóirat tartalmi színvonalát, csökkent az előfizetők száma, nőtt a remittenda. Kísérletképpen a VII-VIII-IX. évfolyam terjesztését átadtuk a Vásárhelyi Pál Közgazdasági Technikum leánykollégiumának. A kísérlet azonban a kezdeti sikerek után nem hozta a várt eredményt, így a X. évfolyamtól újra a Magyar Posta vette át a terjesztést. Közben annyi változás történt, hogy 1962-től a szerkesztő bizottság elnökeként tevékenykedtem, s ez a szerepköröm maradt mindaddig, amíg a folyóirat a TIT kiadványaként élt. Ugyancsak 1962-ben vette át a szerkesztés munkáját Kaposvári Gyula Kisfaludi Sándortól, aki a Megyei Könyvtár éléről Budapestre került. A Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetője lett, de még évekig, 1966-ig megmaradt a szerkesztő bizottság tagjának.

A 60-as évek második felétől megpróbálkoztunk tematikus számok megjelentetésével. Így, egy-egy témakört, a politikai, társadalmi és gazdasági élet szemszögéből sokoldalú megvilágításban tudtunk az olvasók elé tárni. Ezek a számok ma is hű képét adják megyénk akkori arculatának.

Az 1967-es, tehát a XIII. évfolyam 3. számától jelentős változás történt a szerkesztő bizottság összetételében. Kisfaludi Sándor megüresedett helyére Imre Lajos irodalomtörténész, az újságírói helyre Simon Béla került. Ekkor lett a bizottság tagja Mohácsi Ottó és Elek Lajos is.

A szerkesztő bizottságnak s főleg a szerkesztőnek egyre több gondja adódott a nyomdával, a terjesztéssel, s így néha előfordult, hogy egy-egy szám alapos késéssel, esetenként két számot összevonva került az olvasók kezébe. Ez bizony egy negyedévenként megjelenő folyóirat esetében nem kis problémát okozott.

1970-től, a XVI. évfolyam 1-2 összevont számától ismét változás történt a szerkesztő bizottságban. A tragikus sorsú Imre Lajos helyett dr. Lukács Pál, akkor a Megyei Statisztikai Hivatal elnöke került be. Ez a szerkesztő bizottság (1973. 2-3. számtól Barna Gábor nélkül) működött azután 1975-ig, a XXI. évfolyam 1-2 összevont számának megjelenéséig, amikor a folyóiratot átvette a Szolnok Megyei Tanács VB Művelődési Osztálya. Ezzel a TIT szerepe - s benne a miénk - a folyóirat életében véget ért.

A visszaemlékező nehéz helyzetben van, amikor önmagáról, a folyóirathoz való viszonyáról kell szólnia. Az eddig leírtak tényyszerű adatok, de bennük van munkám érdemes és elmarasztalható vonása egyaránt. Talán javamra írható, hogy a legnehezebb időben hozzájárulhattam a folyóirat újraindításához, és újra meg újra sikerült összhangot teremteni az esetenként változó összetételű szerkesztőbizottságban. Az MSZMP Megyei Bizottságának különböző fórumain történt beszámoltatások alkalmával mindig meg tudtam védeni a lap ismeretterjesztő profilját minden onnan kiinduló irodalmisító törekvéssel szemben. Személyem, cikkeim, tanulmányaim bizonyos egyensúlyt tudtak biztosítani a pártirányítás és a tudomány semlegességének megőrzése között.

Többet kellett volna azonban tennem a terjesztés, a propaganda érdekében, s különösen a 60-as évek derekától a szerkesztő bizottság aktivizálásáért. A szerkesztő bizottsági ülések levezetésén, az esedékes számok fő irányvonalának egyeztetésén, egyes szerzők bevonásán kívül eléggé magára hagytam a szerkesztőt. Legfeljebb magyarázatul, de nem mentségül szolgálhat az átlagosnál nagyobb leterheltségem. Csak példaként említem, hogy 1963-66. között egyidejűleg voltam a Vásárhelyi Pál Közgazdasági Szakközépiskola igazgatója, a Szegedi Tanárképző Főiskola szolnoki kihelyezett nappali tagozatának vezetője és Szolnok Város Tanácsának társadalmi elnökhelyettese. Egyéb, fontos társadalmi megbízatásaim sorolása már illetlen lenne.

Mindent összevetve, a Jászkunság bűvkörében eltöltött 20 esztendő, s különösen a szerkesztő bizottság élén lepörgetett másfél évtized életem legszebb, legtevékenyebb, s talán azt is mondhatom, a köz szempontjából leghasznosabb szakasza volt. Végső szavaim igazát húzza alá az a tény, hogy a Jászkunság egykori számai ma is nélkülözhetetlen és hiteles forrásként szolgálják a helyismereti kutatók népes táborát.

/Jászkunság, 1994. aug.-szept. (4.sz.) 28-32. p./

II. KÖNYV ÉS SZÍNHÁZ

OLVASÓNAPLÓMBÓL Tükör Szolnok megyéről

Kettős öröm számomra, hogy az olvasónaplóm első oldalán egy, szűkebb hazámról, Szolnok megyéről szóló, frissen megjelent könyvről szólhatok. Örömem egyik oka önmagában az a tény, hogy a „Magyarország megyéi” sorozat ötödik köteteként a Kossuth Kiadó gondozásában éppen most látott napvilágot a 62 fekete-fehér fényképpel illusztrált, tetszetős színes borítóval ellátott, valóban kézbe illő Szolnok c. kötet. Örömem másik indítéka az, hogy a szerzők mindegyike nem csupán kitűnő ismerője a maga szakterületének, hanem mindannyian a tiszai táj nevelte, illetve e tájegységhez kötődő, iránta elkötelezett, köztünk élő értelmiségi.

Aki e könyv 10 nyomdai ívét végiglapozza, valóban teljes, a lehetőség határain belül korszerű (a kézirat u.i. 1982. októberében került nyomdába) képet kap Szolnok megye múltjáról és jelenéről; kivívott és megérdemelt helyéről Magyarország más tájai között. Úgy növeli a szülőföld, mindennapi életünk tere, örömeink és gondjaink színhelye iránti ismereteinket, s ezek révén a hozzá fűződő pozitív érzelmeinket, s ne szégyelljük kimondani, szeretetünket, hogy eközben erősíti azokat a szálakat is, amelyek a nagy egészhez, szeretett szép hazánkhoz kötnek bennünket. Ilyen értelemben tartom én e könyvet nemcsak minden érdeklődő számára hasznosnak, hanem itteni és nem Szolnok megyei illetőségűnek egyaránt fölülte szükségesnek is.

A megye földrajzát, felszíni, éghajlati viszonyait, vízrajzát, növény- és állatvilágát, három nagy tájegységét, a Jászságot, a Nagykunságot, a Tiszazugot, és minden települést feltüntető térképvázlattal gazdagítva Tóth László ismerteti nem feledkezve meg az idegenforgalom szempontjából annyira jelentős hévizeinkről szóló tömör tájékoztatásról sem.

Dr. Selmeczi László a történelmi-társadalmi viszonyokról szólva átfogó képet rajzol a népek országútján fekvő, hányatott sorsú megyénk múltjáról. Lendületes, az olvasói érdeklődést végig ébren tartó stílusban hívja fel a figyelmet történelmünk sorsfordulóira, megyénk szerepére hazánk forradalmi és munkásmozgalmi múltjában. A felszabadulástól napjainkig szóló részben szociometriai szempontból is fontos, a fejlődés tendenciáira rávilágító adatokat közöl jelenlegi társadalmi arculatunkról.

A megye településviszonyait, közigazgatását ismertető fejezet a megye közigazgatási változásait, a lakónépesség legfontosabb demográfiai adatait tartalmazza. Nem a két szerző: dr. Lukács Pál és dr. Zádor Béla tehet róla, hogy a fejlődés máris megváltoztatta a megye közigazgatásáról általuk adott helyzetképet.

Dr. Zádor Béla a megyében működő politikai és társadalmi szervezetek részletes felsorolásán kívül korrekt tájékoztatást nyújt, az MKP, MDP, illetve az MSZMP legfontosabb, a mindenkori vezetők nevét is rögzítő adatairól. Tömör áttekintést ad a KISZ, az Úttörőszövetség és elődei, a szakszervezetek, a HNF, az MSZBT, az MHSZ és a Magyar Vöröskereszt megyei szervezete múltjáról és jelenlegi helyzetéről.

A könyv két legterjedelmesebb fejezete a megye gazdasági viszonyairól, illetve művelődésügyéről szól. Az előbbi Boros Lajos és Tóth László, az utóbbi dr. Vincze Sándor munkája. A gazdasági viszonyokat tárgyaló szerzőpáros rövid, de jellemző visszatekintéssel kezdi mondanóját, majd jól informáló táblázatok segítségével ad hű képet a megye iparáról, mezőgazdaságáról, közlekedéséről, hírközléséről, kereskedelméről és a lakosság egyéb kommunális ellátottságáról.

Bizonyos fokig hasonló eljárást követ dr. Vincze Sándor is. Statisztikai adatai, grafikonjai segítik az eligazodást a megye közoktatásáról és közművelődéséről megrajzolt, érthetően sokszínű képen. A minden lényeges mozzanatra ügyelő, gondos szerző tanulmányát a helyi irodalomról, művészetről, ill. a helyi sajtóról, kiadványokról, rádióról szóló résszel zárja. Éppen a téma feldolgozását jellemző gondosság és figyelmesség igényli azt a kiegészítést, hogy a felsőoktatás tárgyalásakor megemlítést érdemelt volna a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola 1964-66. tanévekben Szolnokon működtetett nappali tagozata, ill. a debreceni Tanítóképző Főiskola 1971-79. között ugyancsak Szolnokon működtetett levelező konzultációs központja. A jelentősebb számú kiadványt hosszabb időn át megjelentető szervek, intézmények között pedig mindenképpen helye lett volna a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár megemlézésének is.

A megye tudományos életét Rózsavári László vázolja. Egy olyan, a köztudatban talán kevésbé ismert területre enged bepillantást, amely - különösen a termeléshez közvetlenül kapcsolódó tudományos tevékenység révén - nagyban hozzájárul megyénk gazdasági életének országos elismertségéhez. De súlyának megfelelően foglalkozik a társadalomtudományok, illetve az egészségügy területén folyó, eredményes kutatásokkal is.

Dr. Sipos Károly tanulmánya az egészségügy, testnevelés és sport megyei világába vezeti el az olvasót. A múlt tanulságai, a jelen eredményei, a jövő kilátásai szépen ötvöződnek az éppen tárgyyszerűsége révén sokat mondó fejezetben.

Dr. Selmeczi László és Tóth László a természetvédelem, műemlékvédelem és idegenforgalom megyei jellemzőit foglalja össze. Szinte tézisszerűen hívják fel a figyelmet azokra a természeti, műemléki, népművészeti és néprajzi értékekre, amelyeknek megtekintése - az idegenforgalom itt is felsorolt lehetőségeinek felhasználásával - minden ide látogató számára maradandó élményt jelenthet.

Kötetünket Nánai Tibor testvérmegyei kapcsolatokról szóló értekezése zárja. Az Észtt SzSzK-hoz, a Kjusztendil, ill. Dolj megyéhez fűződő kapcsolataink kialakulásáról, történetéről, jelenlegi helyzetéről. A kapcsolatok továbbfejlesztésének lehetőségeiről adott tájékoztatást a megyeszékhely és Riihimaki testvérvárosi együttműködésének rövid vázlatára teszi teljessé.

A valóban tömegigényt kielégítő kötet összeállítása dr. Zádor Béla elismerést érdemlő munkája.

(Magyarország megyéi. Szolnok; Kossuth Könyvkiadó. 1983.)

/SZMN 1984. febr. 5. 5. p./

A JÁNOS VITÉZ A SZIGLIGETI SZÍNHÁZBAN

Mint a vízbe hullott, aki felszínre jutva teli tüdővel szívja be az éltető levegőt, úgy lélegeztem be a színház megszokott, de régen nélkülözött kicsit festékszagú, de annál kedvesebb levegőjét, amikor december 23-án kéthónapi kényszerszünet után először csapódott szét a függöny a Szigligeti Színházban. A néző kétszeres ünnepnek érezte ezt a napot, amely nemcsak egy volt a bemutató előadások sorában, hanem nagyszerű bizonyítéka annak is, hogy színházunk ereibe is újra visszatér az élet. Szép és kifejező szimbóluma volt népünk élni akarásának. Ez az akarat tudott - mint már annyiszor vérzivataros történelmünk során - ha üszkös romokon is, ha elesettek sírja fölött is, de mindannyiszor új életet teremteni.

Ennek a Vörösmarty Szózatában megfogalmazott felemelő gondolatnak volt méltó tolmácsolója Kautskí Ervin, aki mélyen átértett szavalatával megadta a bemutató előadás alaphangját: a nemzeti érzés őszinte, frázismentes kifejezését. A János Vitéz az a daljáték, amelyet mindenki ismer, majd mindenki látott már, mégsem unt meg senki. Sokan s hivatottabbak elemezték már a darab népszerűségének titkát, de kimondatlanul minden magyar ember szívében benne él a magyarázat. Petőfi meséjének csodálatos világa elringatja s ugyanakkor szárnyalásra készíteti a lelket, Heltai dalszövegei, Kacsóh dallamai gyermekkorunk óta sajátunkká váltak. Észre sem vesszük és önkéntelenül fütyüljük vagy dudorásszuk a „Kék tó...” az „Egy rózsaszál” s a többi közismert dal melódiáját. Összhatásában pedig azt a hűrt pendíti meg érzelmeink skáláján, amely a leginkább sajátunk, amely mindennél mélyebben benne él szívünkben, amelyet - fonákul hangzik bár - az sem tud kiirtani magából, aki szándékosan meg akarja tagadni: a hazaszeretet érzését. Ez az érzés szólítja haza János Vitézt Tündérországból, az örök hajnal és szakadatlan boldogság honából, s ezt érzi mindenki, aki más tájakon, idegen földön keresi vagy véli feltalálni a boldogságot.

A Szigligeti Színház együttese így a János Vitéz előadásával kedves ajándékkal lepte meg Szolnok színházlátogató közönségét. Nehéz körülmények közepette kellett felkészülnie a színháznak erre a bemutatóra.

Kedves rendezői ötlet volt az első felvonás élő napraforgója és öreg fűzfája, amelyek egy-egy mozdulatukkal nyomon kísérték az eseményeket. Sikerült a rendezőnek azt a népi naivitást is érzékeltetnie, amely annyira sajátja a naiv eposzoknak, népdaloknak s a népmeséknek is. Gondolok itt a második felvonás színpad-képére, az első felvonás bájos pillangó kergetésére, amely akarva nem akarva Móricz Pillangójának hangulatát idézte.

Nem mondható ilyen szerencsésnek a harmadik felvonás rendezése, amelyen erősen érződött az összeszokottság, a kellő kidolgozottság hiánya. Nem érződött élesen a Sötétség országa és Tündérorság közötti ellentét, nem érezte a néző, hogy Tündérorság valóban az öröm, a gondtalan boldogság hazája, amelyet egy oly sokat hányódott s szerelmét is ott feltalált embernek, mint János Vitéz, nem könnyű elhagyni egy furulyaszóért, egy falu végi nádfödeles viskóért, a más földjén ringó búzatáblák hajladozó aranyáért. A fentiek hiánya pedig éppen az alapmondanivaló erejét gyöngítette. Ezen azonban egy változás beiktatásával, az utolsó kép kifejezőbbé tételével aránylag könnyen lehet segíteni. (A bemutató óta valószínűleg meg is történt már.)

A megérdemelt sikerben főrészt jut a János Vitézt alakító Somogyi Géának és Pálffy Alízának, a francia királykisasszonynak. Somogyi rokonszenves alakját jól esett már a színpadon látni. Szerepfelfogása a mesék Kukorica Jancsiját állította előtérbe. Gyöngéd és odaadó szerelmes, védelmezője Iluskának, de ha kell, az ország zászlajának is. Kifogástalan népi hős, ha úgy tetszik népi lovag a nép elképzelése szerint. Alakításának egy-egy részlete: kedves évődése

Iluskával, a bogáncskirály jelenet, szenvedése Iluska halálhíre után sokáig emlékezetes marad. Adottságánál fogva finomabb egyénisége nehezebben birkózik meg azokkal a feladatokkal, amelyekben János Vitéz erejét, keménységét, elszántságát kell megmutatnia. Vonzó, és meleg hangja jól egészítette ki azt a kellemes benyomást, amelyet játéka alapján szereztünk róla.

Pálffy Alíz játékaról csak az öröm s az elismerés hangján szólhatok. Örülünk, hogy újra látjuk őt, miután oly hosszú ideig nélkülözni voltunk kénytelenek. Örülünk, hogy újra látjuk bájos arcocskáját, hallhatjuk hangocskája csilingelését. (Kicsinyítő képzőimmal nem gügyögni akarok, csupán kifejezni azt a jelzőkkel nehezen kifejezhető kedvességet, amely ebből a remek színésznőből árad.) Királyleány szerepében most megmutatta, hogy tud szenvedélyes, temperamentumos, ugyanakkor nőiesen vágyakozó és odaadó lenni. Széles síkú játékában jól érzékelteti az érzelmek változását a szenvedélyes haragtól az ébredő szerelmen át a sértett büszkeségig.

Jánossy Kató Iluskája megmarad a szerep nyújtotta lehetőség határain belül. Meglehetősen passzív a szerep is, amelyet játszania kell: inkább szenvedője, mint cselekvő részese az eseményeknek. Jánossy Kató csak villanásnyira tud elég életet lehelni ebbe a passzivitásában bájos leányalakba.

Bagó szerepét Hidvégi Lajos játssza. Játékával, hangjával élénk tudja varázsolni a falu rossza legény duhaj erejét, a reménytelen szerelmes szemérmes bánkódását, a hűséges jóbarát együttérzését. Végig egyenletes jó alakítást nyújt. Harmadik felvonásbeli hazavágyódása őszinte, szívből fakadó és egyszerű.

Ismét sok kellemes percet okozott Kompóthy Gyula, a francia király szerepében. Alakításában a magyar paraszti fantázia által elképzelt királyt testesíti meg. Ilyennek látja az ember az obsitos meséje nyomán Napóleont, vagy a papucs alatt szuszogó Ferenc császárt. Megjátszott pipogyasága, gyávasága, szókeverése nem egyszer harsány kacagásra ösztönzi a nézőt.

A gonosz mostoha szerepében Szöllősy Évát láttuk. Feladatát hűen látta el. Maszkja, hanghordozása, játéka pontosan megfelel a mesék boszorkányának. Különösen az első felvonásban nyújtott maradandót.

Még Benyovszky Béla öreg csőszét említhetem, aki bővérű komédiázással formálta meg a részeges, minden rosszra kapható, kapzsi öreg alakját.

A felvonásközök mesélő Petőfi alakja jó maszkjával és helyes beszédejtésével illúziót tudott teremteni, s közelebb hozta az általa idézett versrészletek révén az igazi Petőfit is. Közvetlensége még jobban érvényesül majd, ha gesztusait mérsékli kissé.

Dicséretre méltó helytállással vették ki részüket az együttes munkájából a kisebb szerepek alakítói is. Külön meg kell emlékeznünk a zenekar munkájáról, amelynek nem kis része volt a sikeres előadásban.

A Szigligeti Színház János Vitéz előadásán Szolnok város közönsége jól szórakozott, és bizalommal várja legnagyobb nemzeti drámánk mielőbbi színrehozatalát.

/Tiszavidék, 1957. jan. 3. 2. p./

A NÉMA LEVENTE

Heltai Jenő verses vígjátéka a Szigligeti Színházban

Rég és sokat töprengtem azon, miért idegenkedik a szolnoki közönség a prózai daraboktól, hogy lehet az, hogy a Marica grófnő vagy a Gyertyafénykeringő előadásról előadásra táblás házakat vonz, ugyanakkor a Bánk bán minden erénye ellenére sem tudott „lábra kapni” Szolnokon. A Bánk bán tragikum felhőzte világa, súlyos gondolatai bizony nem adnak enyhelyet a megnyugvást keresőknek, de az is való, hogy a színház sem mondhat le közönségnevelő szerepéről. Kell, hogy a közönség a komoly vagy éppen tragikus tartalmú darabokban is meg tudja látni a szépet, az örök emberit, s megtalálja bennük nem utolsó sorban az emelkedettebb szórakozás, a lelki gyönyörűség lehetőségeit is. Persze, mint minden nevelés, ez is kétoldalú. A közönségnek is akarnia kell megtalálni, vagy legalább befogadni azt a szépséget és igazságot, amit a színpadon ad elébe „nevelője”, a színház. A színháznak viszont meg kell találnia azt az utat, azt a módot, amellyel legbiztosabban hozzáférkőzhet közönsége szívéhez, eszméletéhez. Azt legfeljebb Rousseau engedhette meg magának egy sokkal ráérősebb korban, hogy Emiljét önmaga által, tetteinek következményei által neveltesse. A színház nem mondhatja közönségének: „Nem kellett a Bánk bán? Élvezd csömörig a operettet!” Ehelyett nagyobb gondot kell fordítania a fokozatosság betartására, a fajsúlymérce helyes alkalmazására. A tragédia megértéséhez s főleg élvezéséhez vezető úton az első kilométerkövek látványos, érzelmekre ható, esetleg verses színművekből épülnek.

Így jut el a színház és közönsége (a szolnoki is) - véleményem szerint - A néma leventétől akár a Hamletig anélkül, hogy eltávolodna vagy éppen elszakadna egymástól.

Ezeket a gondolatokat forgatva fejemben ültem be kicsit félve, kicsit reménykedve a Szigligeti Színház nézőterére Heltai Jenő: A néma levente című verses vígjátékának bemutatójára. De szorongásom hamar feloldódott: színház és közönség egyaránt jól vizsgázott. Heltai vígjátékában a közönség megtalálja a vonzót és a szórakoztatót, a szépet és a felemelőt. Agárdi Péternek, Mátyás király hadnagyának és Ziliának, a szép olasz özvegynek szerelmi története az élet szépségének, az igaz szerelemnek diadalát hirdeti. Pedig a hősöknek a legnehezebb akadályt: az önmagukban rejlő rosszat kell legyőzniök. De a szerelem tisztítótüzeiben hitvány semmisséggé olvad a büszkeség, a gőg, a hiúság és a dac rendíthetetlennek vélt ereje.

Zilia féltve őrzött asszonyi erényéről hatástalanul pattan le minden megközelítési kísérlet. Kérőt már hatot visszautasított, s hiába ostromolja gazdag ajándékkal, ékes szóval Agárdi Péter is. Alamizna-csókot kap csak a szenteskedő, gőgjében elvakult asszonytól, azt is kegyetlen árért: három évi némaságért. Hiúsága s hódító erejébe vetett elbizakodottsága „életveszélyes” kalandba kergetik, amelyből csak a nagy király bölcsessége s a szerelmes férfi állhatatossága menti ki. Kemény lecke után salaktól tisztult szerelme elvezeti végül őt is, Agárdi Pétert is a boldogsághoz.

Így elmondva sivár váz lenne a darab, ha élettől nem telítené a jellemelek gazdagsága, a szerkezet egysége, a gyönyörű magyar nyelv s a gondosan cizellált pompásan gördülő verselés. A szerző ügyesen kormányozza a darab sajkáját a tragédia és a vígjáték szikláinak között úgy, hogy a néző egyszerre aggódva és mosolyogva kíséri hősei sorsának alakulását. Ennek az egyensúlynak a megtartása nem kis feladatot ró a két főszereplőre, különösen, ha meggondoljuk, hogy egyiküknek csaknem egész felvonáson át némán kell játszania. De a Ziliát és Agárdit alakító Lóránd Hannának és Iványi Józsefnek csaknem maradéktalanul sikerül is ez.

Lóránd Hanna túlzásmentesen hozza felszínre Zilia jellemének egy töről fakadó, mégis eltérő vonásait. Az első felvonásban a szenteskedő álarc mögül észrevehetően villantja ki asszonyváltának tagadhatatlan jeleit: hozzá méltatlannak mondja Agárdi epedő udvarlását, mégis magának követeli azt. Fennhéjázó göggel utasítja vissza Agárdi szerelmét, s hiúsága diadalmaskodik, mikor egyetlen csókjáért némaságot fogad a szépszavú levante. A második s méginkább a harmadik felvonásban változik játéka képe. Hiúsága teljes kielégítését jelentené a néma levante megszólaltatása. Ezért veti latba asszonyi ravaszsága minden eszközét. De a harc tüzeben lángralobban ő is, és lesz azzá, amivé a természet törvénye rendelte: alázatos, szerelmes asszonnyá. Ennek az átalakulásnak nagyszerű megformázása Lóránd Hanna maradandó érdeme. Életteli játéka különösen a harmadik felvonás második képében ragadja meg a nézőt. Külön dicséret illeti szép beszédejtéséért, természetes verseléséért.

Iványi József a játék első részében romantikus hévvel alakítja a szerelemtől égő Agárdi Pétert. Széles taglejtéseinek jelentőségét csak akkor érti meg a néző, amikor a második felvonásban látja: íme, ilyen merev, rendíthetetlen is tud lenni az a szinte önfeledtségig szerelmes ifjú. Néma játéka kemény színészi próba, s ő becsülettel megállja, mint a darab hőse, a némaság próbáját. Egy-egy mozdulata, arcjátéka, tekintetének egy villanása elárulja mégis, hogy most már ő játszik a talaját vesztett Ziliával. Nehezebb dolga van Setét Lajos képében, hiszen itt meg játék nélkül csupán hangjával operálhat. Versmondása az elején kissé gyors, olykor nehezen érthető, ezen azonban némi mérséklettel könnyen segíthet.

Méltán arat sikert a két társalkodónő szerepében Pálffy Alíz és Nagy Magda. Pálffy Alíz játéka egyszerűbb, kissé talán halványabb is a kellesténél. Nagy Magda ügyesen aknázza ki a szerep adta lehetőségeket. Jó érzékkel hangsúlyozza a csattanókat. Játéka sokszor fakasztja derűs nevetésre a nézőt. Kellemes meglepetés a fiatal Kalmár Zsóka Carlotta komornája, kedves csintalansága, huncutkodó enygelése Beppóval. Zilia iránti hűségének külső kifejezése új szint jelent a színpadon.

Igen jó alakítást nyújt Agárdi csatlósának, Beppónak szerepében Prókai István. Örülünk, hogy most már nem csak mint igazgatót, hanem mint remek színészt is megismerhettük. Beppót, ezt a minden hájjal megkent, asszonyok nyelvén értő, fortélyos eszű csatlóst eredeti, erőteljes duzzadó módon játssza meg. Csak jót mondhatunk e szerep másik alakítójáról, Ruttkai Ottóról is. Szép beszédevel, nyugodt természetes játékával s nem utolsó sorban élethű maszkjával tűnik ki Seregi László főrendező Mátyás Király szerepében. A mondákból, anekdotákból ismert Mátyás-alakot formázza meg sikeresen. Egyike a leghitelesebb figuráknak. Beatrixet, Mátyás feleségét Győri Ilona alakítja. Bájos renaissance dáma, mintha régi mesterek képeiről lépne elő. Elhisszük róla, hogy birtokolni tudta nagy királyunk szívét, de Beatrix gögje hiányzik belőle. Lelkiismeretes színészi munkát végez Márkus Erzsébet, a dajka, Cserény Béla Galeottó, Halász László, az udvari bolond és Lázi István, az öreg pap életre keltésében. Lényeges azonban, hogy hármójuk jelenete pergőbb legyen, verselésük tisztább.

Máskor egy futó mondatban elintézzük, valahogy így: a rendezés, a díszletek, ruhák hozzájárultak az est sikeréhez. Most külön szeretném hangsúlyozni, hogy oroszlánrészük van a sikerben. Pauló Lajos rendezése tökéletesen tükrözi a mű romantikus hangulatát, renaissance könnyedségét. Ritka dolog Szolnokon a díszletnek szóló nyíltszíni taps, s most jónéhányszor felhangzik spontán lelkesedéssel Siki Emil munkáját dicsérve. Különösen a harmadik felvonás két utolsó képe kelt lenyűgöző hatást. Beállításuk és korhűségük egyaránt remek. A szép és korhű ruhák Oláh Éva és Luczó Mihály gondos munkájáról tanúskodnak.

Azt mondtam az elején, jól vizsgázott a szolnoki közönség is. Valóban, érezni lehetett ezen a bemutatón a színpad és a nézőtér egységét, a gyors reakciót a színpadi cselekményre. A közönség nem mérte fukar kézzel a tapsot sem, hiszen igen jó előadást látott. Én pedig remélem, szolnoki viszonylatban is

„Az idők múlását, hogy sokáig állja
A néma levente szép históriája.”

/Tiszavidék, 1957. febr. 20. 3. p./

GORKIJ: KISPOLGÁROK

A Szolnoki Szigligeti Színház előadása

Gorkij az oroszországi munkásmozgalom fellendülése idején, 1902-ben írta a Kispolgárokat. Nem véletlen, hogy az író éppen ekkor tér rá drámák írására. Úgy érzi, hogy a színpadról sokkal közvetlenebbül és hatékonyabban szólhat az öntudatosodó dolgozó tömeghez, amely az élet alapvető kérdéseire keresi a választ, s tudni akarja, hol az igazság, hol keresse barátait, ki az ellensége. Ezért látta szükségét annak, hogy a korabeli élet valóságos ábrázolásával leleplezze a liberális burzsoáziát, a kispolgári ideológia minden hazugságát, s ugyanakkor bemutassa a proletariátus növekvő forradalmi erejét. Ennek a gondolatnak a jegyében született meg a Kispolgárok is. Mint minden századeleji Gorkij-drámának, ennek is alapvető konfliktusa az ellentétes osztályok eszméinek összeütközéséből fakad. Az író Csehov útját járja, amikor drámáiban valósághűen ábrázolja az életet, de tovább lép mesterénél akkor, midőn új hősöket teremt, egy a színpadon új társadalmi osztálynak, a proletariátusnak a képviselőit, akik már nem csupán elmélkednek az élet nagy kérdésein, hanem meg is oldják azokat. Már a korabeli néző is megérezhette e drámákból, hogy az új hősök ajkáról új szó hangzik feléje a színpadról: a szociális igazság szava. De ezt érezte az uralkodó rend is, amikor 1902 március 26-án a Kispolgárok pétervári bemutatóján lovas rendőr kordonnal vetette körül a színházat, s még jegyeszedőknek is titkos rendőröket alkalmazott.

Mi a tárgya ennek a drámának, amely bemutatója óta Európa csaknem valamennyi színpadát bejárta?

Besszemenov kispolgár házában állandó vendég a veszekedés, a meddő és céltalan vita az apa és gyermekei között. A fiatalok már kinőttek az öregek szárnya alól, szűk nekik ez a kispolgári ház a maga levegőtleniségével, megcsontosodott szokásaival. Élni akarják saját egyéni életüket. De hogy milyen lenne ez az élet, maguk sem tudják. Persze tévedés lenne azt hinni, hogy ők az életnek valami új rendjét, gyökeres változását akarják. Gorkij világosan rámutat arra, hogy az öreg Besszemenov és a fiatalok életfelfogása, világnézete végeredményben ugyanazon kispolgári világnézet két változata.

A gyermekek individualista lázadása a szülők korlátok közé szorított patriarchális életformája ellen nem egyéb egoizmusnál. Ugyanígy a két különc: a részeges Tyetyerev kántor és a költői lelkületű öreg madarász, Porcsihin anarchista lázadása is ugyanazon téma variációi.

A feltörekvő új társadalmi osztályt két fiatal: a varrólány Polja és Besszemenov fogadott fia, a mozdonyvezető Nyil képviseli. A darab cselekménye során egyre nyilvánvalóbb, hogy az ő szembenállásuk az apák és fiúk kispolgári világszemléletével kibékíthetetlen és megalkuvást nem tűrő. Az író megtalálja a módját, hogy félreérthetetlenül rámutasson: ennek az új erőnek győznie kell minden visszahúzó és megkötő akadály ellenére is. Harcukban mellettük áll az érzelemben és gondolkodásban néphez hű értelmiség darabbeli két képviselője Siskin diák és Cvetajeva tanítónő is.

A dráma minden szereplője a századeleji orosz társadalom jól megformált típusa. Besszemenov jómódú kispolgár, aki saját házában korlátlan úr. Egész gondolkodását a régi, megszokott életrendhez való ragaszkodás szabja meg. Lányát is, fiát is tanult emberekké neveltette, s ebben rejlik tragédiája. Azok már nem értik meg, s így fokozatosan érzi összeomlani maga körül a maga teremtette világot. Törekvései megrekednek a polgármesteri széknél, amelyet mégsem sikerül elérnie. E komor világban csak a pénz megjelenése vagy kiadása okoz változatosságot, s az időt az évszakok változásával és a az étkezések rendjével mérik. Iványi József igazi, Gorkij elképzelt Besszemenov volt. Hangereje, színezése, erőszakossága, mozdulatai és

arcjátéka egyaránt meggyőző. Magatartásának változásai a különböző helyzetekben, dühe és ellágyulása, modorossága és feloldódása a mindenható „Pénz” megjelenésekor maradandó élményt jelentettek.

Felesége, Akulina Ivanovna, a férje és a család rabságában élő megfélemlített idős asszony. A családban senkivel sem tud szót váltani, legfeljebb Sztjepanidával, az öreg morgoló és pletykás szakácsnővel. Gondolatai nem terjednek túl a háztartás gondjain, s kétségbeesve próbál békíteni a családi veszekedések sűrűn ismétlődő viharában. Harsányi Margit előző alakításánál lényegesen jobbat nyújtott ebben a szerepben. Jól megformázta a gyermekei körül teljesen értetlenül tipegő öregasszonyt, aki mint a kotlós, amely kislibákat költött, tehetetlenül ténfereg a gyermekei számára idegenné vált szülői házban.

Fiuk, Pjotr, véletlenül keveredve egy egyetemi tüntetésbe, hazakerült, s most teljesen haszontalanul, üres vitákban fecserli életét. Nem akarja alárendelni magát a társadalom érdekeinek, mert ő „személyiség” és a személyiség szabad. Nem ismeri a magasabb eszmékért vívott harcot, csak saját személyes boldogságával törődik, amely minden kötelesség teljesítésétől való mentességet jelent számára. Nyilván ő is ugyanolyan kispolgárrá válik, mint az apja, legfeljebb erőtlenebb és filozofikusabb kiadásban. Gellei Kornél az ábrázolt alak jellemének bizonytalanságát jól mutatta be. Szemmel láthatóan igyekezett az egysíkúság veszélyét elkerülni, legtöbbször sikerrel.

Lányuk, Tatyána, a szenvedő kispolgári nő típusa. Tanítónő, de fárasztja a tanítás. Nem hisz semmiben, s bár állandóan sóhajtozik, mégsem képes mélyebb érzésekre. Értelmetlennek és céltalannak látja az életet, amely nem adja meg neki az egyéni boldogságot. Ő is egoista, mint bátyja, ezért válik fölöslegessé a társadalom számára. Szerelmes Nyilbe, de az Tatyána gondolkodását teljesen idegennek érzi. Még arra is erőtlenségre, hogy - ha már nem kell neki az élet - valóban elvesse magától. Győri Ilona régen látott jó alakítással lepte meg a közönséget. Sok néma játéka, elfojtott szenvedésének érzékeltetése, nagy színészi koncentrációt igényel.

Tyetyerev, a kicsapott papnövendékből lett iszákos kántor okos ember. Kíméletlen élességgel mutat rá a kispolgárság lényegére. Beszél a benne feszülő erőről, mellyel láncokat tördelhetne, de az élet megtörte, meglágyította ezt az erőt, s így lett ő „tárgyi bizonyítéka annak, hogy az embernek se helye, se célja nincs az életben...” Szavaiban mindig fonákjára fordul mindaz, amit mások eszmének neveznek. Alkoholmámorba fúló tragikomikus lázadása a kispolgárok által szűkreszabott élet ellen az anarchista lázadása.

Percsihin, a „szabad madarász” a Gorkij írásaiban gyakran fellelhető, élet szélére került alak, akit a kizsákmányoló társadalom változtatott ilyenné. Bár rongyokban jár, gondozatlan és hiányzik belőle minden kispolgári fegyelem, mégis szép a lelke. Úgy él, mint a madarai, de képtelen a harcra, az élet furcsa játékszere ő is. Ruttkai Ottó és Paál László alakítja a két fura figurát. Mindketten az ábrázolt alak jellemének lényegét ragadták meg. Ruttkai részeg filozofálása, nagy monológja, Paál öröme Polja férjhezmenetelének hallatára, vagy a pirókfogás elmondása sokáig emlékezetes marad minden néző számára.

„A darab főalakja Nyil és Polja” - mondja maga Gorkij. Nyil az az erő, amely megváltoztatja a kispolgárok világát. Ezt érzi az öreg Besszemenov is, aki mindenért őt teszi felelőssé. Szavaiból az egész omladozóban lévő kapitalista társadalom rettegettségét érezzük. Nyil szavai költői lendületet kapnak, amikor a munkáról beszél, pedig egyszerű, józan ember, aki szereti a vidámságot, szereti az életet. Mégis környezete fölé emeli őt az igazságba és a saját erejébe vetett hite, meggyőződése a világ megváltozásában.

Szerelmese, Polja kevés beszédű, de mélyen érző leány. Tiszta szívvel ragaszkodik Nyilhez, fenntartás nélkül bízik benne. Látja az élet nehézségeit, de nem kínozónak, hanem lelkesítőnek látja az emberi életért vívott harcot. Valahányszor Lóránd Hanna, vagy Prókay István, a két alak megtestesítői, színpadra lépnek, úgy érezzük, mintha megvilágosodna a sötét, szürke színtér. Mintha az a benső lobogás, amely ezekben az alakokban él külsőleg is kifejezésre jutna. Talán a negyedik felvonásra veszt egy kissé erejéből Prókay alakítása, de úgy vélem ebben a hajnalba nyúló próbák okozta kimerültség a ludas.

Egyéni úton jár Jeléna Nyikolajevna, a fiatal özvegy, aki nem vállal közösséget a kispolgárokkal, igyekszik derűssé tenni a maga és környezete életét. Mindezt azonban ösztönösen teszi, mert így neki is könnyebb elviselni az életét. Németh Gabriella élettől duzzadó alakítása, derűs egyénisége közel férkőzik a néző szívéhez.

A Siskint és Cvetajevát alakító Halász László és Czigány Judit egyenes lelkű, elveikhez ragaszkodó, okos fiatalokat formáznak, akikre szükség lesz a jövőért vívott küzdelemben.

Látszólag könnyű dolga volt Neogrády Róbert rendezőnek, hiszen mind a négy felvonás egy színen játszódik.

Azonban éppen ebből fakad a rendezés nehézsége: egy képben ábrázolni a Besszemenov ház fojtott légkörét, amelyet mégis élettel kell telítenie. A rendező jól oldotta meg ezt a feladatot. Minden szereplő a helyén volt. A négy, súlyos gondolatokkal telt felvonás azonban így is erősen igénybe veszi a közönséget. Érdemes lenne bizonyos mérvű anyagcsökkentésre gondolni.

A bemutató előadás tanulsága szerint az egész szereplő gárda tudása legjavát adta, hogy sikerre vigye a darabot. Ez az előadás is bebizonyította, milyen kiváló jellemszínészek vannak a társulatban. Elmélyedő munkájuk s nem utolsó sorban a darab nagyszerűsége, nagyobb méltánylást érdemelne a szolnoki társadalomtól is.

/Tiszavidék, 1957. máj. 1. 2. p./

III. PUBLICISZTIKA

NÉHÁNY SZÓ A PEDAGÓGUSOK VÉDELMEBEN

Tudom, mi a fogadatlan prókátor fizetése, s szeretném remélni, hogy az enyém is csak az lesz. Azt is tudom, hogy nagyon népszerűtlen feladatot vállalok, amikor szót emelek az általánosan és meggyeszerre úrrá lett pedagógus-ellenes hangulattal szemben. Hogy mégis megteszem, arra igazságérzetem, a nevelés ügye iránt érzett tisztelem, ifjúságunk útja, jövője iránt érzett aggodalmam egyaránt kötelez, s feljogosít rá a szocialista nevelés terén eltöltött tizenegy esztendőm.

Hogy az említett pedagógus-ellenesség él a megyében is, erről - azt hiszem - nem kell meggyőzőnöm senkit: a pedagógusok a bőrükön érzik, a társadalom pedig újságok hasábjairól, hivatalos szervek s egyének megnyilatkozásaiból tapasztalja. Nem vitatom, hogy egyes pedagógusok megnyilvánulásai, tettei, szavai méltán keltettek jogos felháborodást. Az is kétségtelen tény, hogy akadt egy-két nevelő, aki a katedrát a politikai szószékkal cserélte fel az ellenforradalom napjaiban. (A sors iróniája, hogy leginkább azok, akik politikusoknak sem bizonyultak jobbnak, mint nevelőnek.) S méltán nyeri el büntetését, aki vétett a nép ellen, vagy kormányunk rendteremtő erőfeszítéseivel szemben ténylegesen fellépett - akár röpcédula gyártással, akár uszítással tette azt.

Nem érthetek egyet azonban az általánosítással: egyes megtévedt emberek hibái miatt százak elítélésével - akár burkolt véleménynyilvánítás, akár nyílt fenyegetés formájában történjék is az.

Hogy ne essem az „általában beszélők” hibájába, lássuk a tényeket. Kezdjük az enyhébb vádakkal:

Gyakran elhangzik a vélemény: „Csalódtunk a pedagógusokban. Nem álltak hivatásuk magaslatán az októberi napokban.” Kétségtelen, hogy együtt mentek a kezükre bízott fiatalokkal a tüntetésekből, s az sem vitás, hogy a legtöbben örömmel mentek ott. Ezért elítélni őket nem lehet, hiszen *a tüntetésben kiobbant elégedetlenség forrásai jogosak voltak*. A menetben egyébként nem csak tanulók és tanárok voltak. Viszont az is tény, hogy a tanulóifjúság éppen nevelőik jelenléte miatt is mindenütt fegyelmezetten viselkedett.

Azért sem ritka a felelősségrevonás, hogy lesztek a csillagot az iskolák homlokzatáról. Vajon másutt nem tették meg ugyanezt mostani felelősségrevonás nélkül?

Részt vettek többen a „forradalmi bizottságokban” s nem tiltakoztak egyes helyi vezetők leváltása ellen, sőt megszavazták azt. Tehetett-e egyebet (Hangsúlyozom, most az „átlag” pedagógusról beszélek, aki sem jobb, sem rosszabb másoknál: ember, emberi gyöngeségekkel.) hiszen, mint a falu írástudóját, őt is bevonták a tanácsba, s ember lévén, neki is eszébe juthatott sok sérelem, baromfiösszeírással vagy erőszakos tsz-agitációval eltöltött kínos óráktól kezdve az öntiszteletére, önmaga által megrendezett „Pedagógus nap”-ig. Vagy egyszerűen gyáva volt szembeszállni a hangoskodókkal. Az vesse rá az első követ, aki azokban a napokban nyíltan ki mert állni ellenük.

Akadnak - gondolom - hazafias szónokok is közöttük, s a hazafias érzés felszínre törése őszinte volt. Hogy részleteiben nem felelt meg a szocialista hazafiság-proletár nemzetköziség magasztos eszméjének (pedig hej, de sok jegyzetet készített róla, s mennyit izgult miatta ősz fejjel a konferenciákon) azok felelősek érte, akik tíz éven át sovínisztának nevezték, ha azt merte mondani, hogy a Tisza a legmagyarabb folyó, s kozmopolitának, ha a repülőgép feltalálását a Wright-fivérek nevéhez fűzte.

Most nézzük a súlyosabb vádakat! Súlyosabbak, mert nehezebben konkretizálhatók, s éppen ezért nehezebb is védekezni ellenük. Itt van mindjárt egy nevelő számára a legfájdalmasabb vád: a lélekmérgezés, az ifjúság megromlásának vádja.

Nem vonhatom kétségbe, hogy a novemberi fegyveres harcok idején s még azt követően is, nem hangoztak el egyes forrófejűek szájából meggondolatlan kijelentések. Előfordulhatott, hogy tanítás közben is használtak meg nem felelő kifejezéseket, amelyeket aztán a tanulók felnagyítva vittek tovább. Nem a felelősség súlyát akarom csökkenteni, amikor utalok arra, hogy a novemberi eszmei-politikai zűrzavar, az események tisztázatlansága, helyes értékelésének hiánya hány ember fejét s lelkét zavarta meg. De azt is látnunk kell, hogy a „sztrájkos” napokban a nevelők mindegyike végezte munkáját, együtt tartotta a rábizottakat, mert kötelességének érezte a gyermekek megóvását a külső behatásoktól, s hogy megyénkben november közepe óta megszakítás nélkül folyt a munka, a kiesés okozta hiányok kettőzött erejű pótlása. Gyermekszemek, tudásra éhes tekintetek előtt nem játszhat ülösstrájkot a nevelő.

Legfeljebb iskolalátogatásaim tapasztalataival tudnám bizonyítani, hogy nevelőinket sokkal inkább lefoglalja a tananyag lényegének közérthető átadása, a tanulóknak az utca s olykor a szülői ház ellentétes hatásától való megvédése, mintsem - esküjünkkel is ellentétben - lélekmérgezéssel „foglalkozzanak”. Ezért tartom helytelennek s nem eléggé átgondoltnak Rimovszki elvtársnő felszólalását (Népszabadság, 1957. február 13. szám Urbán Ernő cikke) „... a szülők már attól félnek, hogy négy-öt esztendőskorokban fegyvert fognak a gyermekeik”. Feltételezhető-e hogy az óvónő, aki életalapjává fogadta a szeretet szent ígését, és sokszor még a saját családjától meglopott szeretet melengető sugarait is kicsinyekre szórja, az öldöklésre, a rombolásra, a halál ígéire tanítsa az újhódó élet piciny palántáit?

Lényegében hasonló vád érte a nevelőket a hitoktatás bevezetésével kapcsolatban is. Újságcikkek sora vonultatott fel kirívó eseteket az ország különböző sarkaiból. Az érintett pedagógusok felelősségét nem vitatom, de való-e becsületben megöszült, nemzedékek hosszú sorát derék polgárokká nevelő igazgatókat szóban vagy írásban kipellengérezni azért, mert a vonatkozó rendelethez ragaszkodva „szervezték” a hitoktatást?

Az is kétségtelen tény azonban, hogy fiatalságunk fegyelme meglazult, tekintélytisztelete csökkent, önfejűbb, meggondolatlanabb és akaratosabb lett. Ezért egyértelműen csak a pedagógusokat hibáztatni ismét túlzásnak tartom. De vajon mennyit segít, vagy segít-e egyáltalán a fenti hibán, ha a tanuló szem- vagy fültanúja nevelője emberi méltóságában való meggyalázásának? „Jobb belátásra”, jobb nevelésre ösztönzik-e a pedagógust a gyalázkodó hangú névtelen levelek, a meghurcolások, a megfélemlítés különböző módozatai, s ha más nem az egy kalap alá vétel, a hibás általánosítás, a ki nem mondott gyanúsítás?

Amit a fentiekben elmondtam az „audiatur et altera pars”, a „hallgattassék meg a másik fél is” elve alapján tettem abból a célból, hogy újra megtalálja egymást a társadalom és az iskola egymás felé nyújtott keze, hiszen bármennyire vitatkozunk is, nem lehetünk meg egymás nélkül.

S minél előbb történik meg e kézfogás, a kölcsönös sérelmek hánytorgatása helyett a megbékélés, az együttműködés, annál nagyobb hasznát látja annak mindannyiunk közös ügye: ifjúságunk szocialista nevelése.

/Tiszavidék, 1957. febr. 16. 3. p./

KÖZMŰVELŐDÉS - KÖNYVTÁR - HAZAFISÁG

A közművelődési párthatározat a könyvtár kettős feladatáról szólva első helyen említi azok nevelési és tájékoztatási funkcióját. A könyvtárnak tehát olyan értékközvetítő és nevelési bázisnak kell lennie, amely a maga eszközzel tevőlegesen hozzá tud járulni ahhoz, hogy - ismét a határozat kifejezésével élve - „a felnőtt lakosság a szocializmus mai és holnapi fejlődésének megfelelő kulturális színvonalon éljen és gondolkodjék, a műveltség tömeges méretűvé váljék.”

Ennek a feladatnak logikus következménye, hogy a könyvtár egész tevékenységében: az állománygyarapítástól a szolgáltatások gazdag választékán át az olvasmányajánlásig és az irodalompropagandáig érződnie kell a nevelési és tájékoztatási készség folyamatos, felfelé ívelő és tudatos fejlesztésének. Milyen eszközökkel és milyen tartalommal tudnak könyvtáraink bekapcsolódni a hazafias és internacionalista nevelés nagy áramkörébe?

Helyzeténél fogva a könyvtár műhelye a múlt és jelen értékei feltárásának, közvetítésének és terjesztésének. Könyvtárainkban az Országos Széchényi Könyvtártól kiindulva megyei könyvtárainkon át városi-járásai könyvtáraink jelentős részéig - a helyi tárgyi és személyi feltételektől függő mértékben - működnek bibliográfiai műhelyek. Nemzeti könyvtárunk országos jelentőségű tevékenységét most nem érintve szólni érdemes arról a szép szándékról, amelynek megvalósulásaként ma már nyolc megyében elkészült, néhányban megjelenés előtt áll a megyei sajtóbibliográfia. E sajtóbibliográfiák, amelyek a helytörténeti-helyismereti kutatásnak alapvető forrásai, jobbára a megyei könyvtárak anyagi és szellemi erőfeszítése révén születtek s jelennek meg. Többek között a sajtóbibliográfiák elkészülte adott és ad ösztönzést az országos és helyi jelentőségű repertóriumok, sajtótörténeti vázlatok elkészítéséhez, amelyek nélkülözhetetlenek a nemzeti és helyi értékek feltárásában.

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja által kezdeményezett országos bibliográfiai terv végrehajtásába bekapcsolódó könyvtárak aprómunkája révén múltunk bibliográfiailag feltáratlan fehér foltjai lassan tűnedeznek, s kapnak egyszersmind kutatóink értékes segítséget napi munkájukban.

Mivel a vidéki könyvtárak által választott bibliográfiai témák többsége az adott tájegységhez valamilyen formában kötődő személyiség életművét s az arra vonatkozó recenziókat tartalmazza, avagy a területhez is kapcsolódó, de nemzeti szempontból is jelentős évfordulók bibliográfiai adatait közli, szerencsésen ötvöződik bennük a helyi és az össznemzeti érdek.

Kevésbé látványos, de éppen a hazafias és internacionalista nevelés szempontjából is fontos következtetések levonására alkalmasak azok az olvasásvizsgálatok, amelyek a Könyvtártudományi és Módszertani Központ irányításával az ország több könyvtárában folynak. E vizsgálódások - sok egyéb mellett - arra is felhívják a figyelmet, mennyire elhalványulnak olvasóink tudatában nemzeti múltunk régebbi eseményei. De helyenként hézagos még a közvetlenebb környezet munkásmozgalmi hagyományainak ismerete is. A tv jóvoltából olvasóink jelentős része kitűnően ismeri VIII. Henrik valamennyi házasságának történetét. Sokkal kevésbé mondható ez el hazai történelmünk számunkra lényegesen fontosabb személyiségeiről, különösen, ha azok kívül estek a tömegkommunikációs eszközök, különösen a tv figyelemkörén.

Könyvtáraink szilárd bázist jelentenek a helyi hagyományok ápolásában is. Helyismereti gyűjteményünk a teljesség igényével raktározza a helyi dokumentumok sokféleségét. Ezek egyre szélesedő feltárásával biztosítják a helytörténeti kutatás alapanyagát, nyitottságával pedig

a honismereti körök, kisközösségek foglalkozásait teszik érdekessé, a hazafias nevelés szempontjából is hatékonyabbá.

Ennek a tevékenységnek hasznos termékei az egy-egy helység vagy terület irodalmi-történelmi emlékhelyeit ismertető kiadványok. Értékesebbjei közül is kiemelkedik a szegedi Somogyi illetve a miskolci megyei könyvtáré. Ebbe a fogalomkörbe tartozik a kutatók számára gyakorlatilag hozzáférhetetlen értékes dokumentumok hasonmás kiadása. Ilyen a szegediek gondozásában megjelent Emléklapok Csongorád múltjából, (melyről a Népszabadság is adott ismertetést) vagy a Szolnok megyei könyvtár Rövid értekezés a musikáról című Verseghy-kiadványa.

Örvendetes, hogy erősödik a könyvtárközi összefogás is. Így az említett Emléklapok Csongorád múltjából a szolnoki könyvtár reprográfiai műhelyéből került ki. A szombathelyi megyei könyvtár kollektívája folyóirat-megfigyelést végez, megkönnyítve ezzel más könyvtárak helyismereti gyűjtőmunkáját. A debreceni megyei könyvtár valamennyi könyvtári kiadvány gyűjtője és könyvtárközi forgalmazója, az MTA Irodalomtudományi Intézetének könyvtára pedig Verseghy Analyticae Linguae Hungaricae című művét bocsátja rendszeresen a Szolnok megyei könyvtár fordítói munkaközösségének rendelkezésére.

Még nem jellemző, de tendenciájában mégis jelenlévő törekvése nagyobb könyvtárainak - különösen ott, ahol a megyeszékhelyen nincs felsőfokú intézmény -, hogy maga köré gyűjtse az alkotni tudó és alkotni akaró értelmiség egy részét éppen a helyi hagyományok, értékek tudományos igényű ápolása céljából. Így tette és teszi ezt a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár is, amikor névadója, a város szülötte szellemi hagyatékának gondozását vállalta. A hasonló esetben olykor kísértő provincializmus veszélyét az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársai segítettek elkerülni.

Nem szóltam még az úgyszólván minden könyvtártípusban fellelhető s a hazafias és internacionalista nevelés szolgálatába állított rendhagyó irodalomórákról, irodalmi estekről, előadásorozatokról, vetélkedőkről. Csak példaként említem, hogy két éven át 10 alkalommal találkozott Szolnok szakmunkás- és középiskolás fiatalsága. „A magyar költészet századaí” című ifjúsági sorozat keretében a magyar költészet tanterven kívül maradt remekeivel. A város 900. évfordulójára való felkészülés nemcsak a vetélkedők bőségét hozta, hanem eddig nem tapasztalt mértékben fellendítette a kutatótevékenységet, a város múltja, jelene és jövője iránti érdeklődést s nem utolsósorban a köz javára végzett társadalmi munkát is.

Nem érdektelen utalni a könyvtárak által istápolott olyan országos olvasómozgalmakra is, mint a Kell a jó könyv, amely ezzel a jelszóval újabb tízezreket segített az orosz és szovjet irodalom alkotásainak mélyebb megértéséhez.

Könyvtáraink érzik azokat a hiányokat is, amelyek olvasóink tudatában szomszéd népeink életének, történelmének, művészetének ismeretében mutatkoznak. Ezért igyekeznek a maguk eszközeivel közelebb hozni szocializmust építő testvérnépeinket a magyar olvasókhöz. Ezt szolgálják az olvasótermek kiemelt polcai, ajánló válogatásai, könyv- és folyóirat-kiállításai, s természetesen a nemzetiségek által lakott területen települt könyvtárak nemzetiségi részlegei. De ilyen céllal indult Szolnokon a fiatalok körében is meg a szocialista brigádok körében is népszerűségnek örvendő Látogatóban szomszédainknál című előadásorozat, amely egyelőre a határainkon túli magyar, majd a román, csehszlovák, jugoszláv irodalom java iránt igyekszik kedvet ébreszteni, megmutatni azt, ami egymásra utalt népeink sorsában közös. E törekvés sikerét a kérdést jól ismerő irodalomtörténészek előadása a kitűnő előadóművészek tolmácsolása mozdítja elő.

Témánk szempontjából is jelentősnek tartom a Szovjet Kultúra Háza és a megyei könyvtárak között bontakozó kapcsolatokat, amelyek ugyan a jelenleginél több lehetőséget hordanak magukban, de így is alkalmasak a szovjet könyv, a szovjet kultúra és tudomány olvasók közötti népszerűsítésére.

A könyvtárakban folyó hazafias és internacionalista nevelés néhány vonását rajzoltam fel. E kézenfekvő gondolatokat nem kísérték elvi magyarázatok. Úgy vélem azonban, hogy annyi elvi vita, de főként a művelődéspolitikai munkaközösség állásfoglalása után a nyomatékokat az eddigieknél jobban a gyakorlati nevelőmunkára kell helyezni, ahogyan erre legutóbb a témában tartott VII. egri országos tanácskozás is példát mutatott.

A gyakorlati nevelőmunka előtérbe kerülése a résztvevők nagy elvi szilárdságát, tisztánlátását igényli. S szükségessé teszi azoknak a közösségi formáknak az erősítését is, amelyekben a cselekvő részvétel a lényeg, mert könyvtáraink csak így válhatnak valódi művelődési központokká.

/Népszabadság, 1974. nov. 24. 5. p./

IV. OKTATÁS - NEVELÉS

VOLT EGYSZER EGY KÖZÉPISKOLA BESENYSZÖGÖN

Kerek ötven esztendővel ezelőtt két szekérderéknyi tizenéves besenyszögi fiatal kászálódott le a kocsikról, az egykori inasiskola Petőfi utcai, avítt épülete előtt, hogy aztán felsorakozva Kószegi Endre tanár úr előtt, magánvizsga letételére jelentkeztek a Szolnoki Polgári Fiúiskolában, amely kiszorulva régi, Baross utcai épületéből, akkor éppen ott kapott helyet. A néhány óra múlva sikeresen letett magánvizsgát féléves kemény, iskolarendszerű tanulás előzte meg Besenyszögön. Az iskolát a szükség hozta létre a faluban. A háborús körülmények miatt jó néhány szolnoki, illetve a jászapáti középiskolákban tanuló fiatal volt kénytelen otthon maradni, eleinte az iskolai körülmények rendezetlensége, majd a közlekedés hiánya miatt.

A pesti egyetem 1944. október végi bezárása után a nyugatra való hurcolást megelőzendő, a bevonulási parancs elől az utolsó éjszakán elszöktem a fővárosból, egy jászapáti évfolyamtársammal együtt. Szolnokra már nem jutottam el, mert szüleim, az otthont adó gátórház bombázását követően, már a besenyszögi rokonoknál találtak menedéket. Így hát engem is ott ért a november 7-i orosz bevonulás, amelyet aztán heteken át nem túl kellemes „malenykij robot” követett, eleinte bunkerásással, majd hídépítéssel fűszerezve.

Már decembert írtunk, amikor az érdekelt besenyszögi szülők megkerestek, nem foglalkoznék-e otthon rekedt középiskolás gyermekeikkel. A szülői szándékot értve, s a magam sorsának jobbra fordulását remélve, örömmel mondtam igent, s húztam karomra a robot alól mentesítéssel biztató „ucsityelj” felíratú karszalagot.

Most már csak helyiségről, tankönyvekről s némi tanszerről kellett gondoskodnom, mivel valamelyes tanítási gyakorlatom már volt, hiszen az 1943-44-es csonka tanévben a zalaszentgróti Nyilvános Jogú Magánpolgári Iskolában már tanítottam, nem beszélve magántanítókodásom ezt megelőző, sok-sok esztendejéről.

Helyet a régi óvoda épületében kaptunk a Millér hídjánál, könyveket a gyerekektől gyűjtöttünk be, papírt, néhány füzetet a szolnoki Varga József félig kiegészített könyv- és írószer-kereskedésében kapartam ki a kormos hó alól. Jó tanáccsal, biztatással egykori tanárain, Winter András, dr. Vörös István s az akkoriban oktatási tekintélynek számító Vidor Győző látott el.

Ilyen előzmények után 1945. január 4-én kezdődött el a rendszeres oktatói munka. A tanítás az osztatlan iskolákhoz hasonló módszerrel folyt. Délelőtt a gimnáziumi, délután a polgári iskolai tanulók órái zajlottak. Amíg az egyik osztály írásbeli munkát végzett, a másik csoport szóbeli tárggyal foglalkozott. A polgáristák tanításában segítségemre volt az óvoda előző évben végzett fiatal vezetője, Juhos Lenke, későbbi hitvesem. A hittan, háztartástan, kézimunka, természetrajz, ének tanítása az ő feladata volt, míg a többi tárgy oktatása az én vállamra nehezedett.

A reggeltől estig tartó munkában jelentős könnyebbséget hozott Holub Emilia matematika-fizika szakos tanárjelölt hazaérkezése. Február közepétől ő is bekapcsolódott a tanításba. Ettől kezdve a háromtagú „tantestület” már szigorú órarend szerint folytatta a munkát. Sok olyan gyerek is kedvet kapott a tanuláshoz, aki azelőtt csak a helyi elemi iskolába járt. Felvételüket s elmaradásuk pótlását megkönnyítette a jászapáti gimnázium kollégiumának megnyitása. Így az odajáró növendékeim március vége felé már régi iskolájukban folytathatták tanulmányaikat. A néhány szolnoki leánygimnáziumi tanuló magánvizsgára való felkészítését otthoni korrepetálással oldottam meg. Így az egységesült „polgári iskolában” lényegesen egyszerűbbé - tegyük hozzá: eredményesebbé válhatott a tanítás.

Mi volt a tantestület díjazása? A szülők jóvoltából némi liszt, olaj, a módosabbaktól olykor szalonna. A természetbeni juttatás nemcsak a tanárok, hanem családjuk mindennapi megélhetését is segítette.

A növendékek derekasan helytálltak a magánvizsgákon, s ez minden fizetségénél többet jelentett számunkra. Sajnos a polgári iskola 1945-ös anyakönyvének még levéltárban sem sikerült nyomára bukkanni. A fakuló emlékezet csak néhány nevet őrzött meg. A szolnoki gimnazisták közül Bálint Aranka, Fehérpataki Mária, az apátiakból Boros Dezső s a kisebbik Csák fiú neve maradt meg bennem. A polgáristák közül Bottyán Teréz, Fejes Ernő, Fejes Teréz, Csák Béla, Kálló Sándor, Pap László, Pap Eta, Szurmai Katalin nevére emlékezem.

Az elmondottak hitelét hivatalos anyakönyv hiányában mindössze egy megfakult községi bizonyítvány bizonyítja, amely a bíró és a jegyző aláírásával erősíti meg, hogy e sorok írója 1945. január 4-e óta a községben középiskolai tanulók tanításával foglalkozott. Merem azonban remélni, hogy eme besenyszögi, egyszer-volt középiskola s az ott tanító nevelők emléke tovább él legalább annak a mintegy harminc egykori növendéknek az emlékezetében, akik továbbtanulásukhoz ott és akkor kaptak indíttatást.

/Új Néplap, 1995. júl. 17. 5. p./

A TANÁROK IS TANULNAK

Nem is olyan szokatlan ez a cím. Nemcsak azért, mert rögtön idézni lehet a közmondást: ... „A tudós is talál, min köszörülje az eszét!” - hanem azért is, mert ez az egyszerű, kendőzetlen igazság. A mai iskola tanárai korra és nemre való tekintet nélkül tanulnak, képezik magukat, hogy lépést tartsanak szaktárgyuk fejlődésével, vagy még jobban elmélyedve benne, nagyobb eredményességgel teljesíthessék mindennapi, de nem hétköznapi feladatukat: ifjúságunk nevelését.

Itt most csak azokról szeretnék megemlékezni, akik az orosz nyelv tanulására és tanítására vállalkoztak. Bizony nem kis nehézséget kellett legyőzniök, hiszen legtöbb közülük már meglelt korban fogott hozzá egy merőben új, idegen nyelv tanulásához s csaknem ezzel egy időben tanításához is. Tanulóink egyre nagyobb tudással, nyelvismerettel lépik át a középiskolák kapuját, s egyre nagyobb követelményeket támaszt maga a fejlődő élet is orosz nyelvtanárainkkal szemben.

Érzik ezt ők is, ezért keresik a lehetőséget nyelvtudásuk szélesítésére, szakmódszertani ismereteik bővítésére. A megyei tanács oktatási osztálya, a Magyar-Szovjet Társaság és a TTIT együttes erővel igyekeznek segíteni orosz szakos pedagógusaink továbbképzésében.

Az oktatási osztály az iskolai munkaközösségeket látja el anyaggal, szakmódszertani előadásokkal, a TTIT a Szovjetunió múltját, kultúráját, gazdasági és politikai életét ismertető előadásokat rendez. Az MSZT otthont ad a tanárok közös foglalkozásaihoz, s társalgási tanfolyamokat szervez számukra.

A megye nagyobb városaiban: Szolnokon, Karcagon, Mezőtúron, Jászberényben működnek ilyen tanfolyamok. Csak a megbecsülés hangján írhatok azokról a nevelőkről, akik vállalva a fizikai és anyagi áldozatot, résztvesznek a tanfolyamokon.

Lukács István a jákóhalmi, Tömör Károly a pusztamonostori iskolából jár el a jászberényi tanfolyamra. Berta István 5 kilométert gyalogol, hogy ott lehessen a karcagi foglalkozáson. A munkában megöszült Virág Laci bácsi Mezőtúron fiatalos kedvvel vitatkozik egy-egy fogós nyelvi kérdésen. De a fiatalokra sem lehet panasz. Csarhá Judit alig hagyta még ott az egyetem padjait, máris a szolnoki tanfolyam szorgalmas hallgatója.

Sorolhatnám a neveket, 40 általános és középiskolás tanuló nevét, akik együtt töltik a hét egy-egy estéjét gyakorolva az orosz nyelvet, forgatva az újságokat, folyóiratokat, megtárgyalva egy Puskin-vers vagy Gorkij-novella mondandóját, s olykor - ha már fáradt az agy - elmókázva egy-egy anekdótán, vagy azon, hogy nem jól hajlik a nyelv az orosz szó alá.

Az MSZT orosznyelvű hanglemezei: dalok és irodalmi szemelvények, diafilmek, ritkábban szovjet pedagógusokkal közös baráti találkozók segítik és színesítik a foglalkozásokat, amelyeknek egy hibája van csupán: még nem tudott általánossá lenni, minden orosz szakos nevelőt összefogni.

Így is, kezdetnek is biztató, s hogy nem hiába tanulnak a tanárok, annak legjobb bizonyítéka az lesz majd, ha növendékeink orosz nyelvi tudása, beszédképessége egyenes arányban lesz tanáraik ráfordított energiájával.

/SZMN 1956. ápr. 6. 4. p./

EGY PEDAGÓGIAI FOLYÓIRATSZEMLE MARGÓJÁRA

Még az 1970/71. tanév elején eljutott Szolnok megye iskoláihoz, szakigazgatási dolgozóikhoz s mutatószámokként más megyék művelődésügyi osztályához is a Szolnok Megyei Versegly Könyvtár Pedagógiai Szolgálatának pedagógiai folyóiratszemléje, a *Rövid Úton*.

A 90 oldalas, A/5-ös formátumú, xerox-rotaprint eljárással készült szemle - amint erről a Könyv és Nevelés is hírt adott - elsősorban az oktatásügy alsó- és középfokú vezetőit s a szakigazgatás dolgozóit segíti eligazodni a pedagógiai jellegű folyóiratokból rájuk zúduló információs áradatban. A szerkesztők ehhez a célkitűzéshez következetesen igyekeztek ragaszkodni, s csak olyan cikkek, tanulmányok rövidített anyagát közölték, amelyek valamiképpen segítik a vezetői tevékenységet. Az előszóból kitűnik, külön gondoltak arra is, hogy jóval több folyóiratot dolgozzanak fel, mint amennyi egy átlagos iskolai könyvtár folyóiratállományában megtalálható. A szemelvények után közölt pontos leőhely megadásával a kivonatosan közölt, de az olvasót mélyebben érdeklő cikkek teljes elolvastatására ösztönöznek, s ezzel a Megyei Könyvtár Pedagógiai Szolgálatának igénybevételét is propagálják.

A kiadványokhoz csatolt kérdőívek kérdéseire adott válaszokból a szerkesztők a *Rövid Úton* megjelentetésének hasznosságáról akartak meggyőződni. Tekintettel a folyóiratszemle úttörő jellegére, talán nem lesz érdektelen a vélemények rövid összefoglalása.

Szolnok megyéből 16, az ország más területéről 9 kérdőív érkezett vissza. Valamennyi válasz a kiadvány hasznossága, szükségessége mellett foglalt állást, s egyben a további megjelentetést is igényli, beleértve az előfizetést is.

Arra a kérdésre, hogy a szemle milyen téren ad segítséget a vezetői munkához, a legtöbben (9) a vezetés, a nevelőtestület pedagógiai irányításának, a vezetők tájékozódásának megkönnyítését látják benne. Öten értékelik a szelektálásban, a vezetőt érdeklő pedagógiai cikkek kiválasztásában nyújtott segítséget. Négyen a pedagógusok ön- és továbbképzésének irányításához találtak benne az átlagosnál nagyobb támogatást. Mások az oktató-nevelő munka tervezéséhez, az óraelemzéshez, az eredményfelméréshez, az iskolára való előkészítéshez, az iskolai könyvtár és olvasómozgalom erősítéséhez kaptak segítséget a *Rövid Úton* cikkei által.

Egy másik kérdés a kiadvány szerkezetére vonatkozott. Arra várt választ e kérdés, hogy az olvasók a pedagógiai vezetés szemszögéből helyesnek tartják-e a kiadvány főbb témaköreinek fejezeteit, s esetleg milyen más témákkal kellene azokat bővíteni. 15 válasz a jelenlegi szerkezetet egyértelműen helyeselte, de több javaslat is érkezett. Ezek között jónéhány megszívlelendő is akadt. Javasolták például, hogy a szemle bővebben foglalkozzék a vezetés pszichológiájával, s közöljön a pedagógusok továbbképzése szempontjából nagyon szükséges gyermeklélektani és logikai tanulmányokat is. Ugyancsak gazdagítanák a tartalmat a gazdálkodási és munkaügyi kérdéseket tárgyaló cikkek. Több vezető szívesen venné, ha a folyóiratszemle több cikk közlésével jobban felhívná a figyelmet az új módszerekre, így pl. a programozott oktatás témakörében írt tanulmányokra. Az ifjúsági szervezet és a vezetés témakörét pedig szükségesnek tartják kiszélesíteni az egyéb nevelési tényezőkkel történő együttműködés fogalmakörében született cikkekkel. Hangot kapott az is, hogy a közölt cikkek között helyet kell találni a felnőttoktatás problémáit fejtegető tanulmányoknak.

A szerkesztők a Köznevelés-t kihagyták a feldolgozott folyóiratok közül abból a megfontolásból kiindulva, hogy az gyakorlatilag minden pedagógus rendszeresen forgatott lapja. Most mégis megkérdezték, felfogásuk találkozik-e az olvasók véleményével. A válaszolók harmada egyetértett a kihagyással és annak indoklásával, harmada igényelte a feldolgozást, míg a

harmadik harmad a Köznevelésből csupán a főbb témakörökbe vágó cikkek címleírásának felvételét javasolta. A folyóiratszemle alapvető célját, az olvasás iránti érdeklődés felkeltését tekintve az utóbbi javaslat látszik megvalósítandónak.

Ebbe a témakörbe vágott a szerkesztőknek az a kérdése, hogy a cikkrövidítések nem keltettek-e csalódást, s felkeltették-e az érdeklődést az eredeti cikkek elolvasására. A válaszok túlnyomó többségéből az derült ki, hogy az olvasók szívesen vették a rövidítéseket, s azok csalódást nem okoztak (12). Sőt 15 válasz egyértelműen a szerkesztők szándékát igazolta, amennyiben a válaszadók kifejtették, hogy őket a szövegrövidítések további érdeklődésre, az eredeti elolvasására ösztönözték.

A kapott válaszokból az is kiderült, hogy az olvasók a *Rövid Úton* által közölt cikkeknek, tanulmányoknak csak 20-50 %-át ismerték, s éppen e folyóiratszemle tette lehetővé számukra az ismeretbővülést. Végül a szerkesztők a munka további javítását célzó javaslatokat kértek az olvasóktól. A beérkezett javaslatok egy része tartalmi, más része technikai jellegű, de mindenképpen hasznos. Javasolják, hogy a szerkesztők külföldi pedagógiai folyóiratokból is közöljenek cikkeket, illetve cikkrövidítéseket, nagyobb gondot fordítsanak a szakigazgatás problémáit feldolgozó cikkek közreadására. A tartalmi javaslatok más része már eltér a folyóiratszemle célkitűzésétől, vagy megvalósításuk meghaladja a szerkesztők erejét, s csak az Országos Pedagógiai Könyvtár esetleges segítségével oldhatók meg. (Ilyen pl. a pedagógiai folyóiratok retrospektív, tematikus feldolgozása legalább 1965-ig visszamenőleg.)

Már a következő számmal megoldhatók viszont azok a jogos, technikai jellegű javaslatok, amelyek az olvashatóság javítására, a szerkesztőség címének közlésére, az átnézett folyóiratok jegyzékének és a vidéki szerkesztőségek címének megadására, valamint a negyedéves megjelentetésre vonatkoznak.

Jóllehet a visszaérkezett kérdőívek csak töredékét alkotják a kiküldötteknek, a személyes tapasztalatok is arról tanúskodnak, hogy a kiadvány alapján elérte a célját, a pedagógiai folyóiratok iránti fokozottabb érdeklődés felkeltését, a tájékozódás megkönnyítését. E megállapítás érvényéből nem sokat von le az a negatív tapasztalat sem, hogy voltak iskolavezetők, akik a tanévkezdés hajrájában postát bontva a *Rövid Úton*-t az előszó elolvasása nélkül átadták az iskolai könyvtárosnak, aki azt annak rendje-módja szerint beletárolta és elhelyezte a könyvszekrényben.

Feltétlenül figyelmet érdemelnek a kérdőíveknél jóval nagyobb számban érkezett előfizetési előjegyzések, s nem utolsó sorban az országos terjesztés gondolatát is felvető, gondosan összeállított vélemények, amelyek a megyén kívül Békésből, Baranyából, Hevesből, Borsodból, Budapestről, Székesfehérvárról érkeztek, s amelyekért ezúton is hálás köszönetet mondanak a szerkesztők.

Befejezésül e *véleményekből* idézünk néhányat:

„A hozzáférhető lapokból vett cikkek ismertetését átolvasva, az eredetivel összehasonlítva úgy érzem, hogy a rövidítések minden lényegest tartalmaznak. Nem okoztak csalódást. A hozzá nem férhető cikkek ismertetése az eredetiek - már az engem érdeklők - teljes megismerésére „ingereltek”, felkeltették az érdeklődést.” (J.S. műv.gazd.felügyelő.)

„Úgy érezzük, hogy segít a pedagógiai szakirodalom szelekciójában... most a legfrissebb szakirodalomból kaptunk többletet jelentő tájékoztatást.” (R.S. gyak. isk.igazgató, Jászberény.)

„Segítséget ad az igazgatói teendőben. Pl. a két könyvtár összevonását ennek hatására határoztam el. Az igazgatói munkaközösség továbbképzési programjához sok forrásanyagot ennek alapján jelöltem ki.” (B.J. gimn. igazgató, Jászberény.)

„Nagyon jónak tartom a gondolatot, az ötletet, mely a *Rövid Úton* c. folyóiratszemplében öltött teste. Helyesnek tartanám, ha az Országos Pedagógiai Könyvtárral együttműködve továbbfejlődne ez az okos elgondolás.” (Dr.K.P. igazgató, Bp.)

„Az igazgatói és felügyelői továbbképzés kötelező segédanyagaként szeretnénk beépíteni továbbképzési rendszerünkbe... A közölt tanulmányok kb. 90 %-át ismertem (pedig erősen olvasó embernek tartom magam). Ez is mutatja, hogy mennyi cikk kerülheti el az ember figyelmét, elsősorban az alacsonyabb példányszámú, nehezebben hozzáférhető lapokból... A *Hogyan* c. lapról sajnos sejtelmünk sincs, hol jelenhet meg, pedig a bemutatott értékes cikkek alapján szeretnénk előfizetni rá... Őszinte elismeréssel gratulálunk a *Rövid Úton* kiadási gondolatához és annak színvonalas összeállításához.” (Zs. L. ált.felügyelő, Pécs.)

„A kiadvány igen hasznos, s az információk rengetegében nagy segítséget jelent. Megkönnyíti az igazgatás, a felügyelet, a művelődési osztályok dolgozóinak tájékozódását.” (Cs.J. isk.csop.vez., Békéscsaba.)

/Könyv és Nevelés, 1971. 3. sz. 29-31. p. /

A SZOLNOKI KONZULTÁCIÓS KÖZPONT KILENC ÉVE

A Debreceni Tanítóképző Intézet szolnoki konzultációs központjának létesítése ügyében az első tájékoztató lépéseket már 1970 tavaszán-nyarán megtettem.

Alig féléves könyvtárigazgatói tapasztalatom ugyanis arról győzött meg, hogy a jobbára szakmai képesítés nélkül dolgozó könyvtárosi és népművelői káderállomány szakmai képzettségének jelentős emelése nélkül elképzelhetetlen a megye művelődésügyének mérhető fejlődése.

Miután mind a Művelődésügyi Minisztérium illetékes osztálya, mind a tanítóképző akkori vezetői megértést tanúsítottak, és a tagozat indításához szükséges feltételek megszületése esetén hozzájárulásukat ígérték. 1970. október 6-án felterjesztést tettem a Szolnok Megyei Tanács vb művelődésügyi osztályához. A felterjesztésben kifejtettem a tagozat szükségességének indokait. A már említett sürgető személyi feltételeken kívül utaltam a megyénkbe fölöttébb gyengén csordogáló képzett káderutánpótlásra és nem utolsósorban az ügy előkészítettségére.

Az előterjesztés kedvező fogadtatását segítette az 1970 nyarán életre hívott Olvasó Népert Mozgalom Szolnok Megyei Társadalmi Elnökségének erkölcsi súlya s a művelődésügyi osztály vezetőjének egyetértése.

Mindezek eredményeképpen - amikor a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1970. december 1-jei ülésén a megye könyvtárhálózatának helyzetét tárgyalta, 36/1970.(XII.1.) vb sz. határozatában a következőket rögzítette: „Növelni kell a népművelésben - ezen belül a könyvtári területeken - a szakképzett főfoglalkozásúak arányát. Tárgyalásokat kell folytatni az illetékes szervekkel annak érdekében, hogy a debreceni Tanítóképző Intézet népművelés-könyvtár szakának kihelyezett tagozata létesüljön Szolnokon.”

A jogszabályi előfeltétel birtokában azonnal meghirdettük a jelentkezési lehetőséget. A helyi tanácsok közel 30 népművelőt és könyvtárost küldtek az 1971 elején a TIT közreműködésével indított felvételi előkészítő tanfolyamra.

A felvételi vizsgán megjelent 45-50 jelöltből 28-an nyertek felvételt, s közülük 23-an tettek eredményes államvizsgát 1974-ben. Addig azonban még hosszú volt az út. Anyaintézetünk rendkívül gondosan készítette elő az első 1971/72-es tanévet. Valamennyi konzulens tanárunk - akik egyébként a Megyei Könyvtár, a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ vezető munkatársai, valamint a legjobb középiskolai tanárok közül kerültek ki -, részt vett a tanszéki eligazításokon.

Így felkészülve, a helyi viszonyok figyelembe vételével összeállított és anyaintézetünk által jóváhagyott tan- és óraterv alapján indult meg a havonta három teljes napon át tartó konzultációs tevékenység, amelynek a Megyei Könyvtár adott otthont. A népművelési gyakorlatok bázisintézménye pedig a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ lett.

Már 1972-ben Pest megye is elküldte első hallgatóit a szolnoki tagozatra, majd 1975-től Nógrád megye is bekapcsolódott az itt folyó képzésbe. Az egyre növekvő hallgatói létszám elhelyezési, szervezési gondjainkat növelte. Újabb és újabb helyeket kellett keresnünk a tanulócsoportok elhelyezésére.

Két gimnázium, egy kollégium segített bennünket a két alapintézményen kívül ilyen jellegű gondjaink megoldásában. Tanévnitőinkat a Városi Tanács nagytermében rendeztük, az államvizsgákat, kollokviumokat a Megyei Könyvtárban bonyolítottuk le.

Csak a legmélyebb elismerés hangján szólhatok mindazokról, akik az adminisztratív-technikai problémák megoldásában segítségünkre voltak. Nagyon jó érzés számomra, hogy még vállalatok segítőkészségét is tapasztaltuk - főleg vidéki hallgatóink elszállásolásában. A Megyei Könyvtár és a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ munkatársainak megértése, támogatása, különösen „egyszemélyes tanulmányi osztályunk” és a Megyei Könyvtár gazdasági igazgatóhelyettesének és közvetlen munkatársainak segítsége nélkül aligha tudtam volna megoldani 40-60 hallgató elméleti és gyakorlati foglalkozását, vizsgáik adminisztratív-gazdasági jellegű lebonyolítását.

Ebbe a körbe tartozónak érzem azt az önzetlen - mert anyagi haszon nélküli - munkát is, amelyet a Megyei Könyvtár kötészetének, sokszorosító részlegének dolgozói végeztek egyes jegyzetek sokszorosításával biztosítva a mi és más konzultációs központok, olykor anyaintézetünk oktatómunkájának zavartalanságát is.

Itt szólók helyi tanáraink lelkiismeretes oktató- és nyugton hozzátehetem, nevelőmunkájáról, anyaintézetünk pedagógusainak áldozatos, fáradtságot nem ismerő, szigorú, de igazságos, mindig a hallgatók nevelését is szolgáló vizsgálati tevékenységéről. Ha szabad egy szubjektív megjegyzést is tennem, alkonyuló életem máig hatóan melengető elemei maradtak azok a baráti-emberi kapcsolatok, amelyek a képzés kilenc éve alatt szövődtek. Anyaintézetünk vezetése sem mulasztotta el a közvetlen és mindig segítőkészséget sugárzó tájékoztatást, lett légyen az akár személyes, akár levélbeli eszmecsere.

Mindezek összhatásaként, s természetesen a 6 félév alatt lehallgatott 198 óra könyvtári, 56 óra közművelődési szakismereti, 264 alapozó és 96 óra kiegészítő foglalkozás eredményeként 1974-1980 között Szolnokon járt és végzett 284 hallgató (ennél ugyanis némileg magasabb az itt csak államvizsgázottak száma) mind szakismeret, mind általános tájékozottság, mind pedig problémaérzékenység, nyitottság, emberi tartás tekintetében jó alapozást kapott. Ezt - úgy vélem - nem elsősorban a tagozat 9 évi működése alatt lebonyolított 7 államvizsga átlageredménye igazolja.

Ennél sokkal többet mondanak számomra a hallgatói levelekből annyi év után is kötődést sugárzó szavak, a meleg hangulatú évfolyamtalálkozók s mindenekelőtt a tényeket tükröző számadatok.

Az évfordulóra készülődve levéllel fordultam volt hallgatóink közül azokhoz, akiknek a címe még rendelkezésemre állott. A kiküldött 228 levélre 148 válasz érkezett, 20-at pedig címváltozás miatt a posta küldött vissza. Volt hallgatóink csaknem háromnegyed része tehát jelét adta kötődésének.

A beérkezett válaszok azt tanúsítják, hogy volt hallgatóink 79 %-a választott pályáján maradt, s 30 %-uk vezető állást tölt be (műv.ház-igazgató, igazgatóhelyettes, vagy könyvtárvezető). 16 %-uk kapcsolódó munkahelyen dolgozik. A pályát mindössze 5 % hagyta el.

A számok is érzékeltetik, hogy hallgatóink az önképzésre is megfelelő indíttatást kaptak. A visszajelzést küldő 148 hallgató 32 %-a egyetemet, főiskolát vagy főiskolai kiegészítő államvizsgát tett.

A legtöbben elvégezték az OSZK valamelyik szaktanfolyamát, a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemet, ill. szakosítóját, vagy egyéb (pl. vezetőképző) tanfolyamot. A miniszteri vagy egyéb kitüntetésben részesülteket nem vettem számba. Csupán az első évfolyamról van olyan adatom, hogy 22 közül 15 valamilyen magasabb elismerés birtokosa

Az itt elmondottak során végig igyekeztem tárgyilagos maradni, csupán a tényekre szorítkozni. Azt hiszem azonban, ezek is elegendők annak megítélésére, hogy a népművelő-könyvtáros képzés jól betöltötte-e hivatását, s büszkék lehetnek-e mindazok, akik ezt a képzési formát életre hívták és gyakorlati megvalósításában valaha is közreműködtek. Éppen ezért, ha az említett tárgyilagosságot mégsem sikerült maradéktalanul megőriznem, szolgáljon mentségemül, hogy a tagozat élén töltött kilenc esztendő bennem is kitörölhetetlen szép emlékeket hagyott.

/Zétényi Imre: Népművelő-könyvtáros szakos képzés a Debreceni Tanítóképzőben. (Jubileumi emlékkönyv.) Debrecen, 1988. 32-34. p./

V. IRODALOM

VERSEGHY FERENC SZOLNOKI UTÓÉLETE

Az első nyomra, amely Verseghy szolnoki emlékezetére utal, a Tiszavidék c. lap 1881. évi első számában bukkantam. /1/ Itt történik említés arról, hogy Elek György 1862. febr. 16-án, nyilván a költő halálának közelgő 40. évfordulójára való tekintettel ajánlotta a Kaszinónak Verseghy emlékének megörökítését. Akkor el is fogadták az indítványt és a kaszinó részére arcképeinek megfestését is megrendelték. Ez a nemes kezdeményezés azonban feledésbe ment, s csak közel 20 évvel később került újra napirendre.

A szolnoki értelmiség legjobbjai azonban már ekkor magukhoz közel állónak érezték a város költő szülöttének sorsát, pályáját, tudós költői hagyatékát. Ezt bizonyítja Négyessy Lászlónak, a szolnoki főgimnázium tanárának, a későbbi egyetemi tanárnak a gimnázium évkönyvében megjelent értekezése Verseghy Ferencről, a versújítóról. /2/ Ettől kezdve a főgimnázium tanárai és tanulói lettek a költő emlékének legszorgalmasabb ápolói. Hogy a város vezetői is érezhették azonban a maguk felelősségét, következtethetünk abból az 1894. márc. 14-i közgyűlési határozatból is, amely a régi Vár utcának Verseghy nevét adta, s egyben a régi kisebb utcát, amely Verseghy nevét viselte, Bástya utcának nevezte el. /3/ Az iskola önképzőköre pedig, amely 8 évi szünetelés után Balogh Péter tanár felügyeletével 1895. okt. 4-én alakult újjá, felvette Verseghy Ferenc nevét. /4/

Feltételezhető, hogy a Verseghy-kultusz újabb hulláma összefüggésben lehet Verseghy elfeledett és elhanyagolt vízivárosi sírjának a Hunfalvi János fiú felsőkereskedelmi iskola által történt gondozásba vételével. A sírt Búzás István tanár 1892. tavaszán az általa vezetett önképzőkör diákjaival rendbehozatta, s az önképzőköri tagok gyűjtéséből befolyt 48 osztrák forintért síremléket is állított neki e felirattal: „Itt nyugszik nemes Verseghy Ferenc Szent Pál szerzetesbeli áldozópap, majd író, akit művei halhatatlanságra emeltek. 66 esztendőskorában 1822. december 15-én halt meg.”

Az iskola önképzőköre pedig felvevén Verseghy nevét, ettől kezdve hű ápolója lett a szolnoki szerző sírjának. /5/

1895-től tehát két középiskola önképzőköre viselte Verseghy Ferenc nevét.

A város közvéleményének hangot adó Jász-Nagykun-Szolnok megyei Lapok ekkor, Verseghy halálának 77. évfordulóján vetette fel először annak szükségességét, hogy a gimnázium önképzőköre e jeles napról ünnepi ülés keretében emlékezzék meg. /6/ Végeredményben ide nyúlik vissza az a kegyeletes szokás, hogy az iskola növendékei azóta is valamilyen formában megemlékeznek névadójukról.

Két évvel később Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottsága 1902. március 21-i ülésén - elfogadva Bíró Mátyás vm-i főpénztárnok indítványát - 200 koronát szavazott meg egy, a szülővárosban felállítandó Verseghy-szobor céljára és felhívta a megye településeit is az adakozásra.

Úgy tűnik, a szobor felállításának gondolatával az iskola tanári kara és növendékei már előbb foglalkozni kezdtek, s a Bíró-féle javaslat mintegy a szolnoki közvélemény akaratának kifejezése is lett. A tanulók ugyanis már néhány éve gyűjtögettek filléreiket „hogy régebbi irodalmunk egyik lánglelkese és nagytehetségű munkásának szülővárosában nagy érdeméhez és sohasem lankadó munkásságához méltó emléket” állítsanak. /7/ A szoboralap javára a megindult gyűjtés eredményeként 1904. júniusáig 1189 K. 90 f. gyűlt össze. A megye települései közül Alattyán, Kunmadaras, Fegyvernek, Törökszentmiklós, Jászdózsa, Tiszabő, Jászládány,

Kenderes, Jászkisér, Alsószentgyörgy, Jákóhalma, Abádszalók és Besenyszög járt elől jó példával. /8/

Vagy a kezdeti lelkesedés lohadt le, vagy a gazdasági viszonyok nehezedtek meg, tény azonban, hogy négy évvel később is 1711 korona volt az alap összege, pedig ebben benne volt a gimnázium növendékei által rendezett bál és júniális 174 és fél koronás jövedelme is. /9/ 1914. májusában már 2051 koronára nőtt ugyan a szoboralapra befizetett összeg, de az első világháború kitörése, a hadikölcsönös háborús évek, majd a forradalom és ellenforradalom időszaka, a bekövetkező súlyos infláció a szép eszme megvalósulását ismét a bizonytalan jövőbe tolta el. /10/

A Verseggy-kultusz újabb fellendülését az 1922-es esztendő, Verseggy halálának 100. évfordulója jelentette.

Az 1922/23-as tanévtől kezdődően a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter engedélyével a 643408/1912. sz. min. rendelet alapján már az egész iskola a Verseggy Ferenc főgimnázium nevét viseli. Az önképzőkör a nagy évforduló megünneplésére díszülést tartott. /11/ Az ezután kezdődő nehéz esztendők nyomasztó súlyát nyilván az ifjúság egésze, benne az önképzőkör tagsága is érezhette. Hiába írt ki az intézet vezetősége különböző pályázatokat a körüli élet serkentésére, azok bizony a megnyilvánuló részvétlenség miatt jobbára meddők maradtak. /12/

Ugyanakkor a város értelmiségének körében elindult egy olyan kezdeményezés, amely két évtizeden át rányomta bélyegét Szolnok szellemi és kulturális életére. 1926. június 9-én a vármegyeháza nagytermében összehívott közgyűlés elfogadta a Verseggy Irodalmi Kör alapszabályát és megválasztotta tisztikarát. /13/ Közel két évet kellett azonban várni arra, hogy a kormányhatósági jóváhagyás megérkezzen, s ezt követően a Verseggy Irodalmi Kör megtarthassa első választmányi ülését. /14/

A kör első, a város határán túlmutató, nagy jelentőségű tette Verseggy hamvainak hazaszállíttatása volt. Tóth Tamás, a kör elnöke, kérte a székesfővárost, hogy az 1931-ben kiürítésre kerülő vízivárosi temetőből adja ki a költő hamvait. A főváros azzal a feltétellel járult hozzá a kérés teljesítéséhez, ha Szolnok örökös dízsírhelyet ad, vállalja a sír gondozását, és föléje méltó síremléket emel. /15/

Miután a kör javaslatára Szolnok képviselőtestülete mindezt vállalta, az október 17-i választmányi ülés már a hazaszállítást és a fogadás programját is elfogadta. A MÁV pedig vállalta a díjmentes hazaszállítást. /16/

Így került sor 1931. november 7-én a vízivárosi sírban nyugvó költő hamvainak exhumálására. A kegyeletos eseményen ott voltak a főváros és szülőváros képviselői, a sírt addig gondozó Hunfalvi János fiú felsőkereskedelmi iskola tanári kara, Verseggy nevét viselő önképzőkör s természetesen a Verseggy Irodalmi Kör küldöttei dr. Tóth Tivadar alelnök és Kiss Gábor főtitkár vezetésével. Az emlékező és méltató szavak elhangzása után a hamvakat a Nyugati pályaudvarra kísérték, ahonnan a halott költő most már valóban utolsó útja valóságos diadalmenetként vezetett Szolnokra. A közbülső állomásokon ugyanis mindenütt népes küldöttség fogadta a hamvakat szállító vonatot, és koszorúkkal halmozták el a koporsót.

November 8-án azután - a kör választmánya döntésének megfelelően - a nemzeti zászlókkal fellobogózott szülőváros lakóinak sora között indult el a megye, a város vezetői és a kör tagjai által kísért gyászhintó a pályaudvarról a templomtérre. Itt több ezer főnyi közönség előtt történt meg a nagyszabású ünnepség, amelyen a helyi szerveken kívül a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludi Társaság, az egeri Gárdonyi, az esztergomi Balassa, a szegedi Dugonics Társaság képviselői is elhelyezték koszorúikat a katafalkon. Innen a város által felajánlott dízsírhelyhez indult a menet, ahol a hányatott sorsú költő hamvait most már a szülőváros

földje fogadta be. A sírt a tervezett végső emlékmű elkészültéig egyszerű, de magasba nyúló keményfa kereszt jelezte. A Verseggy Irodalmi Kör elnöke 1932. január 14-én emelkedett hangú átiratban köszönte meg a Hunfalvi János fiú felsőkereskedelmi iskolának a sír addigi gondozását, a méltó búcsúztatást és a szolnoki ünnepségen való tevékeny részvételt. /17/

Úgyszólván az elhantolást követő napokban a Szolnoki Újság vezércikkben újította fel a szoborállítási gondolatát, amely most is megértésre talált a városban. Elsőként Másik Andor MÁV titkár és író, a Verseggy Kör tagja ajánlott fel az új szoboralap javára 13 P 32 f-t. Másiknak egyébként jelentős szerepe volt a hamvak budai búcsúztatásakor s főleg az ingyenes hazaszállítás körül.

Ugyanakkor a szolnoki fiú felsőkereskedelmi iskola Kemény László vezette önképzőköre a síremlék javára adományozott 23 P 30 f-t. /18/

A hazahozatallal kapcsolatos általános felbuzdulásnak köszönhetően Tóth Tivadar előterjesztésében az 1931. október 17-i választmányi ülésen elfogadásra került egy irodalmi folyóirat indításának ügye is. Az eredeti javaslat szerint a zenével és képzőművészettel is foglalkozó folyóirat a kör kulturális erejét és hatókörét lett volna hivatva bővíteni. Dr. Elek István és dr. Balogh Béla felszólalásukban gazdasági, társadalmi és tudományos cikkek íratásával, közlésével mintegy alföldi szemlévé szerették volna alakítani a folyóiratot. A választmány azonban az eredeti, „steril” folyóirat tervét fogadta el, sőt néhány hét múlva a leendő folyóirat címe is megszületett „Szolnoki Hárfá” néven. /19/ Abban, hogy a folyóirat végül is csak terv maradt, nézetem szerint az anyagi okokon kívül annak is szerepe volt, hogy a választmány elvetette az Elek István-Balogh Béla-féle ésszerű javaslatot.

A Verseggy-hamvak hazahozatala - összefüggésben a tapolcai Bacsányi-emléktábla állításával - a Nyugatban is hangot kapott. Tamás Ernő sorából nagyon ide kívánczok két mondat: „Emléktábla és mauzóleum... mintha önkéntelenül azt a célt szolgálná, hogy a költők szelleme helyett a nevük éljen. Írásaik új, teljes ismertetése igazabb életet hozhatna számukra e tragikus halhatatlanságban.” /20/

Verseggy szobra ettől kezdve visszatérő téma a szolnoki lapok hasábjain. Végül 1934. szeptember 30-án került sor a Borberek Kovács Zoltán alkotta bronz mellszobor leleplezésére a Tisza Szálló mögötti parkrészen. Az ünnepség ismét országos jelleget öltött. Megjelent Császár Elemér, a Kisfaludi és Petőfi Társaság több tagja s természetesen a szolnoki előkelőség. Az ünnepséget a rádió is közvetítette s filmfelvétel is készült róla. /21/

Alig másfél hónappal később, 1934. november 11-én pedig megnyílt a kör tagjai által is szorgalmazott szolnoki könyvtár és múzeum, amelynek vezetője dr. Balogh Béla, a gimnázium tanára, a kör tagja lett. /22/

A következő évben dr. Pauka Tibor és Kemény László kör tagok szerkesztésében a gimnázium és a kereskedelmi végzős diákjainak közreműködésével napvilágot látott az első, Szolnokon sajtó alá rendezett Verseggy-mű, a Rikóti Mátyás. A Vajthó-féle Irodalmi Ritkaságok sorozatban megjelent könyv elé Császár Elemér írt előszót. /23./

Verseggy kultuszának ápolását az esetenkénti nagyrendezvényektől függetlenül a rendszeresen megtartott irodalmi estek, matiné, a más irodalmi társaságokkal közösen rendezett gyűlések, kölcsönös székfoglalók s mindenekelőtt a november 1-én, a sírnál, a középiskolás fiatalság részvételével lezajló kegyeletes ünnepségek jelentették. Az események közül kiemelkedik a Verseggy Ferenc reálgimnázium jubileumi ünnepsége, amely 1937-ben a vármegyeháza nagytermében zajlott le, az iskola államosításának 50. évfordulója alkalmából. Ekkor leplezték le a költő életnagyságú képét, Chiovini Ferenc alkotását. /24/

Időközben jelentős változások történtek a város életében. A panama-ügy kirobbanása elsodorta a Tóth Tamás polgármester irányította városi tisztikar jelentős részét.

A Verseggy Irodalmi Kör is - elnökét vesztvén - új tisztikart választott az 1938. május 1-jén tartott újjáalakuló közgyűlésen. A tisztikar cseréje, új tagok felvétele bizonyos demokratizálódási folyamat erősödését jelentette. Az elnöki tisztségre Kiss Gábort, alelnökké dr. Elek Istvánt, főtitkárrá Kemény Lászlót, titkárokká Vidor Győzöt és Kissné Tóth Lenkét választotta meg a közgyűlés. Kiss Gábor elnök székfoglalójában a Verseggy- emlékek ápolásában, a Verseggy-relikviák gyűjtésében, Verseggy Könyvtár létesítésében, egy szépirodalma lap indításában, évkönyv kiadásában és a kör tagok kapcsolatának elmélyítésében jelölte meg a kör főbb célkitűzéseit. /25/ Díszelnökké néhány hónappal később Császár Elemért választotta a kör. A döntést a Kiss Gábor, Kemény László és Kissné Tóth Lenke összetételű küldöttség a Magyar Tudományos Akadémia elnöki termében közölte Császár Elemérrel, aki a megtisztelő megbízást el is fogadta. /26/

A célok valóra váltása érdekében 1938-ban újult erővel indult meg a munka. A tagokból alakult Verseggy asztaltársaság elhatározta a tagok munkájából összeálló évkönyv kiadását, amelynek szerkesztését Kemény László főtitkárra bízta. A havi folyóirat Kiss Gábor szerkesztésében jelent volna meg. /27/ A kör felhívta a Könyvtár és Múzeum Egyesületet, hogy vállalja egy létesítendő Verseggy-könyvtár elhelyezését. E könyvtár Verseggy műveit, a róla szóló írásokat, a kör tagjainak alkotásait és a Szolnokkal foglalkozó irodalmi, zenei és egyéb műveket lett volna hívatott tárolni és az érdeklődők rendelkezésére bocsátani.

Dr. Szabó Ferenc, az új polgármester és dr. Balogh Béla c. egyetemi tanár örömmel vállalta a feladatot annál is inkább, mert a múzeumban addig is őrizték a Verseggy-relikviákat, és itt kapott helyet Remete Márton festőművész Verseggy arcképe is. A kör felhívással is fordult Szolnok lakosságához a gyűjtemény gyarapítása érdekében. /28/

A 30-as évek végén felgyorsult politikai események sodrásában a Verseggy Irodalmi Kör jelentette az állandóságot. Kétségkívül Szolnok minden kulturális eseményében az oroszlánrész a körnek, a kör tagságának jutott. A szokásos irodalmi estek, a vidéki városok irodalmi társaságainak kölcsönös vendéglátása folytatódott. A kör vállalkozott a tagjai által írt művek kiadására is, és természetesen bekapcsolódott a hazafias ünnepek megrendezésébe is, Így került sor pl. 1938. augusztus 24-én a Kölcsey-emlékünnepra, 1939-ben Petőfi-matinéra a Városi Színházban, 1940-ben finn-magyar matinéra, 1942-ben rádióközvetítésre, 1943-ban a kör fővárosi szereplésére, Kemény László Verseggyről és szolnoki kapcsolatairól írt tanulmányának megjelenésére a kecskeméti Hajnalodik c. folyóiratban.

A kör utolsó ténykedése 1944. március 15-i ünnepély megrendezése volt. A németek bevonulása, a zsidó polgárság gettóba hurcolása, az ismétlődő és egyre súlyosabb légitámadások, a frontvárossá válás, majd következményeként a tömeges kitelepülés gyakorlatilag véget vetett a város kulturális életének, így a kör további működésének is.

A felszabadulás utáni első híradás 1945-ből való. Az egyesületek országos revíziója után a Nemzeti Bizottság véleményezése alapján a Verseggy Irodalmi Kör működését engedélyezték. A „kulturális újjáépülés” munkájában az új rend is számított a kör tagjainak munkájára. /29/ Mégis eltelt még két év, amíg 1947. március 27-én sor került a tisztújító közgyűlésre. Ezt megelőzően Földi István főispán értekezletet tartott a szolnoki szellemi élet képviselőinek, s felhívta őket a Verseggy Kör életre hívására. A március 20-i választmányi ülésen Vidor Győző számolt be az újjáalakulás lehetőségéről. 10 tag tagságát megszüntették ill. felfüggesztették, felvettek ill. megerősítettek viszont 43 tagot, köztük Zsemlye Ferencet, Chiovini Ferencet, Baranyó Sándort, Kisfaludi Sándort, Benedek Jenőt, Kiss Gábort, Kemény Lászlót, Kissné

Tóth Lenkét. /30/ Vidor Győző, a szolnoki közművelődés akkori vezető egyénisége az irodalmi előadások megkezdésében, a hasonló irodalmi társaságokkal való kapcsolatok felvételében s az élő irodalom kiválóságainak szerepeltetésében jelölte meg az újjáalakuló kör feladatát. Megtörtént a tisztújítás is. A kör új elnöke Zsemlye Ferenc polgármester lett, ügyvezető elnöke pedig Bartos Imre, a gimnázium új igazgatója. A főtítkári teendőket Kissné Tóth Lenke, a jegyzőt Kisfaludi Sándor látta el. /31/

Az újjáalakult kör első nagy erőpróbája a május 17-18-i szolnoki kultúrnapok megszervezése volt, amelyen Bóka László kultuszállamtitkár is részt vett. /32/ November 1-jén még megrendezték a hagyományos emlékünnepelet Verseghy sírjánál. Az 1944. augusztus 20-i bombázás alkalmával megrongált sír helyreállítását, gondozását a nevét viselő gimnázium és a Verseghy Irodalmi Kör hatáskörébe utalta a közvélemény. Egyébként ez az utolsó híradás a Verseghy Irodalmi Kör tevékenységéről. /33/

A személyi kultusz évei nem kedveztek a Verseghy-kultusz ápolásának. A kör - mint minden egyesület - elhalt, a gimnázium nevet váltott, nagy hagyományú önképzőköréből irodalmi szakkör lett. A város kulturális életében egyébként is jelentős átrendeződés ment végbe. Ekkor a kör keretei között dolgozott értelmiség egy része kívül rekedt a város kulturális életének keretein, más része nem tudván váltani - elhallgatott, vagy másutt kereste boldogulását. A volt kör tagok közül jó néhány azonban a negyvenes évek végén, az ötvenes évek első felében is - ha más keretek között is - zászlóvivői lettek a város művelődésügyének. Különösen 1953. szeptemberétől, a TTIT hivatalos megalakulásától kezdődően annak irodalmi szakosztályában találták meg önmegvalósításuk útját, közérdekű működésük pályaterét. A könyvtár megyei könyvtárrá válása után, 1953-ban vette fel Verseghy Ferenc nevét.

A Verseghy-kultusz ápolásában újabb fordulatot a költő születésének közelgő 200. évfordulója hozott. A gimnázium - most már újra Verseghy névvel homlokzatán - felelevenítette a Verseghy-önképzőkört, és egy lelkes fiatal tanár, Valkó Mihály irányításával máris kiállítással készült a 200. évfordulóra. Megindult Tintásüveg címmel az önképzőkör folyóirata, amelyben állandó rovatot kapott Verseghy költészete. /34/

A Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat égisze alatt 1954. óta megjelenő Jászkunság 1957. évi 1-2. számának anyagából született meg a társulat és a Verseghy Könyvtár közös kiadásában, Kisfaludi Sándor szerkesztésében a Verseghy Ferenc 1757-1822. c. kiadvány, amely jeles kutatók tollából 5 tanulmányt és egy bibliográfiai vázlatot tartalmazott, s máig forrásanyagként szolgál a kutatók számára.

Ugyancsak a 200. évfordulóra a Szolnok megyei Tanács VB Népművelési csoportja kiadásában Kaposvári Gyula és Kisfaludi Sándor összeállításában diafilm ill. fényképalbum jelent meg. Az ismeretterjesztő célzatú film ill. összeállítás végigkíséri a költő útját a szolnoki földbe való végső hazatérésig.

A 200. évfordulóra a gimnázium falára a Városi Tanács a következő szövegű emléktáblát helyeztette el:

*Az egykor itt állott sóházak egyikében született
1757. április 3-án
Verseghy Ferenc*

1962. december 20-án, a névadó halálának 140. évfordulóján Hack Márton igazgató Verseghyre emlékező szavaival leplezték le az intézet falára helyezett emléktáblát. /35/

1966. tavaszán, április 3-5. között rendezte meg Szolnok Város Tanácsa és a Verseghy Ferenc Gimnázium első ízben a Verseghy Diáknapokat. E diáknapok akkor a megye 26 középiskolájának művelődési tevékenységéről adtak képet, megmozgatva mintegy másfél ezer középiskolás fiatal. Joggal mondhatta a Városi Tanács akkori elnökhelyettese a díjkiosztó ünnepségen mondott beszédében: „A Verseghy Diáknapok... nagyszerű demonstrációját adta haladó hagyományaink megbecsülésének, a magyar szellem megújulásában, európai szintre emelésében döntő szerepet játszó Verseghy Ferenc iránti kegyeletnek és az őt szülővárosában joggal megillető tiszteletnek.” /36/

Az első ízben megrendezett Verseghy Diáknapok nagyszerű eredménye volt az is, hogy a költő születése évfordulóján, negyedszázaddal hamvai hazaérkezése után, végre méltó síremléket avathatott a város közönsége, a gimnázium diáksága. Az új síremlék nyitott könyvének lapjaira Verseghy költői halhatatlanságát kifejező sorait vésték aranyba: „A sír elfojtván zöld rügyét, hamvában kezdi életét.” Az avató beszédet tartó Valkó Mihály ihletett szavai idézésre érdemesek: „Híre, dicsősége nemcsak növekszik, de egyre patinásabb is lesz. Hiszen idővel a zengő szavú poéta-szónok igéi, melyeket hallgatni életében zörgős szekerekkel vonult fel a nép Budára, új és új életre kelnek a Verseghysták lelkében. A magyar hárfás dallamai itt csengenek belül, s emberségre, szerénységre, józanságra intő szavai meggyőződésünkbe olvadva szívódnak fel. Az általa sokat hangoztatott elmeszabadság meglelésével még erőteljesebben visszhangoznak bennük az új társadalom építésének lendületes korszakában az iparra, a kereskedelemre való buzdításai, a felvilágosult polgár követelése, s követeléseire immár a temető körül égbemeredő gyárkémények úgy száz év távolából ráfelelnek.” /37/

A Verseghy Diáknapok kiállta az idők próbáját. Azóta is kedves színfoltja a város kulturális életének s ugyanakkor rangos seregszemléje a megye középiskolás fiatalságának.

Hét évvel az első Verseghy Diáknapok után, 1972-ben a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár tette meg a következő lépést az irányban, hogy újabb méltó emlékjelet adjon névadójáról. Hasonmás kiadásban megjelentette a költő-tudós „Rövid értekezés a musikáról” c. írását /38/, majd megszervezte az MTA Irodalomtudományi Intézetével az első emlékülést Verseghy halálának 150. évfordulóján. A kétnapos ülészakon elhangzott előadások szövege In memoriam Verseghy Ferenc címmel a könyvtár kiadásában meg is jelent. /39/ Az ülészak keretében a könyvtár nagyszabású Verseghy-Petőfi emlékkiállítást is rendezett. A kiállítást megnyitó dr. Majoros Károly, az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának mai első titkára elsősorban a felvilágosult filozófus arcélét rajzolta meg Verseghyről emlékező szavaiban.

Verseghy a francia felvilágosítókat és a mechanikus materialistákat olvasva észrevette mint tépi szét évezredes bilincseit a filozófia, és hogyan válik a teológia szolgáló lányából az ész filozófiájává. Látta, hogy a francia forradalom megváltoztatta az öröknek vélt rendet. És ő, a pap, lelkes kertésze lett ennek az új palántának, a felvilágosodás filozófiájának.” /40/

Ebben az évben indult útjára az a nagy vállalkozás is, amely a nagy Verseghy-mű az Analiticae institutionum linguae Hungaricae magyarra való átültetését célozta.

A Barta Lászlóné, Borók Imre, Győri Gyula, Imre István, Lukácsi Hubáné és a fölötté korán örökre távozott Száz Kázmér középiskolai tanárok alkotta fordítói közösség Szőrényi László lektori közreműködésével és e sorok szerzőjének irányításával 1980-ban be is fejezte a teljes mű fordítását. /41/

1980. december 1-én a boldogult emlékü Julow Viktor közreműködésével a DAB irodalmi munkabizottságával közös szervezésben egy rövidebb emlékülés keretében emlékezett meg névadójáról a könyvtár. /42/

Most, 10 évvel az első emlékülés után újra találkoztak az első szervező intézmények képviselői, hogy újabb adalékokkal, újabb kutatási eredményekkel egészítsék ki Verseghyről szóló ismereteinket.

Miként annak idején, úgy most is, kiadja majd a könyvtár az emlékülés anyagát, s eljuttatja az emlékülés résztvevőihöz s mindazokhoz, akik városunk nagy szülöttének életműve iránt behatóbban érdeklődnek.

Ugyancsak a hagyományok szellemében tette le a könyvtár az emlékülés asztalára Verseghy kiadatlan írásainak első kötetét a szintén szolnoki születésű fiatal irodalomtörténész, Deme Zoltán jegyzeteivel. Szeretném remélni, hogy ez az újabb kezdeményezés is eljut a befejezésig, s ezzel, valamint a Káldi-féle bibliafordításról szóló disszertáció tervezett magyarra fordításával meg egy Verseghy-bibliográfia közreadásával teljessé válik Verseghy Ferenc egész munkásságának feltárása. /43/

Addig is munkálkodunk egy Verseghy-emlékszoba megteremtésének előkészítésén, amely félévszázad múltán megvalósítaná a Verseghy Irodalmi Kör érdemes tagjainak elképzelését, s otthont adna Verseghy egykori könyvtárának az általa írt s a róla szóló műveknek.

Bízom abban, hogy Szolnok város e rövid előadásban is vázolt nemes hagyományait folytatva és továbbfejlesztve erre is megtalálja majd a lehetőséget.

/In memoriam Verseghy Ferenc 2. Szolnok, 1983. 69-81. p./

SORSVÁLLALÁS ÉS SORSKÖZÖSSÉG

Vonzások és taszítások Batsányi és Verseghy pályaképében

Bő 62 esztendő telt el azóta, hogy a két nehéz sorsú költőt együtt, egy dolgozatban elsőként méltatta Tamás Ernő a Nyugat című folyóirat In memoriam rovatában. Az írásra az ösztönözte a szerzőt, hogy ugyanabban az évben - 1931-ben - kapott emléktáblát Batsányi tapolcai szülőháza s örök nyughelyet Szolnokon Verseghy Ferenc. A két életút találkozási pontjait felvillantó s a halál utáni lét sorsközösségére utaló tárgyyszerű cikk a következő keserű sorokkal zárul: „Emléktábla és mauzóleum... mintha önkéntelenül azt a célt szolgálná, hogy a költők szelleme helyett a nevük éljen. Írásaik új, teljes kiadásának terjesztése, műveik ismertetése igazabb életet hozhatna számukra e tragikus halhatatlanságban.”

Azóta persze sok minden történt a két költő holtuk utáni tovább élésének érdekében. Eltekintve tudományos munkák egész sorától, válogatott műveiknek kiadásaitól, Batsányi János összes műveinek kritikai kiadása 1953-61 között a könyvtárak polcaira került. Verseghy kiadatlan írásai pedig, ha nem is kritikai kiadásban, a latin nyelv burkába zárt munkái pedig magyar fordításban századunk 70-es, 80-as éveiben egymást követően jelentek meg. Ébresztésükről, életművük különböző szempontú elemzéséről - a szülővárosok és intézményeik jóvoltából - tudományos konferenciák, emlékülések keretében rendszeresen történik gondoskodás. Ezt az ébresztést szeretné szolgálni - bármilyen szerény formában - ez a dolgozat is.

Batsányi és Verseghy személyes ismeretsége a XVIII. század 80-as éveinek közepére tehető. Az akkor éppen tábori lelkészként szolgáló volt pálos szerzetes ekkortájt ismerkedik a francia felvilágosodás eszméivel, főleg német fordítások révén. Feltehető, hogy éppen a nála fiatalabb, de az élet dolgaiban jártasabb Batsányi látta el újdonsült barátját könyvekkel, mert vonzotta annak tudásvágya, irodalomszeretete, s nem utolsó sorban felismert tehetsége. Ő ajánlotta Trattner kiadónak, hogy a Dusch-féle erkölcsi levelek második részének fordítására Verseghyt kérje fel. A nagy kedvvel végzett és 1786-ban befejezett munka azonban - bár a cenzori engedélyt is megkapta - mégsem jelent meg, mert Bárótyz Sándor, aki az első részt fordította - igen nagy sikerrel -, arról tájékoztatta Batsányit, hogy ő is végzett az Erkölcsi Levelek második részének fordításával.

Verseghy munkakedvét nem vette el ez az önhibáján kívül bekövetkezett sikertelenség. Ismét Batsányi hívta fel a figyelmét a kor egyik legnépszerűbb, francia történeti művére, Millot abbé Elements de l'histoire generale c. 1772 ill. 1773-ban megjelent munkájára, amelyet még Bessenyei is szívesen látott volna magyar fordításban. Verseghy, aki már ekkor Fleury egyik munkáját magyarította, katonai lelkészsége idején gondolt a volterianus mű lefordítására, s most barátja 1789. október 8-i levelében foglalt felhívására és Weingand pesti könyvkereskedő biztatására lelkesen fogott hozzá a fordításhoz. 1790 elejére el is készült az első kötettel s a hozzáfűzött értekezésekkel. A tételes vallás tanításaival alig összeegyeztethető mű engedélyezéséért Verseghy a budainál engedékenyebb bécsi cenzorhoz fordult - sikerrel -, s így az Weingandnál szeptemberben meg is jelent „A világnak közönséges története. A régi nemzetek” címmel a fordító nevének feltüntetése nélkül, de a műhöz csatolt értelmezések után és az ajánlás alatt ott van Verseghy neve. A kortárs értelmiségi olvasók lelkes fogadtatásának hatására már a következő évben megjelent a II. kötet, sőt kiadásra kész volt a harmadik is. Megjelenését azonban a katolikus klérus megakadályozta. Papi ellenfelei, főleg Szaitz és Alexovits, valamint Rietaller cenzor éles és elfogult támadásainak eredményeként pedig költőnkre egyháza részéről három havi nagyszombati száműzetés várt. A Bécsben megjelenő Hadi és Más nevezetes Történetek többször is hírt adott Verseghy munkájáról, míg aztán 1792 decemberében közölte, hogy a fordító „bizonyos okokból” felhagyott munkájával.

Megismerve Pétzeli József fordításában Voltaire Henriade című eposzát, lelkesültségében költeményt írt a szerző és a fordító dicsőítésére. A Magyar Henriásról című verse meg is jelent a Batsányi szerkesztette Magyar Musa 1787. július 4-i számában V. F. jelzéssel. A vers megjelenése, Batsányi ösztönző barátsága érte meg benne az íróvá válás, egyáltalán a haza, a magyar nyelv és irodalom tollal való szolgálatának vágyát. Két elégiája: Az „Edgy Keserves Anyának edgyetlen edgy fiának véletlen halálán esett szomorúságról” és az „Edgy Szamosparti fetske keserves nyögése”, valamint egy, a saját akkori életkörülményeit derűs formában bemutató életképe, a „Tele pap Sák” című meg is jelent a Magyar Músa 1787. évi 423., 647., ill. 628. lapján.

Bár Batsányi hamarosan Kassára költözött, ott sem feledkezett meg a nála 6 évvel idősebb barátjáról. Előbb korrekora, majd munkatársa lett 1789-ben a Kazinczy, Batsányi és Baróti Szabó szerkesztette Kassai Magyar Museumnak. Szintén Batsányi ajánlása - Kazinczy közvetítésével - szerezte meg számára Ráday Gedeon pártfogását és barátságát. A Magyar Museum első négy füzete ugyanis Pesten jelent meg Trattnernél Ráday Gedeon gondozásában. A korrektori teendőket hamarosan Verseggy kapta s végezte, amíg a lapot Pesten nyomták.

Majd - már mint belső munkatársat - az idős Baróti Szabó Dávid is barátságába fogadta. S barátságának, megbecsülésének „Verseggy társunkhoz” című versében tanúságát is adta. Költőnk később is, évtizedek múltán is szívesen emlékezett az együtt töltött termékeny évekre.

Verseggy tehát az első hazai önálló magyar nyelvű irodalmi folyóiratban találta meg közhasznú működésének színterét. Teljes mértékben egyetértett Batsányinak az Előszóban kifejtett gondolatával, miszerint a folyóirat fő célja az anyanyelv művelése, a tudományok terjesztése és költemények közlése. Rokonszenves volt számára az a Batsányi-féle felfogás is, hogy az újságíró munkájának lényege az igazság tiszteletben tartása. Inkább a hallgatást kell választani, mint az igazság szándékos sértését.

Batsányinak is része volt abban, hogy „A teremtésről” című nagy tanító költeményének, a nemesi-nemzeti mozgalmat dicsőítő „A magyar hazának anyai szózattya az ország napjára készülő magyarokhoz” és a magyar nyelv hivatalossá tételéért küzdők elismerését tartalmazó „Emlékeztető oszlop” című versének megírása mellett figyelme az esztétikai tanulmányok felé fordult. A Magyar Museum II. kötetében sorra jelentek meg „A szép mesterségekről”, a „A musikáról”, „A szép mesterségeknek rövid történetei”-ről írt tanulmányai. „Rövid értekezés a musikáról VI. énekkel” című munkája pedig a bécsi kiadású Hadi és Más nevezetes történetek mellékleteként jelent meg.

A Kassai Magyar Museumnál végzett közös munka megmaradt Batsányi emlékezetében is. Ezt tanúsítják „Levél Szentjóni Szabó Lászlóhoz (Hazafiúi aggódás)” című versének következő sorai. „... Hová lett Versegi s mint van? Versegi, kit szeretünk, és kit kedvelve becsülnek Mindazok, a kik az érdemeket mérséklenni tudják. Él-e? s miben foglalja magát? Nem törnek-e mégis Ellene szép tálentominak méltatlan irigyí? Nyert-e, vagy elvesztette perét? Hah! nyert-e vagy ismét A jók ellenségeinek szolgált az igazság”...

Batsányi minden bizonnyal Verseggy Millot-fordítása nyomán született egyházi büntető eljárásra utalt, talán nem is sejtve akkor még (1792-ben), hogy ugyanaz a Riethaller Mátyás cenzor jelentése okozza majd a Kassai Magyar Museum megszűnését, aki Verseggynek a fordításhoz fűzött tíz megjegyzéséről mutatta ki szerzőjük rosszhiszeműségét és vallásellenességét.

Nem érdektelen megjegyeznünk, hogy az 1835-ben megjelent „Batsányi János poétai munkái 2. megbővített kiadás”-ban Batsányi a Verseghyre vonatkozó sorokból csak egy teljes és csonka hexameter-sort hagyott meg. Batsányi eljárása érthető, hiszen a XIX. század harmincas éveiben már minden értő olvasó arra a nyelvészeti harcra asszociálhatott volna, amelyet Verseghy fogsága után ellenfeleivel vívott.

A Kassai Magyar Museum, s annak szerkesztője Batsányi, hamar összeütközésbe került a cenzúrával. Sáros vármegye rendei már 1792. december 1-jén feljelentették a királynál a II. kötet 1. negyedévi füzetének egyidejű küldésével. Riethaller Mátyás könyvvizsgáló a Helytartótanácsához intézett jelentésében, 1793. II. 13-án a folyóiratban megjelent írások közül főleg Verseghynek a Teremtésről írt tankölteményét támadta, bő idézetanyaggal támasztva alá kifogásait. Az idézetekből egyértelműen kiderül ugyanis Verseghy deista felfogása.

Bőven kijutott persze Batsányinak is a cenzori elmarasztalásból, Verseghy poémája után ugyanis „A franciaországi változásokra” következik a folyóiratban. A cenzor „klasszikus lázadásra csábítás”-nak nevezte a verset. Tetézte a vádat a lelkek Udvar elleni lázításával. A cenzor idéz több szakaszt is Batsányinak „Tekintetes Nemes Abaúj Vármegye Örömnünpére” című és Br. Orczy László főispáni beiktatására írt verséből.

„Elszakasztotta Bécs egybeforrt szívünket,
Hogy tetszése szerint hanyhasson bennünket,
Mert látta, hogy lévén elszánt egyességgel,
Inkább koporsóba szállunk dicsőséggel,
Mintsem hogy adózó pórságnak módjára
Életünkért fizessünk világ csudájára.”

Eme „veszedelmes szemégyűjtemény”, ti. a Magyar Museum sorsát illetően a könyvvizsgáló javasolja a folyóirat minden példányának elkobzását, valamint a helyi cenzorok engedélyezési jogkörének csupán jelentéktelen nyomtatványokra való szűkítését.

Riethaller jelentésének és Br. Sahlhausen Móríc kassai revizor Batsányi bizalmával való visszaélésének következményeként 1794. február 18-án Batsányit a Helytartótanács a kassai magisztrátus felügyelete alá helyezte, gyakorlatilag hivatalát vesztette, s a kassai Magyar Museum 5 évi fennállás után (1788-1793) megszűnt létezni.

E két kötetbe foglalt 8 füzet tartalma Batsányi későbbi, a Martinovics-perben történt meghurcoltatásának s elítéltetésének is egyik fő okozója lett. Mégis büszkén gondolt vissza még 1808-ban is a magyar nyelv és irodalom érdekében kifejtett küzdelmeinek erre a színterére: „Fennmarad, reményilem fennmarad még egynéhány nyomtatvány a Magyar Museumból... s ... bizonyoságot tehet ... legalább arról: hogy gyenge tehetségemhez képest híven igyekeztem, hogy Hazámnak, Nemzetemnek igaz szívvel és lélekkel szolgáltam, s hogy ha azon nehéz és veszedelmes időben több jót, nagyobb hasznot nem tehettem, valóban nem én rajtam állott...”

A viszonylagosan felvilágosodottan regnáló II. Lipót halálát követő esztendőkből I. Ferenc otromba abszolutizmusa, a társadalmi haladás legkisebb jelétől is visszariadó, minden szabad gondolatot - különösen ha azok valamilyen összefüggésben voltak a franciaországi változásokkal - kegyetlenül elfojtó uralkodása mélységes csalódást keltett a magyar hazafiakban. E csalódottság, amely a változás utáni olthatatlan szomjúsággal párosult, hozta össze legjobbainkat, köztük Verseghyt és Batsányit a Martinovics által irányított két társaságban, a reformátorok társaságában, ill. a szabadság és egyenlőség társaságában.

A hivatalától megfosztott Batsányi az összeesküvés felfedezésekor, tehát 1794 nyarán, gr. Forgács Miklós nyitrai főispán titkára volt. A Bécsből hazatérő grófné hozta hírül, hogy Batsányi után érdeklődik a bécsi rendőrség. Mivel büntetlennek érezte magát - patrónusa tanácsára - önként jelentkezett Budán Sándor Lipót nádornál. A főherceg mentelmi ígérete ellenére néhány óra múlva letartóztatták, és Bécsbe majd december elején Budára hozták.

Verseghyt december 11-re virradó éjjel ragadták ki édesanyja budai házából, s a többi résztvevővel együtt a katonai őrséggel megerősített egykori budai ferences kolostorba zárták. Az ítéletek kihirdetése után tíz nappal a kegyelmet kapottakat átszállították a kolostor melletti ún. gárdaházba, ahol azelőtt a halálra ítélt foglyokat őrizték. Batsányi az 5., Verseghy a 11. sz. cellába került. Az ún. felségsértési és hazaárulási per egész menete ismert. Kazinczy Fogságom naplója, Szirmay Antal A magyar jakobinusok története, Mályusz Elemér, Fraknói Vilmos ill. Benda Kálmán történeti művei eredeti dokumentumok alapján szinte a legapróbb részletekig feltárják e koncepció s pör előre megtervezett lefolytatását az elfogatástól a kegyetlen kivégzéseig, illetőleg az életben maradottak fogva tartásának végezetéig. Ezért itt és most csak a tárgyunkat érintő momentumokra térek ki. Az ítélethirdetést követően némileg enyhült a foglyok sorsa. Könyveket, papírt, tintát kaptak. Batsányi Mozart Varázsfuvolájának Schikaneder-féle szöveggönyvéből a II. felvonás kettősét fordította. A fordítást Kazinczy Budai papirosaiban Verseghy Schikaneder fordításai között lelték meg. A Batsányi fordította duett után ugyanez az ária található Verseghy fordításában is.

Bár ez a kis költői játék jelentéktelen epizódnak tűnik a két költő kapcsolatában, mégsem érdektelen idézni - mindkettőjük fordítását, mert már ebből is kitetszik a fordításról alkotott véleményük, s fordítási gyakorlatuk különbözősége.

Schikaneder eredeti szövege így hangzik:

Bewahrt euch vor Wibertücken
Dies ist des Bundes erste Pflicht!
Manch weiser Mann liess sich berücken.

Er fehlte, und versah sich s nicht.
Verlassen sah er sich am Ende
Vergolten seine Treu mit Hohn!
Vergebens rang er seine Hande,
Tod und Verzweiflung war sein Lohn.

Batsányi fordítása:

A szóló s egy pap.

Ne hajts az asszonyok szavára,
Legfőbb törvényt itt ez tegyen!
Intvén sok bölcs s nagy ember kára,
Bölcsőbb, hogy más s nagyobb legyen:
Elhagyva esdeklött az égre;
De bármint sírt, bármit teve
Hűsége várt jutalma végre
Kinos halál s szégyen leve!

Verseghy átültetése:

A szónok és egy Pap.

Kerüld az asszonycsalfaságot,
ez egy törvénye frigyünknek,
Sok bölcs cselébe tévelyedvén,
Keservet szerze szívünknek
Elhagyva látta, gúnylással
jutalmaztatni lángjait,
Hiába kúcsolgatta karját,
Halál tetézte kínnyait.

Az együtt töltött nehéz napok kedves emlékei ezek a nyilván időtöltő vetélkedésből született fordítások. Batsányi sikerült fordítása azonban éneklésre alkalmatlan, míg Verseghyé dallamos, bizonyítva ezzel is Verseghy kitűnő zenei érzékét.

Kazinczy Fogságom Naplójában rögzítette a foglyok Budáról külhoni börtönökbe való elszállításának időpontját. Eszerint Batsányit és Landerert augusztus 9-én, Verseghyt augusztus 10-én indították zárt kocsikban Kufstein felé. Közel egy éven át ez a várbörtön lett mindkettőjük kényszerű lakhelye.

A gyakorlatilag ártatlanul átszenvedett hosszú vizsgálati fogság, a kíméletlen, sokszor megalázó kihallgatások, majd a kufsteini magánzárákában töltött hónapok, a szeretett jóbarát, Szentjóni Szabó László halála mélyen megrendítette mindkettőjük lelkét. Batsányi négy versben (Gyötrődés, Egy szerencsétlen ifjú sírjánál, Lina panasza, Vigasztalás) és néhány töredékben öntötte versbe érzelmeit. Toldi Ferenc ezeket - bár később maga Batsányi tudatosan szétválasztotta egymástól e költeményeket - Kufsteini elégiáknak nevezte el.

A verstöredékek egyike Verseghy Ferenchez szól. A vers minden sora hű tükre kettőjük baráti kapcsolatának, szabadjon ezért egészében idéznem.

Verseghy Ferenchez

Te, kit legrégebb híveim
Között leghívebbnek lelek,
S mint boldogabb esztendeim
Társát, szeretve tiszttelek;

Ki hogy hűségem karjain
Karunkba béavatkozá, l,
S velem hazánk oltárain
Főbusnak egygyütt áldozál,

Ha hív öledbe rakhatám
Szándékim édes titkait,
Enyhülve s bátran járhatám
Pályám veszélyes útjait.

De hogy hazád és barátidért
Öcsénkkel meg feltámadál,
Éltemnek már enyészni tért
Kedvéhez új reményt adál,

Sőt megtartván vad mostohánk,
A Sors, az volt tán egy oka,
Hogy el ne veszne még hazánk
Több kínra szánt két bajnoka.

Üldöztetik szüntelenül:
Mert Tullius pallosra jut,
S Neró királyi székben ül.

(1795)

A keresztrímes, formájában szinte dalszerű vers a hív barát iránti szeretet, az azonos politikai meggyőződésű pályatárs, a felvilágosult nézeteiért Szentjóni Szabóval együtt a halál árnyékába került Verseggy iránti megbecsülés és a zsarnokság elleni gyűlölet nagyszerű megnyilatkozása s egyben mélyről fakadó tiltakozás az embernyomorító elnyomással szemben.

Tarnai Andor és Keresztury Dezső a Batsányi János Összes művei című s az Akadémiai Kiadónál megjelent kritikai kiadásban utalnak arra, hogy a teljes kufsteini versciklus kézírata minden bizonnyal Batsányi párizsi letartóztatásakor vesztetett el egyéb irományaival együtt. Valószínűsíthető, hogy a versciklusban Szentjóni Szabó mellett Verseggy is jelentős szerepet kapott. Feltételezése szerint Batsányi egyetlen életben maradt barátjának ajánlhatta e költeményeket. Batsányi költői tervéről Verseggynek is tudomása lehetett, így a Batsányihoz Szentjóni Szabó halálára írott versében a baráti érzés kifejezésén kívül érezzük az irodalmi pályatárssal való együttérzést is.

Gálos Rezső hívja föl a figyelmet arra, hogy Verseggy Kármán Urániájának III. kötetét fogságának minden helyszínére magával vitte. Ebben egy saját hangjegyekkel ellátott verse is megjelent (A Rósához). E kötet lapszéleire, sorközeibe írta fogságában költött, illetve néhány régebben írt versét (13 vers, 6 töredék és 1 vers prózavázlata). Ezek között található a Szentjóni Szabó halálára írt versnek két változata is. Eredetileg „Basányihoz Szentjóni Szabó László halálára” volt a címe - mely történt 5. okt. reggel 1795 - A vers 25-26. sora eredetileg így hangzott:

„Kapcsold Batsányim! hú zokogásodat
csendes könyvemnek férjfi folyásához...”

Batsányi nevét a címből és a szövegből később - megneheztelese után - törölte, s a fenti sorokat emígyen módosította:

„Ti, kik rekeszben túrtok az Inn felett,
induljatok meg társotok alkonyán”

Verseggynek ezt a versét Batsányi a Magyar Museum nála lévő lapjára is ráróta.

E versemásolat ismét a két költő fogság alatti meleg barátságára utal. Ez is azt erősíti, hogy már idézett a „Te, kit legrégebb híveim” kezdetű vers valóban Verseggy Ferenchez, nem pedig Baróti Szabóhoz íródott, mint ahogyan ezt Szinnyei feltételezi.

Emberileg megkapó és egyértelműbb a Batsányi szabadulását követően született, s „Bacsányihoz” címet viselő költemény. Mivel e vers csak a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár kiadásában, kis példányszámban megjelent könyvecskében került a nyilvánosság elé, teljes terjedelmében idézem. A vers Verseghy „Költeményes Ügyekezetek külömbféle tárgyakból görög mértékű lantosokban” című ciklusban maradt ránk.

Bacsányihoz

Ha felrepülvén kellemetes dalod
Klopfstocknak úttján a magos ég felé,
befér az észnek leghomályosb
rejtekihez. Ha Hiób szavával

tisztán lefested nemzeti lantodon
a föld urának mennyei titkait,
vagy szíved érző Ossziánnal
olvadozó panaszoknak indul.

Jusson koronként szent tüzeid között
eszedbe annak szíve, ki reptedet
követni nem mervén, enyelgő
verseivel vagy az embereknek

szarvas hibáit csendesen üldözi
Flaccus nyomásin, vagy ha felébred is
ollykor tanító hangra, megmeg
vissza siet gyönyörű fiához

nyájas Venusnak, Laura szerelmeit
vígán dalolván. Ámde ki tégedet
míg él, akármelly sors kövesse,
állhatatos szeretettel említ.

A baráti hangvételi, sőt ragaszkodást és tiszteletet tükröző vers is jelzi már a két költő mintaképeihez való vonzódásának, költői tájékozódásának egymástól elhajló vonásait. (vö. Osszián és Horatius)

Hogy ez a két, emberileg és világnézetileg egymáshoz oly közel álló költő kapcsolata nem volt mindig felhőtlen, már e versből is érződik. Már barátságuk korai szakaszában volt közöttük szigorúan irodalmi jellegű nézeteltérés. Erre utal Verseghynek 1791-ben névtelenül megjelent szatírája „Egy jó szívből költt Szatíra”, avagy feddő költemény a M. litteraturáról, amelynek mondandóját Batsányi magára vette, annál is inkább, mert ő támadta keményen Rájnist. E „pennaharc” hiábavalósága, esetenként alacsonyysága készítette Verseghyt az említett szatíra megírására, amelyben neveket nem is említett.

Akkor - ha időlegesen is -, Batsányi igencsak megorrolt a szatíra miatt s haragjának nyilván hangot is adott, bár ennek más nyoma nincs.

Batsányi korai szabadulása után a börtönben tovább sínylődő Verseghy az említett Uránia kötet lapjaira írta B(atsányi)hoz c. versét, amelyben elpanaszolja összeütközésük történetét... Csak az erre a nézeteltérésre vonatkozó részt idézem verséből:

„Én szatírárt írtam, feddvén jó szívvel az olyan
sértegető tollat, melly veszekedni szeret;
s jóllehet a feddést titkos köntösbe takartam,
hogy szerzőinknek meg ne alázza nevét;
szíved előtt még is, melly el nem tűri az intést,
rettenetes bűnnek tette negédes eszed.
Sérteni kezdettél nyilván: s bújtatni sok elmét,
hogy bel béllyegemet sanda gyanúba vegyék!”

Batsányi szabadulása utáni, Bécsben majd Párizsban töltött évei alatt még lelkesebben foglalkozott a már kassai tartózkodása idején elkezdett Osszián-fordítással. Batsányinál az Osszián-ügy egyben irodalmi felfogást sőt stílust is jelentett, s emellett élete végéig kitartott. Batsányi is, Verseghy is az általuk igaznak és helyesnek vélt elvekhez - főleg a prozódiaiban - a merevségig ragaszkodtak. Ez tükröződik Verseghynek „A szőrszálhasogató” című, s nyilván Batsányival vitázó hosszabb költeményében is.

Verseghy ebben a költeményében Batsányi ossziáni szerepvállalását, a fenségesség, a fennkölttség tüzzel-vassal valló hajszolását gúnyolja ki.

Hasonló hang hallatszik ki „A pedantizmus” című verséből is, amely a Batsányi Összes Műveit sajtó alá rendezők véleménye szerint hasonlóképpen Batsányira vonatkozik. Verseghy e versében dühödő farkashoz hasonlítja a „bárdus”-t, aki csak a maga, illetve Klopstockja és Ossziánja által teremtett zord Helikonján érzi jól magát.

Gálos Rezső ugyan Kazinczyra gondol Klopstock és Osszián emlegetése miatt, de a hangnem a Batsányira utalást valószínűsíti. Ezt erősíti az egyikőjükkel sem túlzottan rokonszenvező Kazinczy Ferenc 1807-ben Kis Jánoshoz írt levelének néhány sora: „VerseGINEK Aglájája éppen szemem elibe akadt, és így kírok neked belőle egy darabot, mellyet Batsányira nem faragott hanem kalapált... s azt az idétlen szüleményt osztán még versei közzé is felveszi. Imhol lap 110. szóról szóra, betűről-betűre:

Egy goromba poétára

Szabad dühökkel ostromolta
Sok régi bárdus honnya népeit;
Azért nevezte a gorombát
Bárdusnak ó Rómában a deák.
Te türhetetlen böszkeséggel
Megmardosod legjobb barátidot.
Tiéd tehát a zöld borostyány
Te vagy bizonyly a mi bárdusunk.”

Mi homályosíthatta el ennyire Verseghyben egy régi barátság, közös küzdelem és szenvedés emlékét, nem tudjuk pontosan. Az azonban bizonyos, hogy Batsányi még linzi magányában is élete végéig rosszalotta Rájniss és Verseghy nézeteit „a magyar vers nemeiről”. Véleményét az 1808-ban kiadásra előkészített verskötetének Előszavában fejtette ki rendkívüli gondossággal - mintegy a magyar irodalom és nyelv ügyében egyedül ítéletre jogosult szakértő -. Talán ez a tudósi felsőbbrendűség, a kinyilatkoztatásszerű ítéletalkotás kelthette fel Verseghy ellenérzését is.

Feltehetően ide sorolható a két költőnek a műfordítás mikéntjére vonatkozó véleményeltérése is. Batsányi a szöveghű fordítás híve, míg Verseghy a „szabad utánzásé”. Ennek alátámasztására szabadjon idéznem mindkettőjük saját szavait: B. szerint „... a Fordításnak az eredeti írás mássának, és jól eltalált képének kell lenni, tehát azt, a mi az eredet-írásban van, mind és ha csak lehetséges, ugyan-azon renddel ki kell nékie fejeznie... Nem szabad tehát a Fordítónak a eredet-íráshoz sem hozzá adni, sem pedig tőlle valamit elvenni... Egy szóval: A Fordításnak az eredet-írás hív és igaz mássának kell lenni... és ha a két nyelvnek különbsége meg nem engedné ugyan azon szépségeket a fordításba - is által-venni, akkor a szépségeket szépségekkel tseréllye fel... Nints tehát jussa a Fordítónak az eredeti írást szebbíteni.”

És most hallgassuk meg Verseghy véleményét ugyanerről a kérdésről. „Mi a poézis” című művében írja: „Úgy bántam akármely idegen gondolattal, mintha sajátom lett volna és képzelésemnek vezető kezét követvén, sokszor azt olly szabadon megváltoztattam, hogy az enyimnek az idegennel való hasonlatosságát talán még a fürkésző Kritikus sem sajdíthatná meg.”

Ebben is mesterét, Sulzert követve az önálló gondolat nélküli fordítói munkáját gyermekes fordításnak, az önállóan gondolkodó, de változtatás nélkül fordítót szolgálai utánzónak, míg a „lelkesen” utánzót szabad utánzónak nevezi. „Az ilyen munkában van szellem - mondja ő -, míg a lelketlen utánzatok csak másolatok.”

Választott költői irányuk, verstani és fordítói nézeteik eltérő voltától függetlenül Batsányi későbbi írásaiban és még száműzetésében is megbecsüléssel említi Verseghy nevét. Igaz, ekkor már ő is ellenezte a felesleges írói torzsalkodásokat. Verseghy és Révai tollharcát látva a grammatikai vitákat is. Az irodalmi nyelv tökéletesedését a nagy írók példájától, nem pedig a grammatikusoktól várta.

Állításomat igazolja az is, hogy a hazájától messze szakadt költő a magyar nyelvről és irodalomról szóló francia nyelvű írásaiban a XVIII. század legkiválóbb költői között említi Verseghy nevét. Révai Miklós filológiai műveiről szólva pedig a következőket írja: „Ha van valami, amit szemére vethetünk a szerzőnek, akkor az az, hogy rendszerét nagyon is hevesen védelmezte azokkal az írókkal szemben, akik ugyanezzel a tárggyal foglalkoztak, nevezetesen a filológus és grammatikus Verseghy ellen, aki maga is tudós ember és több munka szerzője. (Az ő műve többek között egy magyar nyelvtan német nyelven, amelyet néhány évvel ezelőtt írt a külföldiek segítségére.)”

Külön tanulmányt érdemelne a két költő itt csak utalásszerűen említett nézetkülönbségeinek műveik alapján történő elemzése. Ez azonban már meghaladja ennek a dolgozatnak a kereteit.

Az emlékeztető dátumok véletlen egybeesésén túl mindkét hányatott sorsú, tudósnak és költőnek, embernek és hazafinak egyaránt jelentős személyiség börtönévekkel és keserű száműzetéssel terhelt s mégis gazdag életével rászolgált arra, hogy a késő utókor alkotó módon s értőn forduljon a magyar nyelv és irodalom és az egész hazai művelődés szerves részét képező életművük felé. Az ő sorsvállalásuk és sorsközösségük fájdalmas kiteljesedésének 200. évfordulója most ezt a hazafias feladatvállalást még időszzerűbbé teszi.

/Jászkunság, 1994. aug.-szept. (4. sz.) 28-32. p./

KAZINCZY FERENC 1759-1831.

125 esztendővel ezelőtt, 1831. augusztus 23-án pannonhalmi útjáról visszatérve ragadta el a fekete halál a magyar művelődés, a magyar nyelvművelés s a nemzeti nyelv nagy mesterét, őret és áldozatkész munkását: Kazinczy Ferencet.

Életpályának első fordulói miben sem különböztek a korabeli, tanulmányzó felvidéki magyar nemesi ifjakétól. Szülőfalujában, a kis bihari Érsemlyénben eltöltött nyolc év után szülei házában az abaúji Regmecen tanul, majd a sárospataki kollégium diákja lesz s mohó olvasója a könyvtárnak. Bár a klasszikus művek iránti rajongása, Báróczy Marmontel fordításán érzett gyönyörűség (Olvasása közben „... édes szólása csodálgatásaiban” fel-felsikoltzott a gyönyörűségtől.) jövőjét előre sejtetik, mégis jogi pályára lép. A megyei, majd az állami szolgálatban is az irodalom és a nyelv ügye foglalkoztatja. Folyóiratot indít Kassán Bacsányival és Baróti Szabóval együtt Magyar Múzeum címen, majd önállóan szerkeszti az Orfeuszt. Közben érzelmes német regényeket fordít hihetetlen műgonddal. Fordításaival a magyar nyelv gazdagítását, az irodalmi ízlés és művészi stílus fejlesztését szolgálja. Gessnertől indul és eljut Herder, Lessing, Goethe és Schiller műveinek tolmácsolásáig. Moliére és Shakespeare fordításával a magyar színészek kezébe akar klasszikus műveket adni.

Magukkal ragadják őt is az 1770-es évek felvilágosult mozgalmi, a francia forradalom országhatárokon átsugárzó eszméi, s ő is tevékeny tagja lesz Martinovicsék jakobinus mozgalmanak. A bukás után a mozgalom vezetőivel együtt őt is halálra ítélik, de kegyelmet kap. „Csak” 2387 napot kell a mindig a jó s az igaz diadalában bízó léleknek végigszámolgatnia Brünn, Kufstein, Munkács várbörtöneiben.

Közel hét évi szenvedés után, melynek emlékét a Fogságom naplója c. műve őrzi, szabadulása első örömeiben így ír: „Repülök az anyám karjai közé s meglátom megint a kies dombot, hol életem hab, szél, s veszély után boldog homályban fog elmúlni”. De maradhat-e homályban az, ki nemzeti nyelvét, jövőjét féltő lélekkel, fáklyának rendeltetett? Alig törli ki szeméből az öröm könnyeit, döbenten kell ráeszmélnie, mennyit változott hazája, melynek vérkeringéséből évekre kitépték. Az országgyűlésben, hol fogsága előtt reformokról, a magyar nyelv diadalra viteléről vitáztak, s amelytől Csokonai is hajnal hasadását, sötét kárpitok hullását várta, most vak sötétség és síri némaság honol.

Elnémult azóta a nemzet csinosodásáért lelkesedő fiatal Kármán, a tudós Földi professzor. Még Kufstein börtönében kiköhögte lelkét Szentjóni Szabó. A boldogtalan Ányos Pál sem panaszkodik többé a halavány holdnál, s félbetörött a dal, a kedvesen zengő költőbarát, Dayka Gábor ajkán is. Széthulltak az írói körök, s magányosan dalol, kinek van még ereje a dalhoz I. Ferenc abszolutizmusának bénító légkörében.

Kazinczy nagyságát mutatja, hogy ebben a helyzetben meg tudta találni a nemzet lelkét megmentő egyetlen járható utat: az irodalmi élet felpezsdítését, az anyanyelvnek, mint döntő nemzeti jellegnek kiművelését és felemelését. A Széphalomnak keresztelt Bányácskáról, ahová házassága után költözött, küldözgeti szerte az országba lelkes, biztató hangú leveleit. Ösztönöz, bírál, buzdít mindenkit, aki írással akarja szolgálni nemzetét.

Szükségképpen látnia kell népünk akkori elmaradottságát, műveletlenségét, nyelvünk „készületlenségét”, amely már gátjává válik az irodalom fejlődésének. Minden erejével: költői, műfordítói és szervező tehetségével egyaránt vívja a harcot az irodalom építőanyagának, a

nyelvnek a kiműveléséért. Barátaival: Kölcseyvel, Szemerével, Fáyval, Helmeczyvel együtt buzgón munkálkodik az egységes magyar nyelv, a művészi magyar stílus formálásán.

Új szavak, szokatlan kifejezések, múltba hullott s most új fényre hozott magyar szavak, merész összevonások, addig ismeretlen képzők születnek Kazinczy és nyelvújító társai, a neológusok tollából. Kazinczy a szép magyar nyelv, a „fennebb” stílus érdekében bátran szembeszáll a régi nyelvszokással, a hagyománytisztelettel is. Egyetlen eszménye a szépség. „A szépíró nem ismer főbb törvényt - írja, - mint azt, hogy írása szép legyen. Valami ezen igyekezetet segíheti, az neki minden szabad, akár engedi a grammatika és a szokás, akár nem.”

Az új születése nem folyhat harc nélkül. S míg Bécsben a botor hatalmasok kongresszusa országokat oszt fel, népeket vél örök rabságra vetni, nálunk megindul a szenvedélyes harc neológusok és ortológusok között. Kazinczy poétai Episztolájában állítja pellengérré a nyelvújítás ellenségeit s a Tövisék és virágok tövises epigrammaiban szurkálja meg konzervatív költőtársait. A Kisfaludy Sándor vezette dunántúli ellentáborból Berzsenyi hangja dörög vissza: „A dunai nyelv bővebb... itt volt mindenkor a magyar nagy világ, itt volt és van a népnek színe...A tiszai föld eleitől fogva csak pásztorok hazája volt, ahol a természet üressége nem szülhet egyebet lelki ürességnél.”

Íme így folyt a harc, melyből a legyőzött ortológusok s a győztes neológusok egyaránt elégedetten kerültek ki, hiszen mindkét tábor harca a magyar nyelv szebbé tételéért folyt. Nyelvünk pedig a nyelvújítási küzdelem eredményeként gazdagodott, lombosodott, színesebbé és hajlékonyabbá vált. Kazinczy az 1819-ben írt s az ortológusoknak békejobbot nyújtó értekezésében, „Az ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél” címűben bebizonyítja, hogy a nyelvújítás nélkülözhetetlen volt a nemzet számára.

A Kazinczyék által megújított, szenvedélyes harcban eggyé ötvöződött magyar nyelv adta az alkalmas építőanyagot Vörösmarty monumentális époszaihoz, Kisfaludy Károly romantikus drámáihoz, Tompa virágregéihez, Arany gondolati költészetéhez s a nyomukban születő, máig is élő s a holnapba is átlépő halhatatlan magyar irodalomhoz.

Kazinczy Ferenc helyesen látta a maga és fegyvertársai szerepét, jelentőségét a nemzet életében: - „Közel az idő, hogy Istenfiak lépnek a pályára s ragyogtatni fogják a magyar nevet, ami nekünk nem jutott és nem is juthatott. De mienk a dicsőség, hogy el van készítve útjuk. Nem futnának ők, ha mi nem iránk vala s javokra lesznek a tévedéseink is, mert ezeken fogják látni mit kell kerülniök.”

Változtatás nélkül érvényesek Kazinczy szavai ma is, 125 esztendővel írójuk elmúlta után. Mi legfeljebb egy jámbor óhajjal egészíthetnénk ki: Bárcsak látná a mai magyar társadalom, mit kell kerülnie, s látnák mindazok, akik nyelvünk szabályait áthágva könnyelmű kézzel rombolják azt, amit édes anyanyelvünk minden művelője, köztük első helyen Kazinczy Ferenc, az úttörők áldozatvállalásával épített.

/SZMN 1956. aug. 26. 5. p./

A MAGÁNYOS VIRRASZTÓ

Emlékezés Vajda Jánosra, halálának 60. évfordulóján

„Sokáig várta szegény a Halált, pedig magyarul s nagyon szépen hívta...” - jutnak eszembe Ady Endre szavai, amíg a tollam az emlékezés és kegyelet sorait írja. Valóban 70 esztendő múlt már el fölötte, telve inkább búval, mint örömmel, amikor 1897 január 17-én leróva még e sorokat: „Óh, mert közelg épp a nagy óra! Már készülődik búcsúzóra, Testből a lélek válni készül, Mint kard kiröppen hüvelyébül.” - örök álomra hűnyta a szemét. Hetven év hosszú idő, s kevés magyar költőnek adatott meg. De kevés magyar költő élte le oly magánosságban még a maga rövidre szabott életét is, mint Vajda János, a maga 70 esztendejét. A felvetődő miertre a pszichológus lélektani indokokat keres, a szociológus a korabeli társadalom elemzésével ad választ, a történész a korviszonyokat hozza fel magyarázatul, s én ezen az alkonyba hajló téli délután Ady szavait suttogom:

„Magyar mértéknél ő többet adott
S ő azt sem kapta, ami nagyon kellett!”

Pedig minden vágya az volt, hogy megbecsüljék, hogy szeressék, hogy a közösségért harcolva kiemelkedjék, hogy népe úgy tekintsen rá, mint érte küzdő legjobb fiaira tekint. Az a nemes dicsőségvágy hajtja őt is, a vaáli erdész fiát, amely a reformkorszakban, a magyar történelemnek ebben a tündöklő csillagokkal ékes, mása nem volt idejében Petőfit, Jókait, Vasvárit, Irinyit s a többieket lelkesítette, s amelyet Petőfi fogalmazott meg legtömörebben: „Sors, nyiss nekem tért, hadd tehessek az emberiségért valamit!”

Ezért cseréli fel a kitűnő diák az iskola padját a vándorszínészek ekhós szekerekével, ezért éli át élete legboldogabb napjait, amikor alig húsz éves fejjel a Pilvax fiataljai közé kerül s nem is utolsónak. Ezért áll be veres sipkás közlegénynek, hogy kardjával harcolja ki az ingyen felajánlott tisztit rangot. Ezért árad minden sorából a szabadság, függetlenség, a demokrácia hő óhaja, az önfeláldozó, hősi tettekre kész hazaszeretet hangja. „A vörös sipkás” c. versében honvédő harcra buzdítva társait, bátor halálra készen, végső szava ez: „Hadd mondják el testvéreink: Ők holtak és él a Haza!”

A forradalom és a szabadságharc „hitté érlelte legmagasabb reményeit”, de annál mélyebb volt zuhanása hite csúcsairól Világos után. Elveszve látta nemcsak népe szabadságát, hazája függetlenségét, hanem a demokrácia alig kibontakozott eszméit is. Keserű szájjal írja le a horátiusi életbölcselet sorait:

„Fönn az égen, lenn a földön
Semmi sincs tökéletes.
Hitvány volt és lesz az ember...
Egyél, igyál és neved.”

Lelki válságát elmélyíti a büntetésül rárótt osztrák katonaság, a kenyérkereset gondja s egy reménytelen szerelem. Szerelmét, a szépséges budai polgárlányt, Kratochvil Georginát egy Eszterházy herceg csábítja el. Saját érzelmeinek megcsúfolásán kell tapasztalnia, mit jelent a szegénység, s mire képes a pénz hatalma. Gina emléke élete végéig kegyetlen kísérője marad. Novellákban, elbeszélő költeményekben, lírai versekben kel életre újra és újra Gina hideg, de érzéki, vágy- és szenvedélyforraló szépsége. Vajda tudja, érzi, hogy szerelmének sóvár, önmargoló szavait méltatlanra szórja, mégis a nem bírhatás fájdalma, az el nem ért éden epévé vált édessége gyötri és ösztönzi versei írására. Másabb, újszerűbb hangok ezek a kor magyarja által megszokottnál. Vajda nem a kedves leány hófehér lelkibe szerelmes, hiszen tudván tudja, hogy annak, akiért ő eped, lelke sincs talán, vagy ha van is, üres és cseppet sem hófehér. Éneklí hát

azt, mi Ginából emlékként megmaradt: hoválla hajlatát, keble fehérségét, ajka lángolását, szeme sugárzását, csípője vonalát, egész teste ésbontó szépségét. S Gina szépségének látomásán felfűtött képzelete még fokozottabban szenved amiatt, hogy mindez a másé lett.

„Ami van, azt látom, hallom,
De nem az fáj, nem az gyilkol.
Ami nincs, az kísért engem,
Amit izzó velóm gondol.”

Ennek a mondhatatlan férfiúi szenvedésnek kifejezésére kevésnek bizonyul a költő szíve, vére, igénybe veszi a természet erőit, a kozmikus messzeségek titkait, a mennyország és pokol biblikus képeit. Önéletrajzi vonatkozású elbeszélő költeményében, az „Alfréd regényé”-ben ad erre csodálatos s azóta is felülmúlhatatlan példát. Egyik versének soraiból mintha az „Elbocsátó szép üzenet” alapeszméjének kicsendülését éreznők:

„És nem marad fenn semmi rólad,
Csak dalomban eszméd, neved.”

De Vajda nem tudja feledni Ginát s még „Húsz év múlva” is így ír a hasonló című, a magyar szerelmi lírának máig is egyik kis remekében:

„De néha csöndes éjszakán
Elálmodozva egyedül -,
Múlt ifjúság tündér taván
Hattyúi képed fölmerül.
És ekkor még szívem kigyúl
Mint hosszú téli éjjelen
Montblanc örök hava, ha túl
A fölkelő nap megjelen...”

Amikor „Harminc év után” ismét találkozik a „hideg bálvány” és „vezeklő rabja”, megint halhatatlan vers születik. Záróképének hangulatfestő ereje tökéletesen kifejezi a „siralomházi” lélek kései találkozását. A magányos hold ádáz vihar után az esővert erdő csöndjét hallgatja. „Amíg a fákról nagy, nehéz könnycseppek hervadt levélre halkan hullanak...”

Hiába emésztődik azonban Vajda boldogtalan szerelme örökéző oltárán, hazája sorsa fölötti aggódása, olthatatlan hazaszeretete mégis megszólal. A Bach-korszak csillagoltó sötétségében ott virraszt a költő tetszhalott nemzete fölött. Bár az ádáz örökösök már feledik a múltat, s osztozkodnak a koncokon, költőtársaival reménykedik még:

„Álmodunk mi hihetlent,
El se merjük mondani.
A holt szeme félig nyitva:
Hátha meg nem volna halva,
S lehetne még valami.”

Pályája további során is hű őrzője marad azoknak az eszméknek, amelyeknek születésén ő is munkálkodott. A hatvanas években félreteszi egy időre a szépíró tollát. Politikai röpiratokban: főleg az Önbírálatban, majd a Polgárosodásban támadást indít a forradalom demokratikus tartalmát elsüllyesztő, saját osztályuralmát a függetlenség jelszavával védelmező nemesség ellen. Éles gúnnyal, kemény szavakban bélyegzi meg a csak szavakban hazafias, mágnásokat majmoló középnemességet. Eszménye a polgárosult, a demokratikus szabadságjogok áldásait élvező gazdag Magyarország. Politikai magatartásának sajátos ellentmondása, hogy látja és hangoztatja az ipar, a kereskedelem fejlesztésének fontosságát, küzd a haladás nemesi

kerékkötői ellen, ugyanakkor a magyar polgárságban sem tudta feltalálni azt az erőt, amely a nemzet javára meg is tudná és meg is akarná valósítani a polgárosult, demokratikus Magyarországot. Ezek az eszmék vajúdnak és szólalnak meg néha rendkívüli erővel nagy politikai verseiben is. A „Jubiláte” és a „Végrendelet” éle a nemesség ellen irányul. A „Credo”-ban az iparosodó, gazdag, polgárosult Magyarországra vetett hite hangzik költői hitvallásaként. A „Lenni vagy nem lenni”-ben végigtekint népe múltján s megállapítja:

„Hogy kis szigetként állsz e néptengerben,
Páratlanul, rokontalan, egyetlen,
Segítve még mást, - soha senki téged -
Ha mégis élsz, ez méltó büszkeséged.”

Nemzete jövőjének könyvébe pillantva látja, hogy a népek versenyében, hol már a „Kalmár a hős a világszínpadon”, hazája csak fiai munkája révén maradhat fenn. Ezért zárja így a verset:

„Dologra is, ha ember kell a gáton,
Te légy az első az egész világon!”

Irodalmi ellenfelei és politikai ellenlábasai sokszor szórtak rá vádat az Ausztriához való viszony következetlen megítélése miatt. Vajdának valóban más volt a véleménye a kiegyezésről a hatvanas évek elején és más a kiegyezés tényleges megtörténte után. Ha úgy látta, hogy hazája demokratikus fejlődésének ügye azt diktálja, az Ausztriával való megegyezést sürgette. Ha pedig a körülmények azt tették szükségessé, élesen síkra szállt, mint a 67 után írt ismert „Luzitán dal”-ában is, a kiegyezés ellen.

Csodálhatjuk-e, ha teljes erővel megindul ellene a hajsza a hírlapok hasábjain és a közéletben. - Megfosztják minden nyilvánosságtól, nincs folyóirat, melyben otthont találna verseinek. Végül az éhhalál réme még hazájából is kikergeti, hogy aztán hazatérve élete végéig húzhasssa - nagy kegyként - a kötelező cikkírás igáját.

Tudatosan kényszerítik bele a teljes magánosság, a társtalanság kegyetlen kínjaiba. A kiszűrés, a középszer Magyarországa hogyan is bírhatta volna el ezt az érzéseiben, szenvedéseiben és haragjában, szerelmében és dühében egyaránt óriást!

Vajda képzeletét pedig - éppen a társadalomból való kiszorulása miatt - egyre inkább foglalkoztatják az élet nagy kérdései. Lét és nem lét, születés és halál, az élet értelme és célja örökké visszatérő kérdésekkel telítik verseit. Tóth Árpád méltán nevezi „rég Kérdező”-nek, aki azonban kérdéseire sehol nem leli a megnyugtató választ, hiába ostromolja az általa annyira szeretett természetet, vagy a világűr kietlen távolát. Vergődő lelke: „Szeretné tudni, hogy kit szolgál: Hol itt az Úr, ki ő, mi ő?”. „Nyári éjjel” című versében veti fel: „Ide mi végre, honnan jöttem? Miért e lét, mi a halál? „Mi rejlik ott, a föld alatt?” Csak kétszeres talánnal, mint egy maga nyugtatására fogadja el a megoldást: „Talán, talán, ha lelkünk végkép Megsemmisül, nyugtot talál...”

Így marad magára a társadalomban, magánéletében, de még gondolataiban is. Mérhetetlenül szenved társtalansága miatt, hiszen nem indult annak. Pályakezdésének ifjú lendületét, nemzete felemelésének vágyát, a diadalmas 48-as eszméket hordozta magában, féltve őrizte azokat, s virrasztott fölöttük. Tragédiája: magányos virrasztása, magyar tragédia. Árvasága Ady szavaival élve „magyar árvaság”. Halála 60. évfordulóján tisztelettel emlékezünk a törhetetlen gerincű magyar poétára, Petőfi örökösére, Ady elődjére, aki fájdalmas büszkeséggel vállalja a végtelenséggel versenyt rohanó üstökös sorsát, amely

„Forogni körbe nem tud, nem akar, hát örökké társtalan, boldogtalan!”

/Tiszavidék, 1957. jan. 20. 5. p./

A MEZŐTÚRI MÓRICZ-SZOBOR AVATÁSÁRA

Kedves Vendégeink!

Szobrot állított Mezőtúr Móricz Zsigmondnak.

Ha hirtelen tértől s időtől függetlenül magunkat, s csupán e tényen próbálnánk lemérni az utolsó félszázad történelmi méretű változásait, akkor is perdöntő bizonyíték lenne rá ez a puszta tény. Ott, hol a csugari parasztek munkabérét Csörgő Csulik dzsentris nagyvonalúsággal oly könnyedén konfiskálták el, hol világító fáklya helyett gyújtogató csóvaként hamvadtak el, vagy inkább égtek ki a Matolcsy Miklós és Szakhmáry Zoltán-féle jobbat látó, de jobbítani erőtlenséggel, fajtájukból kinőtt lelkek, s hol egykor Balogh Ábelek határozták meg a rendet, polgármesterek a közigazgatást és Kardics bácsik a létezés mikéntjét, ott most annak a szobra előtt tisztelgünk, aki ítéletet mondott e jövőre érdemtelenek fölött s kíméletlen ítéletet az egész pusztuló magyar ugar világa fölött.

Igaz, a rokonok lánvilágát örökre lecsapolta a történelem, a hetedik krajcárt sem kell már keresni egyetlen paraszti háznál sem. Megszűnt a Kis Jánosok egyszer jóllakni gondja is.

Rozsda marja a barbárok baltáját, nem mennek öltre édestestvérek egy birkaitató vályú miatt, s alapján változott meg az állami árvácskák sorsa is.

Ennek a kegyetlen kornak az emlékét Móricz Zsigmond könyveinek lapjai őrzik számunkra, s méginkább fiataljaink számára, akik végképp nem tudhatják már, hogyan s miért világított zölden az Avar Janihoz hasonló százezrek szeme a világokat választó óceánok kéklő reménytelenségében.

De jó, hogy őrzik e letűnt kor hangulatát, szellemét, alakjait e lapok. Nem csupán azért, mert egy bilincses múlt történelemmé szárazult világát teszik elevenebbé, hanem azért is, mivel csak a múlttal szembesítve tudjuk igazán felmérni a jelen tágasságát, így válik igazabbá s főleg értékelhetőbbé mindaz, amit napjainkban átélünk.

Fábry Zoltán fogalmazta ezt meg a leghatározottabban: „Az Árvácska elsikkasztott öröme, karácsonyfája világítja meg az utat előre és hátra futón: szegényemberek bosszuló keservének előjövételét”.

Fábry Zoltán a lényegre tapintott. Árvácska s a többi Móricz írás nem csupán metsző élességű tükör saját kora számára. Az is persze s egyben kíméletlen keménységű társadalomrajz is. Olyan mélységek feltárása is, amelyekbe beletekintve még ma is megborzongunk. E mélységek megmutatása társadalmi s egyéni méreteken egyaránt óriási. Gondoljunk csak a Fáklyában megírt ököritői tűzvészre, ahol tizennyolc falu háromszázöt fiatalja, fia-lánya pusztult el az urak felelőtlenességéből. Máig halljuk a forró hamut túró, gyermekeik porló nyomát kereső, síró öregek közül a csontos, pusztai magyar reménytelen kiáltását:

„Pongó Ferenc, huszár fiam, hol vagy?”

Vagy nem hat-e át döbbenet újra meg újra bennünket a Szegény emberek nevesincs frontarcos hőségének értelmetlen gyilkossá válását látva, az osztályharc felismeréséig eljutó szegény ember szavait hallva:

„... nem a muszka van a másik parton... hanem a másik parton vannak a gazdagok. Mink vagyunk itt ezen az oldalon, a szegény emberek... mind itt vagyunk, akinek bűdös putrija van, rongyos ruhája, nincsen ennivaló kenyere, csak sok gyereke... A másik parton ott van a tisztimenázs. Ott vannak a szép nagy házak, terített asztalok meg a nagy hambárok. Oda süt még a nap is, még a madarak is odajárnak, mert ott jó danolni...”

Nyers vonásokkal megrajzolt parasztfiguráinak sora a nagy természetű Túri Danitól a szelíd Joó Györgyig határozott leszámolást jelentett a fehér falú, zöld gyepes, sárga pihés kiscsibéket nevelő, pipázgatva gólyafészket szemlélő paraszti világgal, de még a furfangos észjárású kaszát vásárló paraszttal is.

Idilli, anekdotázó, könnyesen romantikus paraszti világ helyett a mélyben feszülő indulatoktól, éhségtől s megaláztatástól vagy pusztán százados beidegzéstől megrontott paraszti alakok, „barbárok” csapnak össze írásaiban, hogy kivilágos kivirradtig mulató élősködő uraikkal együtt félreérthetlenné tegyék Móricz szándékát: annak kimondását, hogy ez a világ pusztulásra érett.

Móricz életműve mai íróinknak példa, nekünk mélyreható tanulság. Valóban, a két háború közötti magyar próza Móricz ösztönző s ihlető példája nélkül nem bontakozhatott volna ki s a Veres Péter, Szabó Pál, Illyés Gyula, Darvas József, Németh László nagy nemzedékek nyomába lépő maiak sem tagadhatják messzenyúló tartalmi s formai hatását.

Ma is megszívlelésre érdemes az az egyszerű igazság, hogy a valóságot csak ismerve lehet ábrázolni. Hiszen Móricz műveinek hitelét éppen az adta, s adja meg, hogy figuráit, helyzeteit a korabeli magyar valóság mély ismeretében alkotta meg. Országjáró író volt, aki nemcsak író-olvasó találkozókön szembesült a néppel, hanem országúton gyalogolva, falusi házakban, isten háta megetté városkákban megszállva is.

Közhelyként hat, pedig nem is annyira magától értetődő, hogy élményanyag csak megélve gyűlik. Móricz élete erre is példa. Személyes életének válságait, magárahagyottságát, vívódásait, kitéréseit éppúgy közösségivé tudta alakítani, mint háborús vagy forradalmi élményeit, az újsághíreket, a bírósági tárgyalóteremben sűrűsödött tragédiákat vagy éppen rokonok és ismerősök meséit.

Még valamit - sok minden egyéb mellett - tanulhatunk tőle. Minden írásában ott érezzük az író személyes jelenlétét, indulatait, érzéseit, szenvedélyeit.

Így van ez még a tudatos objektivitással megalkotott Rokonokban is, és így van még a Gyalogolni jó apró kérdéseket felvillantó riportjaiban is. Nem tudott, nem is akart langyos lenni, így alkothatott izzó vagy jéghideg műveket, amelyek azonban egyformán magukhoz égetik az ember szívét, miként a vigyázatlan kézről az izzó vagy fagyos vas a bőrt.

Azt hiszem, az elmondottak után nem szükséges bizonygatnom, miért nincs igaza azon keveseknek, akik fölényeskedő hányavetiséggel jelentik ki:

„Miért, minek olvassam Móriczot? Mit adhat az már nekem? Letűnt világ letűnt írója mit mondhat már a modern világ, a ma emberének?”

Nos, még korszerűségében is felveheti a versenyt bárkivel akár az idősíkok összehangolására, akár a belső monológok alkalmazására, akár az egyszer szikáran kemény, másszor líraian lágyzengésű nyelvezetre vagy éppen a cselekmény fordulatosságára gondolunk. Gazdag szókincsében pedig, mint egy kincstárban ott találjuk egymás mellett a népnyelv, a tájnyelv ízes szépségeit éppúgy, mint a régi magyar nyelv biblikusan magasztos kifejezéseit vagy éppen a modern városi élet alsó rétegeinek zsargonjait.

Kedves Hallgatóim!

Amikor egy város szobrot emel népünk nagyjai valamelyikének, nemcsak azt tiszteli meg, akinek kőbe, bronzba vésett képmását késő unokák is látni fogják, hanem önmagát s a város polgárait is megbecsüli vele.

Mezőtúr városa mindig élenjárt e tiszteletadásban s polgárai megbecsülésében. Most pedig Móricz Zsigmond szobrával, a szobor itteni elhelyezésével a város közművelődésének egyik legfontosabb intézményét, a városi könyvtárt is megbecsülte. Az író nevét viselő könyvtár méltó is erre a megtiszteltetésre. Ezt nem csupán a kiváló cím, hanem a benne folyó tartalmi munka magas színvonala is bizonyítja.

A könyv, a könyvtár és Móricz Zsigmond nevének összekapcsolása most, az Ünnepi Könyvhét Szolnok megyei megnyitóján nem tűnik erőltetettnek.

Móricz a könyvnek, a könyvterjesztésnek és a könyv forgalmazásának mindig nagy jelentőséget tulajdonított.

A 30-as évek könyvnapjairól írt keserű sorait gyakran szokták idézni. Ehelyett egyetlen aforizmáját idézem kedves hallgatóim emlékezetébe, mely szerint „A könyv és az élet ugyanaz”. Azoknak szólt ezzel a népet mindig, mindenütt és minden eszközzel felemelni akaró író, akik még nem ismerték fel a Maxim Gorkij által már a századelőn megfogalmazott tennivalót:

„Tanulj, férfi a menhelyen!
Tanulj, férfi a cella mélyén!
Tanulj, asszony, rántást kavarva!
Tanulj csak, hatvanévesen!
Át kell vened a hatalmat.
Iskolát keress, hajléktalan!
És tudást szerezz, didergő!
Fogd a könyvet, éhező, mert fegyvered lesz.
Át kell vened a hatalmat.”

„A méltó hatalmat”, tesszük hozzá most már Váczi Mihály fogalmazásában. Ez pedig azt jelenti, hogy a politikai és gazdasági hatalmat birtokló nép a tanulással, a tudás forrását jelentő könyvvel válhat igazán a műveltséggel együtt a hatalom méltó birtokosává.

Úgy érzem, az Ünnepi könyvhét 1976. évi megyei megnyitójával, a hét ünnepi rendezvényeivel, nem utolsó sorban Somogyi Árpád nagyszerű alkotásának leleplezésével Mezőtúr lakossága méltó emléket állít könyvtára névadójának, a valóban művelt magyar nép harcos írójának, Móricz Zsigmondnak.

A magyar könyvnek e csodaszép tavaszi ünnepén ezekkel a gondolatokkal köszöntöm a megjelenésükkel könyvet, írot, irodalmat megtisztelő kedves közönséget, s kívánok Mezőtúr városának, művelődni vágyó és szerető egész lakosságának további felvirágzást, nyugodt, békés életet.

/Együtt, 1976. 1-2.sz. 63-68. p./

ADY ENDRE EMLÉKEZETE

Kedves Közönségünk!

Kodály Zoltán nagy hírű, hovatovább nemzeti dalunkká vált kórusművét, a Fölszállott a pávát hallottuk. Nagyszerű zengésében teraszszerűen ereszkedő lejtésében ott lebeg ősi népdalunk eredeti szépsége, s mindenekelőtt ott zendül benne Ady Endre újért, jobbért kiáltó viharadár szava. Költészet és zene egymásra találásának érzésgazdagító, lelket könnyebbitő ünnepi estjére jöttünk össze ma, és jogosan. Hiszen nemcsak a nagy évforduló hívő utódokat kötelező tisztessége készítetett bennünket erre, hanem az a kikerülhetetlen tény is, hogy aligha van magyar költő, akinek annyi versét s annyi változatban tették volna át a zene hanghullámaira, mint Ady Endréét, akinek dallammá lényegült szavai olyan hatást gyakoroltak volna századunk zeneirodalmára, mint az övéi. Sokan kérdezték s kérdezik ma is, miben rejlik ennek magyarázata, hiszen Ady versei prozódiai szempontból is új utat vágtak a magyar lírában, messze kerültek az ábrányis, szabolcskás verssoroktól. Válaszolhatnánk azzal - s nem mondanánk valótlan - , hogy Ady számos versében ott lebeg egy-egy népdalunk dallama, olykor kezdő, vagy záróakkordként szövegszerűen is beleilleszkedve verseibe, mint az imént hallottban vagy „A cigány vonójával” c. versében.

...

„Felednélek, ha nagyon akarnám,
Eléldelnék a magam hatalmán
Boros szívvel kihevülve.
S, jaj, mi lenne, hogyha sikerülne?”

„Lement a Nap a maga járásán,
Sárgarigó szól a Tisza partján,
Sárgarigó, fülemile,
Szép a rózsám, hogy váljak meg tőle?”

Talán nem véletlen, hogy Kodály alkotói fantáziáját éppen az ilyen típusú versek ragadták meg, amelyek a magyar dallamvezetésre könnyen reagálnak. No, meg azok, amelyeknek hangvétele, ritmikája valahol a 16. századi magyar siratóénekek vagy éppen virágénekek dallamkincsében gyökereznek. A kétsoros versmondatokból álló „Sírni, sírni, sírni” c. vers néhány sora is indokolja a most mondottakat. A mély magánhangzók mélyen zengő áramlatát a síró „í”-n kívül csupán egy-egy rövid szó éles, „é” hangjának felütése szakítja meg.

...

„Hallgatni orgonák bűgását,
Síri harangok mély zúgását.

Lépni mély, tárt sírokon által
Komor pappal, néma szolgálkkal.

...

Fázni holdas, babonás éjen
Tömjén-árban, lihegve mélyen.

...

Testamentumot, szörnyűt írni
És sírni, sírni, sírni, sírni.”

Néhai Szkhárosi Horváth s jó Bornemissza Péter átokba fülő jeremiádjainak hangja zendül vissza e sorokból s Kodály feldolgozásából.

Bartók Béla egyéniségéhez Ady-víziós versei, a Vér és arany kötet önmagával, a halállal az elmúlással és a pénzzel viaskodó s nem utolsó sorban az első világháború forrongó, izgatott légkörének formában is megfelelő Ady versek álltak közelebb. „Az őszi lárma” sejtelmes és egyenetlen sorai:

„Valami dobban.
Valaki minden jajt összelopott,
Valaki korhadt, vén deszkákon kopog.”

...csakúgy megragadták, mint ahogyan az „Egyedül a tengerrel” merész dallamvezetésre is alkalmat adó, formában kiegyenlítettebb, de a háromsoros versmondatok két-két sorát elfoglaló, refrénnel nyomatékosított, nőtlen férfi-magány- és hiányérzetet egyként tükröző vers megfogta a „Kékszakállú herceg vára” lélekmélyi titkokat nyitogató szerzőjét.

„Tengerpart, alkony, kis hotel-szoba.
Elment, nem látom többé már soha,
Elment, nem látom többé már soha.

Egy virágot a pamlagon hagyott,
Megölelem az ócska pamlagot,
Megölelem az ócska pamlagot.

Parfümje szálldos csókosan körül,
Lent zúg a tenger, a tenger örül,
Lent zúg a tenger, a tenger örül.

Egy Fárosz lángol messze valahol,
Jöjj, édesem, lent a tenger dalol,
Jöjj, édesem, lent a tenger dalol.

A daloló vad tengert hallgatom,
És álmodom az ócska pamlagon,
És álmodom az ócska pamlagon.

Itt pihent, csókolt, az ölembe hullt,
Dalol a tenger és dalol a múlt,
Dalol a tenger és dalol a múlt.”

A kortárs zeneszerzők közül Reinitz Béla Ady mintegy ezer verséből 110-et zenésített meg, s ezzel minden bizonnyal a legtöbbet tette Ady költészetének népszerűsítéséért. E versek között tág teret kapnak a sanszon-szerű előadásra különösen alkalmas szerelmes versek, amelyekből mutatóban ma is hallunk kettőt; a Héjja nász az avaron és az Őrizem a szemed. Az egyik a Bartókot is annyira megragadó férfi és nő örök harcának, tagadva is egymáshoz tartozásának addig nem ismert titkait tárja fel, a másik a világháború rettenetében ifjú karok kikötőjében horgonyt vető, betegséggel s meghurcoltatással sújtott költő ifjan vénülő szívének forró vallomása. De hangot kap a hetyke daccal urak-papok dölyfét nem tűrő, a megálmodott álmokat magától messzevető, az ékes meséjét Toldi hűségének sohasem regélő, istenétől mindig új s új lovat váró, új kínok, titkok, vágyak vizén járó Ady Endre is. Ady Endre költészetének mába átsugárzó hatását, ifjú szívekben való továbbélését jól tükrözi az a csokor, amelyet mai zeneszerzőink alkotásaiból nyújtunk át Önöknek. Halmos László és Nagy Olivér megzenésítésében a megértő társ után vágyó, a megtöretett testtel jót s jóságot sóvárgó, bűneit

sírató, istenhez hanyatló árnyék jelenik meg előttünk, míg Székely Endre a népéért síró, vele magát egynek valló Dózsa György unokáját kelti életre a feldübörgő dallamok szárnyán.

Karai József társadalmi érzékenységét a korai munkásversek között számon tartott Álmodik a nyomor feldolgozása is mutatja. A dallam szárnyán is az a költő jelenik meg előttünk, aki Párizs fényei mögött is a hóba fútt magyar tanyákat látta, az égő asztagváros rőt fényénél is a semmit, a másét sírató zsellérmilliókat, a tíz gyermeket világrahozó s végül tüdőt kiköhögő öreg Kunnékat, meg a külvárosi nyomortanyákon tiszta ágyat és tiszta asszonyt, kicsit több bért, egy jó tál ételt s emberibb szavakat álmodó, kisémmizett munkásokat.

De ez az Ady is, aki hívón hitte és hangoztatta, hogy - „Bár régi zászlós még sok orom” -

Az ó várak leomlanak
Csupa új vár lesz a világ
Hol győztes bárdok énekelnek.”

Az az Ady, aki a rettenet óráiban is, amikor még a jobb lelkekre is ráhajolt a nacionalizmus bódító köde, oly szépen s oly igazul tudta mondani:

„Őrzők: vigyázzatok a strázsán,
Az Élet él és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átgázoljanak most rajta
Véres és ostoba feneségek.”

Kedves Barátaim!

Amikor Ady Endre dallá magasztosult sorait hallgatjuk, lélekben reá is gondolunk, a modern magyar líra vezérlő fejedelmére, akit ebben az annyi történelmi sorsfordulót hozó, zaklatott, véres, de mégis gyönyörű, mert az emberiség egére új, piros napot lökő században lehetett megtagadni és dicsérni, megátkozni és felmagasztalni, értelmezni és félreérteni, csak elhallgatni és elhallgattatni nem. A mai estével tehát őt köszöntjük, aki a mai nemzedékünk számára az értelem próbája volt, akinek kegyetlen őszinteségű versei a képmutatás korában erősítették bennünk a hitet, hogy az ember büszke legénye, a gondolat, minden ostoba feneségek ellenére is szabad s azt is, hogy az Élet, Élet,

S az asszony-test néha sokkal-sokkal mélyebb,
Mélyebb az Életnél, mélyebb a Halálnál...

Az ő Krónikás énekét mormoltuk fagyott könnyet maszatozva a Don-kanyarban, amikor

Halálmezőkön bitófák épülnek,
Nagy tetejükre kövér varjak ülnek,
Unják a hullát, el- s vissza- röpülnek
De az emberek meg nem csömörülnek.

De hitetlenül is hittük, hogy a halál-tó országában sem várunk hiába „egy új emberű új világra”.

S amikor tétova hunyorgással először pillantottunk a szabadság napjára, amikor az első bizonytalan lépéseket tettük meg eme új világ felé, az ő versei segítettek az eligazodásban s a bizakodásban, hogy az új várak immár nem csak a lelkekben épülnek. Forradalmas indulatait, értelmüket fokról-fokra kibontó szimbólumait egyre többen értették és vallották magukénak. S ha volt is időszak, amikor költészetének e vonulata mögött alig láttuk meg azt a másikat, amely pedig éppúgy az övé s ezáltal a miénk is, élt és munkált közöttünk. S ha most eme évfordulás ébresztéseknek csupán annyi haszna lenne, hogy életművének egésze, költészetének egyete-

messége megtalálja a maga helyét népünk szívében, hallóvá teszi azok fülét is, akik eddig önhibájukon kívül süketek voltak befogadására, akik a verseiben rejlő ezernyi szépség meglátására s bénák az általa annyiszor ösztönzött cselekvésre, akkor is megérte volna az ébresztés.

Ennél pedig sokkal több történt. Milliók hallották hónapokon át verseit, a hang és a fény elektromágneses hullámain továbbítva, újabb tíz- és tízezrekhez jutottak el könyvekben testet öltött alkotásai. Életművét értőn és sokoldalúan értelmezők műveit forgathatják azok, akik gondolat- s érzésvilágának ifjú szívekben történő továbbadására hivatottak, és azok is, akik nem kevés, önmaguk lelki gazdagodását szándékolják.

Szívből kívánom, légyen ez a mai este mindannyiójuk számára a társművészet érzelemdúsító-erejével is megsokszorozva eme lelki gazdagodásnak forrása most, és kiapadhatatlan árja mindenkor.

/Együtt, 1977. 3. sz. 37-43. p./

A NAGYKUNSAG ÉS A RÉGI KÜLSŐ-SZOLNOK IRODALMI EMLÉKHELYEI

Hazánknak ez az egyfelől a Tisza, a Zagyva, a Körösök s a Berettyó karéjozta, másfelől a Hortobágy síkjába simuló tájegysége sohasem volt a múzsáknak szentelt kies tartomány. Történelmi, irodalmi hagyományai jóval szerényebbek szerencsésebb fekvésű északi s főleg nyugati tájtestvéreinél. Tárgyi emlékeit a tájon századokon át újra meg újra átgázoló hadi népek zúzták szét, történelmi levegőjét a kíméletlen, népiertó háborúk vihara sodorta szerteszét. Már az is csoda, hogy az itt élő nép meg tudta őrizni önmagát. Megfogyatkozva, gyakran rejtekezve, bár olykor más népcsoportokat is magába ölelvén, elpusztított, felégetett szálláshelyeit kőkemény szívóssággal ismét felépítve ura, gazdája, művelője maradt mégis e tájnak, s őrzője mindétig hajszálgyökerének, olykor „kőharapó”, de mindig ízes-ékes anyanyelvének.

A pusztá megmaradásért küzdve, kultúrateremtő központok nélkül, mindig az amikor és ahogy lehet parancsát követve igyekezett a művészetnek, benne az irodalomnak - ha nem is fáklyalángját, - de legalább kisdud világosságot adó mécsesét lobogni hagyni.

Így nyíltak meg a debreceni református kollégiumhoz kötődő partikulák között Mezőtúron, később Kisújszálláson, Karcagon, majd a ferences atyák segedelmével Szolnokon is a művelődés forrását jelentő iskolák kapui.

Amennyire betöltötték ezek az iskolák - szaporodván számuk, később mások is - képző-kibocsátó szerepüket, annyira gyengének mutatkozott e táj településeinek megtartó, helyhez kötő ereje. Ennek elemzése külön tanulmányt érdemelne, de enélkül is kézenfekvő, hogy a főváros közelsége, a nagyalföldi kultúrközpontok: Szeged s főleg Debrecen tehetségeket elszívó hatása rendkívüli módon érvényesült.

Nem kis mértékben hozzájárult ehhez az esetenként ugyan kialakult, de igazi kibontakozásuk előtt hamvukba holt irodalmi műhelyek, a helyi tehetségek csiszolódási lehetőségének, az olyannyira szükséges kritikai légkörnek a hiánya. Arról pedig már talán fölösleges is szólni, hogyan s mennyire függött össze mindez a távolabbi és a közelebbi múlt helyi hatalmasságainak nem egyszer oktanul megkülönböztető szemléletével.

Ezért sem követhetjük maradéktalanul most - a tájegység irodalmi emlékeiről szándékozván beszélni - azt az eljárást, amelyet annak idején Petőfi Sándor VIII. Úti levelében Kisfaludy Károly szerepéről szólva mintegy költői kérdésként felvetett, mondván” Neki (t.i. K.K-nak) megvan a maga érdeme, ő élvezhető olvasmányokat nyújtott kortársainak, s kortársai méltányolták, olvasták őt; kívánhat-e többet? ... mi köze hozzá az utókornak, mellynek nem nyújtott semmit?” Majd így folytatja: „miért egyen egrest, ha már érett szőlő is van?”

Mi, úgy vélem, akkor járunk el helyesen, ha - Petőfi metaforáját folytatva - nem csupán a nemes gyümölcsöket rakjuk jelképesen kosarainkba, hanem gonddal gyűjtjük össze még az egres savanykás bogyóit, sőt a Tisza-menti galériaerdők vadon kéklő szederszemeit is.

Mi is magunkénak tekintjük tehát azokat, akik - bár más tájain élnek s alkotnak e hazának - ebből a földből vétettek, s azt később sem feledve hangot adtak kötődésüknek művekben, sőt művek sorában is.

De tájegységünk irodalmi hagyományaihoz tartozóknak érezzük azokat is, akik életútjuk hosszabb-rövidebb szakaszát alkotásukban is nyomot hagyóan itt töltötték, sőt azokat is, akiknek lábnyomát rég befedte ugyan idők pora, de akik emlékező sorokban rögzítették kötődésüket e tájhoz.

I. Innen származom

Félszáznál többre tehető csupán azoknak, a lexikonok által is jegyzett költőknek, íróknak vagy írógatóknak a száma, akiknek szemébe e tájon ötlött az első napragyogás.

Az illendőség, de az időrend is azt sugallja, hogy sorukat a 235 évvel ezelőtt Szolnokon született *Verseghy Ferenc* nyissa meg, hiszen - mint egyik helyi méltatója írta egykor „Verseghy jelenti Szolnok számára az irodalomtörténettel való eljegyzettséget”. Külső-Szolnok című versében olyan szemléletes képét adja az „enyves iszapján hempelygő” Tisza által ölelt szolnoki tájnak egészen a szülőknek is régebben otthont adó varsányi határig, amely a gyermeki szem mindent megőrző lencséje révén az érett korú költővel is lelkében láttatja a Tisza ölébe omló Zagyvát, az egykori szülőházat is rejtő sótárt, az egyházat, a messze nyúló „dúzs” réteket, barna barázdákat s a régi vár romjait.

Költőnk kortársa volt a Nagykunság poétájaként számontartott *Új Péter* Karcag városának nótáriusa majd ügyésze az 1800-as évek első felében.

A klasszikus műveltségű jogász Kisfaludy Sándor regétől ihletve írta meg „Kun történet a régi időkből” c. művét, amely két költői elbeszélést tartalmazott: a Kun Erzsébet valamint a Zádor és Ágota címűt.

A Zádor és Ágota a Debreczeni útban egy, a jellegzetes karcagi határrészek elnevezését (Zádorhalma, Zádorvár, Kara János gátja, stb.) is indokló, a helyi szokások ismeretéről tanúsító verses elbeszélés. A romantikus történetet egy debreceni vásárra tartó vásáros meséli el egy-egy befogás közben Karcagtól Debrecenig.

A történetet a század második felében a tiszafüredi *Milesz Béla* prózában, *Szendrey Imre* pedig rímes alexandrinusokban dolgozta fel.

Arany János „a Vörösmarty-aera tündöklő nyelvezetén lelkesült ifjúság legfeltűnőbb képviselőjének” nevezi az 1817-ben Kisújszálláson született *Nagy Imrét*, aki életének döbbenetesen rövid 23 éve alatt is beírta nevét a magyar irodalom történetébe.

Kicsit a maga sorsát is fanyar humorba öntő Utazó diák c. verse a korabeli diáktanyák kedvelt bordala lett. Indító versszaka:

„Indul nagy utára az árva diák,
Feszítik agyát karakán ideák;
Jó bor: mibe gondja temetve leend,
Szép lány, kit amúgy magyarul ölelend.”

Árpád c. balladájával még elnyerte a Kisfaludy Társaság 1839. évi pályázatának első díját, de maga a díj már csak a debreceni halottas ágyához juthatott el.

Nagyjai között tartja számon Tiszafüred *Szana Tamás* nevét, aki egész életét a magyar irodalom és művészet itthoni és külföldi népszerűsítésének szentelte.

Ha már Füred került szóba, nem mellőzhetjük az ugyancsak jogi tanulmányokat végzett *Bernát Gáspárt* sem, aki a XIX. sz. derekán szórta tele tréfiáival, adomáival köztük a Tiszafüred, Jókai regényeiben is szereplő külön földbirtokosáról, Józsa Gyuriról szóló írásaival a korabeli lapokat, folyóiratokat. Még Petőfi is szívesen olvasta a Honderűben, a Pesti Divatlapban s az Életképekben megjelent „gazsiádait”.

Nemcsak születése, de szükre szabott életének java része is Túrkevéhez köti a még e tájon is méltatlanul keveset emlegetett, legfeljebb Eötvös és Jókai utánzóként számon tartott auto-didakta regényírót, *Kupa Árpádot*.

Több regénye közül a Képzelt királyok-ban a Rákóczi-kori Jászkunságot, az Utak c. írásában pedig a kun és jász kisurak patriarchális életformáját mutatja be.

A felsorolásból kimaradtak vagy éppen csak említettek hosszú során végigtekintve megakad a szemem *Szélpál Árpád* nevén. Talán nem is véletlenül, hiszen a sokgyermekes, szegény törökszentmiklósi szabó fia egykori iskolám, a szolnoki felsőkereskedelmi eminens tanulója volt, s még utolsó éveiben is fejet hajtott a kibocsátó, kenyeret adó iskolája előtt.

Talán nem tűnik szószaporításnak, ha hozzám intézett utolsó leveléből idézem a mindannyiunkhoz is szóló üzenetet:

„Nem a tantárgy a fontos. A tantárgyak változnak, elavulnak, újak lépnek a helyükre. Az iskola a fontos. Nem a négy fal, nem a pad, nem is a katedra, hanem a tanár és a diák, az ember, aki a gyermekből embert farag egy másik iskola - az élet iskolája számára.”

A költőként is maradandót alkotó Szélpál Árpád „Fahíd” c. verséből idézek még múlhatatlan kötődése bizonyosságául:

„Ahol a Zagyva a Tiszába ömlik
valaha egy fahíd lapult a tájba
ezen jártam én s velem a múlt

hol egykor felvertük az út porát
olajszagú gépkocsi bűzlik
traktor vonszolja magát
és nem tudja hol volt egykor Alcsi-Pusztai állomás

de a Zagyva úgy képzelem
még ott folyik Szolnok alatt
a fahíd már csak bennem dobban
ha egy emlék rajta átszalad”

A tájegységünkről elszármazottokról szólva tisztelettel gondolunk a 80. évén túljutó, s hál Istennek még köztünk lévő, Kisújszállásról indult, változatos pályát befutott, végül Debrecenben tanyát vert *Kiss Tamásra*, a Nyugat harmadik nemzedékének halk szavú, kunsági mivoltát hűen őrző, 9 verseskönyvvel, s ugyanennyi prózai munkával büszkélkedő alkotójára.

Jóllehet magáról így vall: „Nem vagyok az Alföld költője, de amit a népről, a nemzet sorsáról valaha elmondtam, szerettem az Alföld képeibe öltöztetni”, én őt mégis az Alföld, közelebről a kunsági szülőföld legmelegebb hangú költőjének tartom. Erről tanúskodik a legszélesebb alföldi távlatokat nyitó Novemberi elégia, az Este a tanyák közt, a Vasárnap, s a szívemhez legközelebb álló Péterszállás meg a Réti fűz.

Az előbbiből íme néhány sor:

„Újszálláson születtem,
ámde onnét eredtem
Péter úr szállásáról
kedves Marjalakáról.
Van ott egy kő még: oltár
alatta bűg a zsoldár.

Ott volt a régi állás
kunoknak őszi szállás
Ott volt, hisz nem hiába
iratott krónikába
hogyan küzdve ráccal, törökkel,
egyenlő lón a röggel.”

Mindig melegséget érzek a szívem táján, ha négy, innen nagyjából egyidőben elindult, de most a négy égtáj négy városában otthonra lelt költőre gondolok. Kettejük költői szárnypróbálgatásánál az ötvenes évek végén még magam is bábáskodtam.

Közülük a kisújszállási születésű és Karcagon diákoskodó s tanárként messze került *Sarkady Sándor* költő most a Soproni Szemle egyik szerkesztője, *Serfőző Simon*, a zagyvarékasi tanyak sorvasztó, padlássöpréses világából menekült az 50-es évek végén, s ingázó gyárimunkásként kovácsolta ki szívéből az akkori paraszti élet nyomorúságát alapélményként plasztikusan érzékeltető verseit, hogy aztán számos verseskötetben - már a miskolci Napjaink szerkesztőjeként - dalolja ki magából sok egyéb között a vállalhatatlan, de ugyanakkor megtagadhatatlan kötődés paradox érzését.

Előadásom témájából eredően e gazdag termésből csupán néhány, vallomásszerű sort idézek:

„Innen
származom a meleg dombról, s félre fésült hajú ól
mellől, a sündisznó pizsmogású tarlókról, ebből a
pizsoktermő, tyúktetves, bolhás, varjaktól
megfenyegetett tanyából. A héthónapra születő
ledolgozott magzattal - akkor épült a pirosfedelű,
tehéntáncos portájú ház -, innen szaladt a
besötétedett Zagyvarékas felé anyám, hogy
világrahozzon valakinél...”

/Innen/

Ma is így vall: „... idevalósi vagyok hazám, s szülőföldem jogán.”

A tiszaderzsi gyermekség, a karcagi diákoskodás és a szegedi egyetemi évek után *Hatvani Dániel* is hosszú éveken át koptatta a kecskeméti Forrás főszerkesztői székét. Szociográfiai ihletésű riportjai, intellektuális töltésű versei Serfőzőéhez hasonlóan kis- és nagykunsági nemzedéksorsot, sőt talán nemzetsorsot is tükrözöek. Ő is megéli magában a szülőföldtől, főleg annak kín-keserves világától való elszakadás, de a mégis odatartozás gyötrő kínjait. A „Sárország”-ban a látogatásra hazatérő költő hatalmas lüktetésű, szinte szíve vérével írt soraiba önti gyermekeiben megélt minden keserűségét, hogy aztán mégis hitet tegyen mellette:

„Itt ahol legmélyebbek Európa árkai/
hörög a víznyelő rácsa / nyeli a ganajlevet/
megállok / csatakosan didergek a fagy korbácsára várva/
makadám - sárfolyó latyak - ország / ez az otthonom mégis.”

A komor hangok után az egész országnak derűt sugárzó minden gyermek barátja, a kisújszállási *Csukás István*, akit sorsa a békéstarhosi diákevek után a fővárosba szólított.

Általános ismertsége felment attól, hogy gazdag versterméséről, egyszerű hangvétellő, de a világ sokrétűségét mégis - vagy éppen ezért - szívünkhöz oly közelállóan tükröző köteteiről részletesen szóljak.

Az álmában hazajáró költő soraiban többször visszatérően ott vibrál a szülőház kovácsműhelyében szerzett élményvilág. Mutatóban, szülővárosi kisiskolás emlékeit, jellegzetes alapjait derűs iróniával idéző „Rigmus két hangra” c. verséből csak a záró szakaszokat emelem ki, meg a szerény költői egyéniségére is jellemző sorokat:

„Vicos voco, mortuos plango -
Debrecenből a harangszó
ideér, bár az út sáros.
Itt tanított Arany János.
Csokonai csizmaszárát
gubanc kutyák itt szaglászák.
Öreg kasban lélek zsongott:
a kisdíák Móricz Zsigmond
Képzeltésem netovábbja:
legyek lábnyomuk a sárban!

Bár én a vonatra szálltam,
ezt-azt ettem, itt-ott háltam,
voltam így-úgy s tudom végül
szemem fénye elsötétül,

de boldog én csak ott voltam,
honnán vétettem, a porban,
szívemben hát kiváltságos
helyet foglal el ez a város!”

A két világháború közötti magyar irodalom megjelentetéséért oly sokat tevő Kertész-nyomda tulajdonosának Karcagról Pestre szakadt, elárvult unokáját, *Kertész Pétert*, a karcagi zsidó templom az ártatlanul halálra hurcoltak százezreire - köztük édesapjára - emlékezteti.

Apám
- hányat is alszunk míg viszontlátjuk -
fagyhalál képében kikapta már
a munkaszolgálatos obsitot
nem tudhattam még hogy kiáltani kell
s máris megretten a világ
engem a halottakért felsíró imádság bénít
- anyám a karzaton magyarul mormolja -
mikor az öreg karcagi templom szivárványüvegén át
magamhoz rántanám a fénylő napsugárt.

És zárjuk a kunsági költők sorát egy fiatal, de máris több nagyszerű verskötet szerzőjének, *Körmendi Lajosnak*, a Jász-kunság c. megyei folyóirat főszerkesztőjének jó néhány éve írt játékos, de az egész Nagy-kunságot magához ölelő Kiszámolás-ával:

„Kardos karom hagyom Kardszagon
tűrürü tűrürü egy
lejteik begyesen Kunhegyesen
tűrürü tűrürü kettő
kis új szállásom megkeresem
tűrürü tűrürü három
ott szép kun madaram fogadom
tűrürü tűrürü négy
meglelem kedvét Túrkeviben
tűrürü tűrürü öt
hazám kishazám melyik legyen
tűrürü tűrürü mind.”

Eddig mostohán bántam a megyeszékhely irodalmi emlékeivel. Most is csupán utalhatok *Sándor Pálra*, a baloldali beállítottságú filozófusra és több regény írójára, *Bálint Hugóra*, aki éppúgy a holocaust áldozatául esett, mint a termékeny tollú *Tábori Kornél*, számos, a műfaj mintájául szolgálható riport írója. Műfordításait, regényeit is szívesen olvasták a maga idejében.

Szomorúan kell főt hajtanom a Radnótihoz hasonló sorsot ért, meleg szavú lírikus, a családirag ide kötődő *Tabán Gyula* és a nagyon tehetségesnek induló, de már a fasizmus szorításában kibontakozni sem tudó és szintén munkaszolgálatosként elpusztult *Orosi József* emléke előtt, akinek szabadjon példaképéhez, Juhász Gyulához írt szonettjét idéznem zöld rügyében elfojtott tehetsége bizonyosságul is.

„A Tiszát nézted annyi csendes esten,
Árnyad most is partján leng feketén,
A sóhajom a vízen leeresztem,
Hátha ott köt ki messze Szegeden.

Ó fogd el a sóhaját álmohálóval,
Boldog halott halász a víz felett,
S felelj rá valamit, nem földi szóval,
Szél hozza vissza az üzeneted.

Egy ifjú vár itt rád. A homlokán még
Egyetlen, gyönyörű reménysugár ég,
Hogy selymesebb a göröngy odaát,

Hol Téged, elhagyottat is szeretnek,
Ahol erős a gyenge és a gyermek,
És figyelik a dadogó szavát.”

/Juhász Gyulához/

Szolnokról indult a harmincas-negyvenes évek kedvelt ifjúsági regényeinek íróője *Kertész Erzsébet* is. Szolnok irodalmi életének szempontjából *Szandai Sándor* nevét novelláin kívül az általa indított, Móricz, Radnóti, Gelléri és mások által is támogatott Irodalmi Kurir c. - igaz, rövid életű - folyóirat teszi emlékezetessé. A 30-as évek elején neki sikerült legalább egy bő évre Szolnokot bekapcsolni az ország irodalmi életébe. Négy évtizeden át elválaszthatatlan volt Szolnok kulturális életétől Móra Ferenc szolnoki unokahúga, a kedves hangú, egyszerű, de minden szolnoki szívét melegséggel eltöltő pedagógus-költő *Kissné Tóth Lenke*.

Nehéz helyzetben vagyok, amikor *Kiss Gáborra*, városunk legtermékenyebb, több verses-kötetet felmutató költőjére gondolok, aki ugyan Beregszászon született, de 1920-tól haláláig ezt a várost vallotta magáénak, ezért dolgozott, ezért írt sokszor meg nem értéssel küzdve is. Számolatlan verse közül szabadjon azt a Szolnoki hárfá címűt idéznem, amelyet Verseggy hamvainak szülővárosába történt hazaszállítása alkalmából Császár Elemérnek ajánlva írt:

„Hamva itthon már, hazajött Budáról,
Híre fennen száll, az időt lebírva,
S büszke szívnek szent tanuságot árul
Verseggy sírja.

Domborult hantját - honi városának
Ifja ápold, sírja elé kijárva,
S drága emlékét te fogadd Múzsának
Szolnoki hárfá.”

II. Együtt éltem veled, város

Ha már áthágtam a magam állította korlátokat, azok emlékét idézem, akiket életük egy szakasza e tájhoz kötött.

A második világháborút megelőző évtizedben a már említett Irodalmi Kurir és helyi újságok hasábjain jelentek meg *Rusznák Sándor* s a tragikus véget ért *Remillong Albert* tehetségről tanúskodó versei, *Gyomai György* elbeszélései. *Pataky Joachim* Hómezőben piros virágok c. I. világháborús regénye önálló kötetben jelent meg. A városunkban hosszasan időző *Nagy Lajos* Három magyar város c. kötetének elején olvasható a szolnoki tapasztalatait összegző „Magyar város 1932-ben /Szolnok/” című szociográfiai riportja.

Verskötettel is jelentkeztek az ötvenes években az 56 utáni megtorlás révén börtönt is viselt *Ferencz Lajos*, *Aszódi Imre*, a szelídszavú novellista *Tóth István*. *Egri Lajos* regényét is szívesen fogadták a szolnokiak.

A felsorolás korántsem teljes. Igaz, - nem mindőjük nevét őrzik lexikonok, de megjelent írásaik - magam is emlékszem még - a maguk idejében olvasottak, kedveltek vagy éppen vitát provokálók voltak. Véleményem szerint beletartoznak a város irodalmi hagyományaiba. Alkotó munkásságuk jórészt feltárára, elemzésre, feldolgozásra vár.

A hatvanas évek elején itt-töltött újságíróként egy-két évet szegény jó *Ladányi Mihály* is. Kapott is csúfondáros verseiért kemény kritikát. Itt teljesedett ki a szerény, de irodalomtörténészként is, íróként is megbecsült *Bistey András* munkássága. Elbeszélésein kívül *Bányai Kornél*ről készült monográfiája alapozó értékű.

Már szolnokinak számít a nehéz sorsú, ma is köztünk élő autodidakta munkásköltő, a gyermekverseiről és érdesen realista verseiről ismert *Iluh István*.

A hirtelen nagyvárossá fejlődő, belső ellentmondásaival küszködő Szolnok tükrét tartja elénk *Begombolt kapuk* c. verse. Ebből idézek néhány sort:

„A város közepén	Most vagyok itthon,
reklámhomlokú	sáros nyelvét
színes üvegfalak -	rámölti a táj,
szép csúfos modernség	nyöszörög míg elhúz fölöttem
a ruhámra hulló fényt	a Göncöl is -
elveszi tőlem	sír, mint egy barát.”
az árnyék.	

A szolnoki temetőben nyugszik az első világháború és az orosz hadifogság poklát megjárt, s végül a homoki fiúnevelő intézet nevelőjeként Tiszaföldvár mellett otthonra lelt, a vidékség láncait lerázni nem tudó, ezért a Nyugat harmadik nemzedékének költői között méltatlanul háttérbe szorult *Bányai Kornél*. A Tiszatáj sokat szenvedett népével való azonosulása a Tisza c. versének néhány szakaszából is érzékelhető:

„Csavargásod kunhalmok láncai őrzik,
roppant sírhalmok üzenő őrhelyén,
miken mintha segítségért kiáltna,
esdően dobálja karjait a tengeri.

Ösmered jól e földet, sok tanyát,
falut, várost bejárták, jól tudod

a nálad is rokkantabb nép keservét
s ezeréves istentelen sorsát.”

„Élt 37 évet.” Ez van egyszerű fejfájára írva. De verseivel bevonult a magyar líra halhatatlanjai közé és sokáig dacol majd a közönnyel s meg nem értéssel, amik tövisessé tették rövid életét.”
- írta róla a szolnoki Nemzeti Jövönk nekrológja.

A szakirodalom bősége felment attól, hogy *Arany János* kisújszállási tanítóskodásáról és *József Attilának* az öcsödi nevelőszülőknél eltöltött keserves éveiről részletesebben szólnak.

Mezőtúr és környéke *Móricz Zsigmondot* is mindig visszahúzta. Az Úri muri alakjainak megformálása, a regény játéktere jórészt itt fogant, a túri tájakon. Kisújszállási kapcsolatáról aligha lehet már újat mondani. Itt a kisúji, karcagi határt járva „ette magába” az Alföldet, amely annyi változatban tér vissza műveiben.

Szolnoki időzései is ismertek. Különösen élete utolsó éveiben pihent meg szívesen a Tisza Szálló és Gyógyfürdő enyhet adó hajlékában.

Némi sematikus vonásaival együtt beletartozik irodalmi hagyományainkba *Dobozi Imre* riport-regénye *Az új Túrkeve* és *Sarkadi Imre* Gál János útja.

Szép Ernő és *Tamkó Sirató Károly* mezőtúri motívumairól e konferencia keretében részletesen hallunk majd. Itt csupán azt teszem hozzá, milyen élményt jelentettek nekünk, a 40-es évek diákjainak az ugyancsak mezőtúri diák, *Erdélyi József* népi hangvételi versei.

III. Emlékek országútján

A szerb anyanyelvű, de lelkében igaz magyarrá vált *Vitkovics Mihály* a múlt század elején többször megfordult a Tiszatájon. Szívesen múlatta az időt tiszaroffi nénjénél. Barátjához írt költői levelében a Tisza szépségét, a kor divatja szerint a táj reggeli kellemetességét is megrajzolja - mondván:

„Én, kedves Horvátom, egész nyugalomnak eredvén
Roffnak egészséges kebelében napjaim élem.
Szállásom szeretett Nénémnek szalmafedéllel
Bévent háza; ...
---/---/ - / - /

S míg Néném hat lyányaival miatyánkra hevülne
Én koszorús Flaccust, kedveltemet olvasom egy-két
Ódáig; s kifutok napkölte elébe Tiszánknak
Kóborló partjára...”

... A nyírfák aranyos színt játszanak a rét
Sárgálló zöldségbe borúl; a vízbe merülve
Látszik a ég, néhány tollas zeng a sziget ormán,
Ily gyönyörű reggelt Pesten láthatsz-e Barátom?!”

(*Székesfehérvári Horváth István barátomhoz*)

Petőfi Sándor 1847. június 11-én Szalontáról Pestre igyekezvén Mezőtúron veti papírra emlékezetes *Utazás az Alföldön* c. versét.

A korabeli Tiszafüredről rajzolt nem éppen hízelgő úti levele is mindenki előtt ismerős.

Az emberi kor végső határát megélt, s nemrég elhunyt *Hegyesi János*, *Veres Péter*, *Szabó Pál*, *Sinka István* kor- és sorstársa is hangot ad a Szolnokhoz való szerető kötődésnek is (a helybeliek remélem, tudják miért!)

„Szolnokon néha csak vendég vagyok,
de én a Tiszát mindig megnézem
ha esik, ha fű, - vagy a nap ragyog
s a tűnő múltat rendre idézem.

Ez a város már sokat szenvedett,
hisz itt állt mindig a hadak útján,
De egészen el sohasem vészett,
él tovább mindig - viharok múltán.”

(A Tisza partján, 1919.)

Illyés Gyula a 20-as évek végén találkozott először igazán a Tiszával. Ennek emlékét egy, az *Illyés-kötet*ekből is kimaradt vers őrzi. *Pap Károllyal*, a koncentrációs táborban elpusztult tehetséges íróval járt a Cibakháza melletti Nagyhátpusztán, *Babits Mihályék* barátjának, *Basch Lórántnak* a birtokán. Olyan ez a vers, mintha egyszerre elegyítene magába *Petőfis*, *József Attilás*, *Bányai Kornélos* vonásokat, mégis igazi *Illyés-vers* semmivel sem alábbvaló a keletkezésével egykorú bármelyikénél. Éppen kevésbé ismert volta miatt bővebben idézek:

A Tiszánál

I.

Cibakháza alatt ma este
láttam először életembe
A Tiszát, némán folyt a gát
Közt, mint *Petőfi* versin át.

Pap Károllyal jöttünk, vitázva,
Hogy fölértünk a kopár gátra
Elnémultunk, a vén folyó
Elnyelte, mint nyugodt bíró
Gondolatunkat...

Néztem a folyót némán, s mintha
Ezer gondja rajtam át folyna,
Értettem titkos számvetését,
Nyugalmát s örült gáttörését.

A túlsó parton egy paraszt
Kapált, - ő tudtam, ugyanaz,
Akit *Petőfi* látott hajdan
Izzadni gondban, kínban, bajban.

II.

Az én földem ez is, örök magány
Susog a lombokból felém.
Az én népem ez is... tört szemek
S rángó dühök a szájak szegletén.

Nem jutott nekünk ebből a földből
És nem fog jutni egy falat.
Lépnék s kiáltanék. S zajongok, amíg
Egy röggel be nem tömök szájamat.

A 30-as években már betegeskedő *Babits Mihály* is zavartalan, pihentető napokat töltött felesége társaságában a Basch-birtokon.

Egy középrimes-játékos, az autó rohanását is érzékeltető vers őrzi e boldog napok emlékét.

Vasárnapi impresszió, autón

Barna sár-szökőkút feccsen, gépkocsink fordulva reccsen;
jobbfelől a Tisza habja lustán villan pillanatra;
úgy állnak partján a fűzek, mint hajuk-mosó vén szűzek:
meghajolva és kifűzve lógtatják fűrtjük a vízbe.

...

Mi már a mezőt vágatjuk, a falut az estre hagyjuk;
lányokat, templomot, kocsmát, nénit és pipáló gazdát
fölvillantva, s tűnve, hullva, - mintha nem is lettek volna.
Ki mondja meg, mi az élet? Mi élünk-e vagy ők élnek?

Hosszan sorolhatnám még azoknak a nevéit, akik ebben a több évszázadra is túlon túl sok szörnyűséget, pusztulást és háborút hozó, dönthetetlennek hitt rendeket, rendszereket váltó, s lelkeket megrázó huszadik században tájegységünkön megfordultak. Nem sokan vannak az utóbbi 50 év írói, költői közül olyanok, akik legalább egy találkozó erejéig ne jártak volna e tájon. Jó emléküket nemcsak vendégkönyvek bejegyzései, műveiket forgató olvasók ezrei is őrzik.

Pedig nem is szoltam még a közelmúltban vagy éppen most indulókról: a már önálló kötettel jelentkezett *Dorkovits Ágnesről*, *Jenei Gyuláról*, *Lengyel Boldizsárról*, *Ötvös Lászlóról*, *Pádár Júliáról*, *Szenti Ernőről*, akik ugyan a legkevésbé sem sorolhatók irodalmi emlékeink közé, de feljogosítanak arra a reményre, hogy hidat képeznek majd a valóban hagyományvá váltak és a majdan eljövendők között.

Ha pedig emiatt: mostani és volt irodalmi emlékek keverése miatt elmarasztalnának kedves hallgatóim, Kiss Tamás „Irodalomtörténészek” c. epigrammájának soraival válaszolok:

„Régi, de rossz az az elved, hogy te előtted a költő
akkor lesz költő csak, ha sírba teszik
s mértékét te adod meg, náddal, bölcs funerátor
várva percet, amíg nagyra kinyúlik a test.”

Arra a valóban jogos vádra pedig, miszerint nem teljes, sőt hiányos e mű, a Tiszatájon jártak sorából igaztalanul kimaradt *Bóka László* számomra oly kedves versének, az Ó, Tiszatáj...-nak két sorával védekezhetem csupán:

„Ó Tiszatáj, sok egy ember szívének,
hogy egybefogjon egyetlenegy ének.”

/Irodalomismeret, 1993. 1-2.sz. 111-116. p./

BÁNYAI KORNÉL KIADATLAN VERSEI

Egy télben tavaszt játszó decemberi délután tett baráti látogatás alkalmával került a kezembe Bányai Lászlónak, a korán elhunyt Bányai Kornél költő fiának jóvoltából az itt közölt, eddig kiadatlan két Bányai-vers.

Az I. világháborúban orosz fogságba került költő harctéri, majd fogság-élményeit kis, kockás lapú noteszekben jegyezte fel. A jegyzetek anyagában a költő belső világának, személyes és olvasmányélményeinek, gondolatainak, reflexióinak hihetetlenül gazdag világa tárul fel. A noteszlapokon gyakran találkozunk Bányai Kornél szemléletes rajzaival is. Az itt közölt és az omszki hadifogolytábort ábrázoló három rajz is ezek közül való. Az egyikén jól látható a táborparancsnokság „Átvizsgálva” feliratú bélyegzője. A félévszázadon át megőrzött, annyi viszontagságon keresztülment s irodalomtörténeti szempontból is érdekes naplók közül az első 1916. aug. 29-i keltezéssel indul. Legalábbis ez a dátum olvasható a napló első oldalán. De a rendszeres feljegyzések, 1916. február 15-vel kezdődnek. A magyarázatot maga a költő adja meg. A napló első oldalán olvashatjuk ugyanis a következő feljegyzést: „Szibériába való utazásom alatt írtam le emlékezetből a régi naplóm után, mit az oroszok elvettek és dinerem ügyetlenkedése miatt elvesztettem a levelezőlapjaimmal együtt. A verskötetet még előbb elvitték.” E sorok tanúsága szerint tehát mintegy hat és fél hónap eseményeit írta le emlékezetből.

A naplóban talált két vers közül a Kisértő Alkonyat című a költő feljegyzéséből következtetve szintén emlékezetből íródott.

(A Hadak útja” c. elrabolt verseskönyvemből)

KISÉRTŐ ALKONYAT

Árnyékomat a Nap hosszúra nyújtja,
Egészen megvörösödik bele...
Bent az erdőben harkály szól kopogva
S a siető forrás vize zúgva
Hull a homályos, sziklás völgybe le.

Valaki lámpával jár az erdőben,
Keresi tán a letűnt Napot
Mely véresre marcangolta testét
S elhagyott égi útján belőle
Mindenütt kis darabokat hagyott.

Kelet felől mint halotti csónak
Lassan erre tart a Hold sarlója
Talán a Föld szívét szúrta keresztül,
Mert nézzétek, piros, apró csöppek
Csepegnek lassan a Földre róla.

Szél fésüli a fák fakó haját,
Az árnyékok lassan járnak-kelnek
S valahol a titkos erdő mélyén
Mint itthon - Novemberben - vontatottan
Szomorú, bús gyászdalt énekelnek.

Fellobogva, messze Észak ormán,
Veres lángnyelvek kúsznak az égre.
Valaki lámpával jár az erdőben,
Olyan, mintha nagy eső után a
Lidércláng ingerlő fénye égne.

Testvéreim - ma véres éjszakánk lesz!
Nem fog szemünkre szállni az álom.
Hogy újra megpihenjünk bátran, vígan
S győzelmesen kell keresztül törnünk
Minden poklon és minden halálon!

Omszk, 1916. május.

A hányatott sorsú költő első naplófüzete az „Omszkban” című verssel zárul. A költemény tökéletesen tükrözi a szibériai hadifogolytábor lakóinak hangulatát. Nehéz lenne eldönteni, hogy a naplóban a vers szomszédságában levő rajzok szolgálnak-e kifejező illusztrációk a vershez, vagy a vers adja költői tartalmát a képen látottaknak. Nyilván mindkettő. Ugyanazon hangulat, lelkiállapot kifejezői különböző művészi eszközökkel.

OMSZKBAN

Omszk fölött az ég megfagyott, sárga...
Az őr fölöttünk lassan ide-oda jár.
Itt már régen kész a téli máglya,
Már rég meghalt a Nyár, a régi Nyár.
Szomorúan járunk s Nyugat felé nézünk...
Messze magyar földön vajon mit csinálnak?
Minket vasmarokkal durván szerte szórtak
Kellő közepébe a régi pusztáknak.

Az ég takarója szellős, megfakult,
S mint a muszka cárnak arca olyan sárga.
Az idő végzését tömött temetőkből
Harmincezer csendes magyar ember várja.

Rabátok... minden lépésünk kísérik.
Magyar földről csak álmodnunk szabad.
Míg a békegalamb suhogását várjuk,
Nappá hosszabbodik minden pillanat.

Omszk fölött az ég megfagyott, sárga...
Az őr fölöttünk lassan ide-oda jár.
Itt már régen kész a téli máglya,
Már rég meghalt a Nyár, a régi Nyár...

Omszk, 1916 szeptember.

Amikor itt is köszönetet mondok Bányai Lászlónak a közléshez való szíves hozzájárulásáért, nem hallgathatom el, hogy a magyar irodalomtörténet szempontjából mulhatatlan fontos lenne a költő hagyatékában rejtőző, eddig kötetben meg nem jelent műveinek kiadása. Úgy gondolom, nemes feladatot teljesítene Szolnok városa, amely Bányai Kornél hamvainak is nyughelyet adott, ha vállalkoznék a költő kiadatlan műveinek feltárására.

/Jászkunság, 1971. márc.-jún. (1-2.sz.) 77-80. p. /

ZSIGMOND FERENC UTOLSÓ ÍRÁSA

1989. júliusában már negyven éve lesz annak, hogy Zsigmond Ferenc hült tetemét befogadta a kunhegyesi temető földje. A magyar irodalomtörténetírás kiváló művelője, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja életének utolsó éveit szülőhelyén, Kunhegyesen töltötte.

Betegsége miatti kényszerű visszavonultsága sem jelentette azonban teljes elszakadását a magyar irodalmi élettől. Barátai révén hozzájutott könyvekhez, új folyóiratokhoz. Különösen a magyar irodalom tanításának korszerűsítése, a marxista ideológia szerinti értékelése foglalkoztatta. Ha meggondoljuk, hogy a két világháború közötti időszak egyik legjobb középiskolai irodalomtörténeti tankönyvének /A magyar nemzeti irodalom története I-II.köt., Debrecen, 1932-33./ megírása az ő nevéhez fűződik, nem csodálhatjuk érdeklődésének ezt az irányultságát. Haláláig hű tanítványa dr. Kis Margit írja Zsigmond Ferencre emlékezem c. könyvében /Kunhegyes, 1985./ „Részletesebb tájékoztatást kért /t.i. Zs. F./ az ideológiai szemináriumok munkájáról, követelményeiről, főleg Lukács György marxista szellemű tanulmányai érdekelték, de más hasonló irányú munkák is, különösen akkor, amidőn irodalmi szeminárium vezetésével ő maga is bekapcsolódott Kunhegyes kulturális életébe. /139. p./ Egyik utolsó, 1949. június 27-i keltezésű levelében maga is tanúságot tesz erről: „Köszönöm szépen a mellékelten küldött szemináriumi füzeteket is. Mindjárt átolvastam őket.” /K. M. im. 140. p./

A súlyos idegi depresszióban szenvedő professzor hűséges barátja, a rendkívül sokoldalú, az irodalom iránt behatóan érdeklődő, sőt azt alkotó módon is művelő kunhegyesi orvos, dr. Mándy István vonta be - mintegy lelki terápiaként - az irodalomtörténet szemináriumszerű feldolgozásába. Zsigmond Ferenc így ír erről 1948. december 18-án kelt levelében: „Mándy Pista úgy akarja enyhíteni idegbetegségemet, hogy valami elfoglaltságról gondoskodik számomra. Irodalmi szemináriumfélét szervezett. Elhozott egy névsort, amelyben fél volt iratkozva két csoportba 14-14 férfi, illetőleg nő, többnyire pedagógusok.”

Most Zsigmond Ferenc lelki szenvedésekben, de máig maradandó alkotásokban is gazdag élete, s negyven év előtti korai elmúlására gondolva időszerűnek tűnik - tudomásom szerint - utolsó, eddig nyomtatásban meg nem jelent írásainak közzététele.

Az alábbiakban teljes terjedelemben közölt gondolatsor Fabó Zsigmondné kunhegyesi magyartörténelem szakos tanárnőnek, egykori atyai barátom, nagytiszteletű Fabó Zsigmond kunhegyesi református lelkész hitvesének jóvoltából került hozzám jó néhány esztendővel ezelőtt. Az aláírás nélküli gépirat szerzőségét nem csupán Fabó Zsigmondné írása igazolja, hanem Zsigmond Ferenc 1949. február 20-án kelt, dr. Kis Margithoz intézett levele is: „Köszönöm szépen a küldött füzeteket. A Lukács György dolgozatát már ismertem, mert megjelent az Embernevelés c. pedagógiai folyóirat, 1948. decemberi számában. A mi szemináriumunk december 15-én nyílt meg, az én első előadásom bevezetése erről szolt.”

A Lukács György által „Az irodalomtörténet revíziója és az irodalomtanítás” címmel a Pedagógus Szakszervezetben tartott előadás gondolatmenetét vázolja fel Zsigmond Ferenc nyilván azzal a céllal, hogy segítséget adjon a kunhegyesi pedagógus szakszervezet által patronált szeminárium megnyitásához. Erre utalnak Fabó Zsigmondné hasonló formában közölt sorai is. /1/ Az alábbiakban Zsigmond Ferenc szövegét betűhív másolatban közöljük.

„A pedagógusi életpálya sohasem volt irigylésreméltó. Évszázadokon át érvényes volt a közmondás: akiket az istenek gyűlölnek, pedagógussá teszik. Sokszor kellett igazságtalan vádak ellen védekezniök a nevelőknek; sokszor bele is fáradtak a védekezésbe, úgyhogy szó nélkül túrték mostoha sorsukat.

Az idők megváltozását mutatja egyebek között az is, hogy néhány hónappal ezelőtt, 1948. október 16-án Lukács György budapesti egyetemi tanár a Magyar Irodalomtörténeti Társaság újjáalakuló közgyűlésén tartott előadásában úgy hivatkozott a magyar pedagógusokra, hogy ő nélkülük lehetetlen volna megvalósítani a magyar demokratikus művelődés egyik legfontosabb és legsürgősebb feladatát: a magyar irodalomtörténettudomány gyökeres revízióját.

Mikor jót mondanak rólunk, pedagógusokról, olyankor mi mindig készségesen vállaljuk a ránk háruló kötelesség teljesítését. Alig hangzott el a Lukács György országos figyelmet keltő előadása, a Pedagógus Szakszervezet rögtön felajánlotta közreműködését a megjelölt feladat megvalósításában, s meghívta Lukács Györgyöt, hogy külön is szóljon a pedagógusokhoz. Említett előadása után tizenkét nappal tartotta meg Lukács a Pedagógus Szakszervezet Oktatási és Kulturális Osztályában ilyen című előadását: „Az irodalomtörténet revíziója és az irodalomtanítás”.

Előadását azzal a ránk nézve igen elismerő kijelentéssel kezdte, hogy „a magyar irodalomtörténet revíziója nevetséges dolog volna, ha az iskolától függetlenül játszódna le. Nevetséges szűkbázisú dolog volna, ha ebben a pedagógusok nem vennének részt”. Ez az elismerés azonban egyúttal elkötelezés is ránk nézve, s mi e kötelesség alól nem akarjuk kivonni magunkat; ellenkezőleg: érdeklődve várjuk, miként szabja elénk Lukács György a feladatot. Az alábbiakban az ő előadásának gondolatmenetét vázolom.

1945. előtt a magyar tanárság alig érzett valami lelki kapcsolatot az irodalomtudománnyal. Egy többnyire protekciós és tehetségtelen emberekből álló szűk csoport dolgozott e tudomány területén, s középiskolai tanári állását csak ugródeszkanak tekintette, hogy „tudományos” munkássága révén magasabb pozícióba juthasson. A tanárság zöme éppen ezért nem is igen érdeklődött az irodalomtörténet kérdései iránt, hanem közönnyel és unalommal végezte az iskolában az irodalomtörténet tanítását, s ez a közöny és unalom természetesen átterjedt a tanulók lelkére is. Mindössze az irodalom legújabb korának a története tudta volna a tanulók érdeklődését magára vonni, de a hivatalos tanterv ennek a korszaknak a tárgyalását hosszú időn át eltiltotta vagy úgyszólván percek alatt intéztette el.

Nagy bajok voltak ezek. Aki nem szereti a szaktárgyát, és nem tart lépést ennek fejlődésével, az nem tudhatja azt jól tanítani; aki nem tud jól tanítani, az a tanuló lelkére is rontó hatást tesz építő hatás helyett. Ezeken a nagy bajokon okvetlenül segíteni kell, elsősorban maguknak a tanároknak.

Az általános iskolai és középiskolai tanárságnak behatóbban kell érdeklődnie az irodalomtudomány iránt, mint eddig tette. Nem kívánja senki, hogy minden magyarszakos tanár tudományos munkásságot fejtsen ki, de azt el lehet várni tőlük, hogy a tudományos élet jelenségeiről, új termékeiről igyekezzenek tudomást szerezni. A budapesti pedagógusok közvetlenül hallgathatják a Magyar Irodalomtörténeti Társaság felolvasó üléseit és az azokat követő magas színvonalú vitákat, - de a vidéki pedagógusoknak is elég lehetőségük lesz a szaktárgyukban való önművelésre, mert a Magyar Irodalomtörténeti Társaságban elhangzó előadások bizonyára nyomtatásban is meg fognak jelenni.

Minden egyes magyarszakos pedagógus jól tenné, ha a helybeli pedagógus szakszervezetben előadná a magyarszakos tankönyvekre vonatkozó tapasztalatait, s közölné észrevételeit a könyvek tökéletesebbé tétele érdekében. A magyar irodalomtörténetnek nem szabad ezután elszigetelődnie a többi tudományoktól, főként pedig az élettől, mint eddig.

Az irodalom a gazdasági, társadalmi és politikai viszonyok tükörképe, ideológiai vetülete, nem szabad tehát ebből az éltető összefüggésből kiszakítani. Minthogy pedig ennyire összefügg az

életnek minden fontos kérdésével, ezért az irodalom a szó szoros értelmében közügy, amely mindig jelentős tényezője lesz a magyar nemzet sorsának.

Lukács György előadása után, bizonyára ennek az előadásnak a hatása alatt is, a Pedagógus Szakszervezet Oktatási és Kulturális Osztályának vezetője, Ágoston György, bejelentette, hogy a fővárosban is, az ország minden vidékén is sürgősen irodalmi köröket szerveznek; mindenik körnek meglesz a felelős vezetője, s ez a hálózat egységes központi irányítás szerint az egész magyar társadalmat bevonja a magyar irodalmi kulturális haladás vérkeringésébe.

A kunhegyesi pedagógusok szakszervezete nem maradhat ki, nem is akar kimaradni az irodalmi nevelésnek és művelődésnek ebből az országos hálózatából. Meg fogjuk találni a módot arra, hogy a mi szerény közreműködésünk se legyen fölösleges, hogy a közös nemzeti nagy építőtevékenységnek mi is hasznos előmozdítói lehessünk.”

Befejezésül csupán annyit még, hogy a fenti gondolatokkal 1948. decemberében megnyitott s 1949. március 11-én befejeződött irodalmi szemináriumról Zsigmond Ferenc így emlékszik 1949. március 31-én írt levelében: „... Húsz előadást tartottam két csoportnak, tehát összesen negyven előadást, ezekért tíz forintjával négyszáz forint jár... a felét már kiutalta a vármegyei szabadművelődési felügyelő. A hallgatóknak nem kellett vizsgáznik... előadás-sorozatokat nem minősítették szemináriumnak. Így aztán hallgatóim hajlandók volnának továbbra is eljárni hozzám, de én egyrészt nem akarom 40 előadáson túlmenően igénybe venni az állam pénzét, másrészt, különösen a legújabb irodalomra nézve az én tudásom már nem felel meg a mai idők követelményeinek, a marxista esztétika szempontjainak.”

Úgy vélem, az itt közölt szöveg tartalma is mindenkit meggyőz arról, hogy Zsigmond Ferenc a rá annyira jellemző, túlzott szerénységű zárszavai mennyire indokolatlanok voltak.

/Jászkunság, 1989. febr. (1.sz.) 52-55. p./

K. TÓTH LENKE - A „TÉKOZLÓ” KÖLTŐ

Az idézőjelbe tett jelző pusztán arra utal, hogy Kiss Béláné Tóth Lenke napilapok, időszaki kiadványok hasábjain szórta szét dús élte kincsét: költeményeit és más írásait. Kortársai harminc-negyven verssel tarsolyukban már önálló kötettel jelentkeztek, ő számlálatlan vers, tárca, elbeszélés megírása után is szerényen csak „írogatónak” vallotta magát.

Móra Ferenc vonzásában

Ereiben ugyanaz a vér csörgedezett, mint keresztapjában, Móra Ferencében. K. Tóth Lenke nagyanyja Móra Mártonné Juhász Anna volt, Móra Ferenc édesanyja. Szülőanyja Móra Julianna, Móra Ferenc testvére, Tóth Istvánnak, a szolnoki polgári fiúiskola kiváló igazgatójának volt a felesége. A meleg családi légkörben nevelkedett Tóth Lenke gyermekségének mindig emlékezetes napjai maradtak azok, amikor az író édesanyja látogatásaira Szolnokra érkezett. Ez az élményanyag sűrűsödött elbeszéléssé a Szolnoki Tükörben megjelent Emlékezés egy régi délutánra című írásában. Jó húsz évvel később az éppen akkor útjára induló Jászoknál adta közre Móra Ferenc Szolnokon című emlékezését. Ebben keresztapja 1931-es szolnoki látogatásának emlékforgácsait gyűjtötte egybe. Beleszötte ebbe egyrészt Móra Ferenc elbeszélését gyermekkori csínytevéseiről, másrészt közli benne az emlékkönyvébe írt Móra-sorokat is: „Nálatok minden jó volt, szép volt. Meleg jószívek, enyhe égbolt. Jó volt nagyon itt itthon lenni - de hát egyszer csak el kell menni.”

A költő

Az 1909-ben született K. Tóth Lenke már a harmincas évek elejére Szolnok kulturális életének ismert személyisége lett. A Verseggy Kör matinéin, a Művésztelep kerti ünnepélyein gyakran ő látta el a háziasszonyi teendőket. Derűsen okos csevegésével mindig magával tudta ragadni hallgatóságát. 1938-tól a Verseggy Kör titkára, majd 1947-től a kör megszűnéséig, annak főtíkára volt.

A Debrecenben szerzett orosz és német tanári diploma birtokában a szolnoki Konstantin iskola megbecsült tanára volt és maradt nyugdíjba vonulásáig.

Kiss Béla MÁV-tiszttel kötött boldog házasságát nem áldotta meg gyermekkel a sors. Efölötti bánatát mélyen magába zárva őrizte a házi tűzhelyet, 1982-ben bekövetkezett haláláig. Egyetlen olyan versére bukkantam, a Magyar asszonyok versei című antológiában, amelyben e rejtett fájdalom lírai sorokban felszínre tör. A Gyerek nélkül című versének záró sorai árulkodnak szerzőjük érzéseiről:

„Ima, szeretet, csók, áldó szavak,
Amit az anyák bőven ontanak,
A gyermektelen szívben bennmarad,
S a szív egyszer csak tőle megszakad.”

Ez a szívben bennmaradó gyermekszeretet vált nemcsak költészete, hanem egész személyisége egyik meghatározó vonásává. Talán nem tűnik üres feltételezésnek az sem, hogy a szeretett emberi és írói mintakép, Móra Ferenc hatása is érződik ebben. Valóban, költészetének jelentős részét a gyermekek iránti szeretet, az őket szülő, gondozó és nevelő, a családi otthon melegét őrző édesanyákkal szemben érzett tisztelet tölti ki. Nem véletlen, hogy Mindszenty József még zalaegerszegi plébánosként 1941-ben ismételt és bővített kiadásban közreadott

Édesanya című és az anyai hivatást erősítő könyvébe többek között K. Tóth Lenke jónéhány versét, köztük a Tavaszi hajtas címűt is beválogatta. Ebben írja:

„Kicsi babából lesz a nagy ember,
Növeli őket égi erő -
Anyáknak könnye: tavaszi harmat,
Anyák mosolya: déli verő.”

De mestere volt ő az alkalmi versek írásának is. 1934-ben, a Verseggy-szobor avatásán szavalt el Emlékezés a Magyar Hárfára című költeményét. Ugyancsak ő mondta el az 1934-es Magyar könyvnap megnyitó ünnepségén a prólógot, amelyben az ember és a könyv kapcsolatát kíséri végig panaszmentes szép szavakkal bölcsőtől a sírig.

A nevelő

Szinte minden írásából, lett légyen az vers vagy próza, árad egyéniségének másik jellemzője, a nevelői hajlam. A lelkében megformált, kissé talán idealizált emberképhez törekedett hasonlítani másokat is. Abból indult ki, hogy alapjában véve minden ember jó, még ha e jóságot sokszor rideg burok zárja is el. A nevelés és a nevelő feladata e burok lebontása. E nevelői szemléletnek talán legtalálhatóbb megfogalmazása - tudomásom szerint - egyetlen önállóan megjelent kisregénye az: Édesanya jobbkeze. A második világháború idején játszódó kisregény hősnője a fronton harcoló édesapa családgondozó szerepét is magára vállaló gyermekleányka a maga példamutatásával neveli meg „rosszsont” kisöccsét, s változtatja lépésről lépésre az önző, csavargásra mindig kész kislegényt a közösségért tevékenykedő, sőt másokat is jóra bíró közösségi emberkévé.

Ezt az elvet követte mindennapi tanári munkájában is. Sohasem elégedett meg csak azzal, hogy oktatói feladatát hibátlanul lássa el. Még az orosz nyelvet is közel tudta hozni tanítványaihoz. Megszervezte és segítette tanítványai és a szovjet kisdíjakok közötti levelezést, szolgálva ezzel is az egymás jobb megismerésén alapuló gyermekek közötti barátság eszméjét, amint ezt Szívhez szóló levelek címmel és a Jászokunsgban megjelent írásában olyan szépen kifejtette.

Az újságíró

Közírói adottságairól számtalan, változatos témájú újság- és folyóiratcikke tanúskodik. Igazi újságíró alkat volt. Nem táplált illúziókat arról, hogy írásai az örökkévalóságnak szólnak. Egyszerűen írt azért, mert meg volt győződve arról, hogy adott időben és helyen az olvasónak szüksége van az ő mondanivalójára.

A háborút követő nehéz esztendőben olvashatók színes, rímes prózában írt tárcái. Kikacag-tatta velünk akkori mindennapi gondjainkat: a tüzelőhiányt, a görhevacsorákat, a szolnoki közbiztonságot, az elszaporodott rágcslókat és még sok-sok bosszúságot okozó apróságot, s az azokat legyőző emberi leleményességet.

De ugyanezzel a természetes közvetlenséggel megírt, az élet fonákságait éles szemmel, de minden emberi gyarlóságot valami derűs megértéssel fogadó írásokkal jelentkezett az Irodalmi Kurírban, a Szolnoki Tükörben, a Családi Lapokban majd később a Ludas Matyiban. Csodálatos könnyedséggel tudott mesélni, akár kicsiknek szólt az Én Újságom hasábjain, akár nagyoknak mondott verset, „mesét” a szolnoki csatáról vagy rímes prózát Mátyás király apródjairól.

E néhány sor csupán jelezheti milyen sokszínű tehetség szállt sírba Kissné Tóth Lenke mindenkinek kedves, szerény egyéniségével. Másfél évtizeddel halála után végső ideje lenne napi- és hetilapok sárgult lapjain kallódó írásainak összegyűjtése, s még meglévő írásos hagyatékával együtt a ma olvasója elé tárni. Meggyőződésem, hogy nem csak Szolnok város gazdagodnék általuk.

/Jászkun Krónika, 1997. márc. 6. 5. p./